CHARTA DIGITALIS GRATUITUS
2011

MIHAIL SADOVEANU

DEMONUL TINEREȚII

Mihail Sadoveanu

DEMONUL TINEREŢII
1928

I «Ca azi va fi ziua de mâne
Ca mâni toți anii s-or urma...»..... 6

II Aici, în aceste singurătăți, trăia un monah..... 10

III Acum se arată nişte cinstite fețe de slujbaşi..... 22

IV Îndeletniciri obişnuite ale ieromonahului şi duhovnicului nostru, părintele Natanail..... 35

V Părerile lui Pintilie despre rânduieli şi legi 49

VI Vorbim ceva despre demoni. Mai ales despre cel al neliniştii şi cel al lăcomiei..... 57

VII Tabloul se întregeşte cu câțiva europeni musafiri vremelnici ai sfântului lăcaş 69

VIII Alături de părintele Tihon este nevoie să înfățişăm pe Nastasă Doftoru şi pe Averchie 80

IX Biserica cea mare 92

X Aici pare că se arată slujba celor două cinstite fețe Onuță şi Pintilie, — însă nu e vorba despre asta..... 98

XI Părintelui Natanail i-a sosit sol din altă lume. 109

XII Fără îndoială că-n muntele Rusu sălăşluieşte un balaur 118

XIII Realităţile sunt şi ele fantazii 129

XIV «În toată neagra veşnicie, O clipă...» 141

XV Pe lângă alţi demoni, trebuie să cunoaştem şi pe cel al tinereţii 152

XVI «Ca floarea câmpului înfloreşte...» 170

XVII «Răsar-o vijelie din margini de pământ...» ... 177

XVIII Cum a dus Dumnezeu pe înecat înspre liman... 184

XIX În liniştea pădurii, trăia ş-un biet lup 206

XX «Unde nu-i durere, nici întristare, nici suspin...» 221

XXI Călătorie către cel din urmă ostrov 228

Lui G. Ibrăileanu

Făcând puțintel popas în Târgul Neamțului, Petru-Voievod Muşat a abătut cu soțiile sale boieri şi oşteni către Cetate, unde puşcaşii din Vânători au înălțat praporele pe ziduri şi au dat glas din surle. După aceea au trecut apa Ozanei, muind până la genunchi picioarele cailor, şi-au răzbătut la dumbrava cea mare de stejari care se chiamă Branişte. Acolo se lumina un loc desmierdat al albinelor şi-al căprioarelor, şi-n lunca apei uneori îşi aduceau şi zâmbroaicele viței la păşunea de toamnă. De-acolo încep munții să se zimțuiască; şi s-auzeau clopotele de la o sihăstrie veche de pe Nemțişor. Coborând în singurătate, după chemarea clopotelor, şi găsind pace ca pe un alt tărâm, şi mireasmă de fânaț ca o tămâie, a hotărât Domnul să înalțe ziduri de piatră şi sălaşuri nouă pentru monahi, în locul celor arse şi pustiite. Din veac în veac clădirea a rămas în picioare, înoindu-se după urgii şi pojaruri; şi-n gropnițile ei se odihnesc monahi de rând, arhierei şi fețe domneşti: între alții Ştefan-Voievod, feciorul lui Alexandru-Voievod Bătrânul, tăiat de un nepot al său Roman; şi Teoctist, mitropolitul lui Ştefan-Voievod cel Mare; şi sfântul Paisie Malorosianul; şi Calipso Greaca, fecioara, care şi-a cufundat aici tinerețele şi firea ei femeiască în rasă de schivnic, de nimeni cunoscută, de nimeni ştiută, fărădecât numai de Dumnezeu, până la ceasul izbăvirii sale. Icoana cea mare făcătoare de minuni cu pruncul, zugrăvită de sfântul Luca evanghelistul şi dăruită țării Moldovei

de către Ion Paleologu, împăratul de la Bizanț se află şi astăzi aici, păzind sfântul lăcaş de toată mânia şi primejdia în veacuri; iar odoarele sale de aur şi nestemate, dăruite de jupânese, doamne şi împărătese, o împodobesc şi astăzi la zilele mari ale sfinției sale.

Petru-Voievod Muşat şi unii cneji ai săi au pus să se ridice, din bârne de brad, case cu cerdac în jurul Cetății, — pentru odihna lor de vară şi pentru petrecerile la vânătoare. Acele case şi cerdacuri risipindu-se de vechime ori de foc, s-au ridicat altele care ş-acele s-au prăpădit — altele din nou înălțându-se, cu anii şi rândurile de boieri şi de monahi, ca la toate sfintele mănăstiri ale acestor munți până în zilele de acum.

Către această binecuvântată Cetate a lui Dumnezeu şi la aceste căsuțe albe boiereşti cu cerdacul lor nelipsit, — s-au deprins de mult moldovenii de la Iaşi şi din alte târguri să vie să-şi petreacă tihna verii. Şi venind aici, fac toți drumul pe care l-a făcut odinioară Petru-Vodă Muşat, pe sub Cetate, peste apa Ozanei, şi prin dumbrava de la Branişte. Cărturari şi boiernaşi au trecut astfel şi-n acest veac; — şi-n preajma ruinilor Cetății cavalerilor ioaniți, au murmurat acel cântec trăgănat şi melancolic:

Pe o stâncă neagră, într-un vechi castel...

Toți l-au murmurat plângând, căci din firea lor, moldovenii sunt supuşi blăstămului slăbăciunii şi uşurătății.

Fiind robi ai amintirilor şi amintirile venind totdeauna din trecut şi de pe morminte, foarte iute varsă ei lacrimi; după cum tot aşa de repede uită şi se veselesc.

Alegându-mi deasemenea şi eu, aici, popas al liniştii mele, în pacea Mănăstirii Neamțului, într-o căsuță cu cerdac, m-am înduioşat ca toți, pe urmele lui Petru-Vodă; apoi, venindu-mi în fire, am scris această fantazie de vară, pe care ți-o închin ca unui bun prietin, şi mai ales ca unuia care ai suspinat mai mult decât noi toți în această încântată grădină a suvenirelor.

I
«Ca azi va fi ziua de mâne Ca mâni toţi anii s-or urma...»

La ora 4 s-aude toaca la Mănăstirea Neamțului: e soarele la toacă, după cum spun țăranii. Apoi sună clopotele — întâi cele mici, ca nişte ființi care întreabă dacă au voie să trimeată veste în văi şi-n plaiurile munților. Punctează subțire pacea, — rar. După fiecare lovitură, la arcadele clopotniții par a juca o clipă mutrişoare îngrijate de copii străini şi neexistenți, care totuşi se văd în zugrăvelile afumate ale iconostasurilor de jos. Atunci lostunii fac ocoluri mai numeroase şi acrobații mai grăbite în preajma zidurilor şi răspund şi ei cu o gamă de sonuri fine — lăsând parcă să curgă din guşele lor catifelate prundişor sferic în cupe de cristal. Mutrişoarele neexistente dispar, căci un clopot mai mare a născut o notă gravă din altă familie de sunete. Şi îndată după aceea se armonizează cu el murmurul impunător al chimvalelor bătrâne. La arcurile de umbră ale clopotniții apar, alte chipuri din icoane şterse — linii vaporoase, cu bărbi şi plete de fum. Trec numai cât ține fracțiunea unei secunde, căci primblarea musafirilor de vară, cu haine europene, prin piața de sub turn, nu-i interesează.

Se agită nesimțit în jurul clopotelor şi-n cotloanele liliecilor, — cetind şi recunoscând urme şi semne din alte

zile, de la binecredincioşii voievozi şi monahi care au clădit şi au înfrumuseţat în veacuri sfântul acesta lăcaş.

Clopotarii cei vii în carne şi oase, care fac să sune cu braţe tari vechile arămi, îşi împlinesc slujba cu gravitate şi absenţă, fără a privi, lumea de azi, fără a simţi umbrele sunetelor sau sufletele clopotelor. Simţesc inconştient că ei sunt într-o fază efemeră şi fără valoare, îşi vor fi împlinit menirea numai când se vor integra în tot ce-i armonios aici: vibrări, lostuni, lumină şi mireasmă, peisagiu de brazi, ziduri sfinte. Până atunci îşi duc ca o povară săraca şi trista ucenicie în această înşelătoare lume, aşteptând altceva. Stau la poarta unui vis — şi trimet într-acolo chemările acestea. De o sută de ani, de o mie de ani, de mai multe ori pe zi şi pe noapte — perindându-se sus la clopote, — perindându-se jos la strane, rămânând aceleaşi umbre negre, schimbându-şi numai numele, — monahi nemuritori.

S-au pripăşit pe-aici, prin unele case, şi circulă pe drumuri şi cărări, oameni din altă parte, cu totul indiferenţi peisagiului, bisericilor şi clopotelor. E adevărat că mânâncă, râd, petrec şi se duc în primblare până la Izvorul Tămăduirii. Asta însă nu-i ceva serios, căci pădurea, ca şi zidurile, nu-i acceptă; iar izvorului de apă neagră îi zice în realitate Puturosu, şi numai pentru aceşti străini, şi-a pus poreclă.

Când bat clopotele cele mărunţele, ies veverițele în poienile de la marginea codrului. Se zbenguiesc cu mare

vioiciune, căci muzica aceasta-i pentru dânsele. Cum încep murmurele grave ale chimvalelor, se opresc din joc, se aşează pe pământufurile cozilor şi ascultă cuminți şi decepționate. Dar după ce ornicul melodic al munților şi-a făcut pauza, ca să cadă peste pripoare şi peste colnice un val de tăcere măreață, clopotele cele mărunte iar pornesc şi veveriţele încep din nou să. joace şi să hârâie cu bucurie. Rămân după aceea iarăşi înşelate, a doua oară, şi-a treia oară. Căci şi veveriţele n-au minte destulă, ca şi oamenii.

S-au arătat pe cărare câteva costume evropeneşti. Veveriţele răsar din starea lor de filosofie, fac sărituri agile, plutesc pe cozi, cu lăbuţele întinse şi gheruţele răsfirate: le îmbrăţişează şi le ascund brazii. Şi ele, ca şi Puturosu, nu vor să aibă de-a face cu străinii. Europenii de-altminteri nici nu le-au observat: vorbesc cu glasuri tari, întrebuinţează vocabule ciudate, preocupați de chestii foarte mari şi foarte neînsemnate.

Nu departe de ctitoria veche, după ce treci o culme, stă ascuns într-o văiugă, aproape de un iaz, schitul Vovidenia. Împrejuru-i se înşiră câteva căsuţe de monahi, mai liniştite şi mai vechi decât cele din mănăstirea mare. Biserica cu trei turnuri, când îşi trimete glasurile, deşteaptă mai multe ecouri în pădurea de aproape. Şi izvorul negru, şi veveriţele atente, fac parte din poporul ei. Şi nu numai izvorul negru — care răsuflă abur urât mirositor, ca să respingă de la sine pe străini; ci şi alte însufleţiri şi dihănii ale umbrei. Sunt înspre Secu cerbi închişi

într-o grădină a lor; înspre Pocrov căprioare cu ochi mari în care se răsfrâng apele tăcerii; înspre Sihăstrie şi Sihla şi-nspre Agapia mistreți care nasc din tăurile singurătății. Cum intră în tainițile lor aburii amurgului, se deşteaptă: fulgeră lilieci către ei şi-i chiamă spre poieni. Ies din scorburi jderi şi mâțele sălbatice şi se călăuzesc pe cărările misterioase cu câte-o păreche de lumini de fosfor. Lupoaicele-şi scot din vetrele de muşchi puii, ca să-i învețe la vânătoare. Şi printre brazii neclintiți fâlfâie, cu aripi moi de scamă, huhurezi şi bufniți mari.

Cântă toaca la Vovidenie. Mâni e Sfântul Pantelimon — şi de mâni vara se călătoreşte. Fratele Ion Bostan s-a suit în turn şi bate cu ciocănaşele lemnul sonor în trei soroace. Pentru singurătăți, pentru monahi, pentru ciobanii de la stâni, pentru păduri şi fiare şi mai ales pentru sine. În acelaşi timp cântă toaca la toate schiturile şi mănăstirile munților, şi el pare a auzi răspunsurile şi ecourile peste valurile codrului — şi cu mâni iuți, într-o fină adiere, se pune în armonie cu toate, cu tot ce-l înconjoară şi cu Dumnezeu. Cu ochii pe jumătate închişi şi privind în sine, către sufletul său, stă drept şi neclintit cu trupul, ca o fantasmă neagră, şi numai mânile îi tremură şi cântă.

De mult europenii au dispărut din peisagiu, parcă ar fi murit.

II
Aici, în aceste singurătăţi, trăia un monah...

Înainte de a cădea ultimele lovituri de ciocane în turn la Vovidenie, părintele Natanail a ieşit din căsuța lui albă acoperită cu draniță, a coborât din cerdac către sfânta biserică, a trecut valea ş-a intrat pe-o cărare la deal, către miazăzi, printre fânațuri necosite. Pluteşte în juru-i dulce mireasmă şi cântecul din turn.

Părintele Natanail se opreşte o clipă, c-un zâmbet abia văzut în barba-i rară şi bălaie. Se-ntoarce spre turn, de unde-i vine bună veste. Apoi îşi strânge mai tare cureaua peste rasa-i neagră, pe trupul supt, şi porneşte iarăşi la deal, printre ochi vii şi râs alb de flori.

«Şi pentru ele cântă toaca...» se gândeşte monahul, şi-şi simte sufletul mai uşor decât în alte zile.

Când ajunge în marginea pădurii, sună din urmă clopotele, întâi cele tinere, apoi cele bătrâne, după rânduiala veacurilor. Contenesc, şi se face linişte.

Un tipăit uşor s-aude pe cărarea umedă, în urma călugărului. Cuviosul Natanail se întoarce.

— Tu eşti, măi Ţubichi? întreabă el fără supărare şi c-o voce deosebită, ca şi cum ar fi vorbit c-un copil.

Cățelul tărcat se oprise cu urechile înălțate ca două cornițe şi mişca prietinos din coada ciuntită.

— Bine, numai să n-ai de furcă cu dulăii de la stână, îi zise Natanail.

Țubichi avea pricină să se creadă în siguranță şi mai făcu câțiva paşi înspre stăpânul său.

Amândoi porniră înainte pe potecă şi lumina scăzu între brazi.

Veni o înfiorare peste păduri şi cetinile din jurul lor fâşâiră prelung. Ca şi toaca şi ca şi clopotele, acest cântec al liniştii era pentru Dumnezeu, pentru puțini oameni şi pentru sălbătăciuni. Iar pentru ca rânduiala tainelor să fie deplină, când sta şuietul brazilor în răstimpuri, năştea, stins, din depărtarea de la miazăzi, glas de bucium. În această alternanță nu era nimic poetic şi romantic. Din bucium zicea moş Nechita cel burduhos, la stâna mănăstirii; şi dădea o veste ciobanilor lui.

În sara aceasta aşa de frumoasă însă, şi-n clipa aceea unică din viața lui, fără păreche în trecut şi în viitor, părintele Natanail primi în el cântarea nouă ca şi pe cea de toacă şi de clopot.

— Frumoasă sară, măi Țubichi! zise el fără cuvinte, către cățelul care tipăia acum alături lângă glesna lui stângă.

Când cărarea sui alt colnic şi ajunse către altă vale, susurul de ploaie al brazilor se alină, şi călugărul, oprindu-se, bătu uşurel cu palma peste grumazul cățelului, ca să steie şi el neclintit şi fără răsuflet ca şi dânsul. Atunci, din dreapta, îi veni alt zvon: era o sonoritate măreață; straniu înmulțită şi crescută de ecourile pădurii, ca şi cum s-ar fi împletit şi s-ar fi încălcat serii de cornuri de vânătoare, unele subțiri, altele profunde.

«Cu toate acestea e tot un bucium, şopti călugărul emoționat. Ştiam eu că Mănăilă are alt meşteşug; şi sună din alte poieni.»

Răsuflă adânc, apoi înghiți cu plăcere aerul serii amestecat cu mireasmă de răşină.

Poteca stânii mănăstireşti curgea înainte; apoi, ca un fum şerpuit, suia printr-o rarişte pe coasta dimpotrivă. Natanail coti în loc spre mâna lui dreaptă, pe o cărăruşă abia văzută dintre ierburile înalte ale poienii. Mai ascultă în două răstimpuri larma de bucium a ecourilor; după aceea, amândoi, el şi Țubichi, urcară în tăcere un deal trăgănat, şi de pe cuhne văzură deasupra asfințitului — aprins — luceafărul de sară. Într-un cotlon al văii care se deschidea, se afla stâna unor oieri străini, veniți la văratic dintr-alte păduri şi de pe alte albii de ape.

Bătură tălăngi lin şi veni până la ei miros de fum. Cărarea ocoli pe după un pâlc de brădiş tânăr, pe-un tăpşan uşor înclinat. Şi-ndată zbucni focul, ca şi cum alt luceafăr

enorm ar fi căzut din cerul scund. Şi cânii, cu mânie şi larmă înfricoşată, se zvârliră spre străini.

Călugărul se oprise, cu Țubichi alături. Sta neclintit, nalt şi subțiratic în rasa-i cernită. Cei de la stână îl vedeau zugrăvit pe zarea culmii şi-l recunoscură.

— Aista-i părintele Natanail, hotărî glasul gros al baciului. Măi flăcăi, chemați cânii.

Câteva fâşcâituri sălbatice sfâşiară înserarea. Strigăte răsunătoare amenințară spre dulăi, amestecând nume ciudate. — Nea, Lepşa; nea, Cotoşman! Vină aici, boală, c-acuşi tună dracu-n coşu tău!

Învălmăşeala de răcnete şi fluierături n-avusese înrâurire prea mare. Dulăii se opriseră ei singuri, căci şi ei recunoscuseră în monah un musafir care mai călcase de câteva ori în acele locuri.

Baciul strigă gros:

— Poftiți, părinte!

Unul din strungăraşi, băiat sprinten de doisprezece ani, sărise de la locul lui şi ieşise în cărare. Primi pe călugăr, îi sărută mâna şi-l aduse la foc.

Stâna lui Mănăilă era o alcătuire trecătoare: o şandrama şubredă acoperită cu draniță, rezemată pe câțiva stâlpi de brad în care toporul lovise şi cioplise foarte puțin. Câteva hârdaie şi doniți, scafe şi cupe stăteau aruncate fără

rânduială pe poliți grosolane, alcătuite după un meşteşug cu zeci de veacuri anterior celui dintâi cântec pe care l-au suspinat păstorii sub codru şi care se chiamă *Mioriţa.* De la dacii cei de demult şi de la alţii mai vechi decât ei, în rânduri de generaţii, ciobanii n-au simţit nevoia să-şi schimbe portul, datinile şi confortul în munţii lor sălbatici. Cu aceleaşi unelte din tinereţa lumii, cu acelaşi ritual de-atunci îşi duc traiul — numărând fără scop oile, zilele şi anii. Socotelile acestea le fac pe răbuş, adică tot pe o bucată de lemn. Trăiesc iarna în bordeie de bârne; iar dulceaţa primăverilor ş-a tinereţii o spun tot din lemnul pădurilor lor, din bucium ori caval.

Baciul şi câţiva ciobani cu strungăraşul stăteau la foc — deasupra căruia, spânzurat în cârlige şi lanţuri, înegrea ceaunul cel mare de jintiţă. Erau oameni fioroşi la înfăţişare, cu plete mari netunse şi nepieptănate, — îmbrăcaţi cu straie care fuseseră odată albe, de cânepă şi in, toarse şi ţesute de muieri din văi. Acuma aveau o coloare fără nume, păreau un fel de piele vârtoasă. Tot aceeaşi rânduială străveche porunceşte ciobanilor să-şi spele hainele în zer şi să le pătrundă de untul caşului, până ce capătă tăria şi floarea ştiută, — şi pe deasupra un miros pătrunzător, de brânză şi de fum. Căci sub şandrama lumina se luptă întruna cu fumul. Oamenii lăcrămează, se apără de vâlvătăi ridicând palmele în dreptul ochilor. Deşi-s aşa de buhoşi, de unsuroşi şi de demult, zâmbesc din veacurile lor cu prietinie noului venit. La Ţubichi nici nu catadicsesc să se uite, căci nu-i decât o cotarlă măruntă, şi numai dulăii au preţ între pădurile cu fiare.

Bătrânul Mănăilă se sculă în picioare după perdeaua de fum, nalt şi spătos, încins c-o piele de buhai lată de-o palmă domnească. Suvacurile, stricnelele şi celelalte alămuri aninate de chimir risipiră fulgere în bătaia flăcărilor, îşi mângâie cu degete groase bărbia rasă din proaspăt cu custură de coasă şi salută pe monah cu vocea-i de bas:

— Bine-ai venit, părinte. Binecuvântează.

Călugărul făcu semnul crucii asupra focului.

— Domnul Dumnezeu să vă aibă în sfânta lui pază. Bine v-am găsit sănătoşi, oameni buni.

— Sărutăm dreapta, cinstite părinte, grăi iarăşi baciul. Şi fâşâind cu opincile-i mari prin şperla vetrelor vechi, întâmpină pe oaspete. Cuprinzând în laba-i uriaşă mâna slăbuță şi albă a călugărului, o sărută răsunător. Cu mişcări stângace, ceilalți ciobani îi urmară pilda, apoi se aşezară iar la locurile lor şi-şi mângâiară cu palmele pletele unse cu unt.

— Ți-am auzit buciumul, zise Natanail şi privi în juru-i căutând un scaun. Un asemenea obiect este însă lucru de prisos într-o stână. Oamenii stau pe-o cofă, pe-un pietroi ori pe-o curmătură de brad. Stau chiar şi pe pământul gol, care-i tatăl nostru al tuturora şi ne ține bine.

— Pentru cuvioşia sa, adă scăunaşul... porunci grav baciul. Şi strungăraşul aduse îndată din întuneric scăunaşul de lemn cu trei picioare care, obişnuit, avea slujbă

să steie întors şi să fixeze ceaunul la mestecatul mămăligii.
— Precum spui, părinte, urmă bătrânul, întorcând spre monah ochii lui cu streşină de sprâncene; socot că m-ai auzit din valea cealaltă, când ai ajuns la Doi-Paltini. Dam semn, ca să iasă feciorii cu oile în porneală. Am şi eu o pustie de surlă în care am învățat din pruncie a sufla, întrecându-mă cu lupii. Asta-i treaba noastră. Altă ispravă nu facem. Când m-oi înfățişa la împărăția sfântă, la judeţul cel de apoi — când a fi şi dac-a fi — am să am cu mine buciumul ş-am să zic o toană. Domnul Dumnezeu va zâmbi şi mi-a face semn cu mâna să trec între cei drepți, în sânul Jidovului.

— Care Jidov, moş Mănăilă?

— În sânul lui Avraam, cuvioase părinte. Când ne-om vedea acolo, apoi om şti dacă ne-a fi mai bine decât în astă ticăloasă viață.

Călugărul zâmbi.

— Într-o privință n-are să fie mai bine, moş Mănăilă. Căci acolo nu-i foc şi nu-i întuneric, şi nici luceafărul nu se vede lucind deasupra unei măguri, cum îl vedem noi de-aici. Nici nu-i custură de coasă ca să te bărbiereşti. Nici zer ca să te speli. Nici auzi sunând tălăncuțele. Nu-i vale cu crâşmă, ca să-ți aducă de-acolo strungăraşul spirt. Nici fum de tutun nu se pomeneşte. Acolo-i aşa un loc de lumină, moş Mănăilă, unde stai ca un abur fără trup. Şi, precum scrie la carte, acolo nu-i nici durere, nici întristare. Şi nu-i nici bucurie, după cât înțeleg, — căci sufletul însuşi este bucurie precum flacăra e foc.

— Hm! făcu baciul, mă miram eu să fie mai bine decât aici, în sânul unui necredincios. Apoi dacă nu pot eu să mă las pe o vale cu flori într-o sfântă zi de sărbătoare, şi dacă nu văd sărind din stâncă un izvor ca un berbecuț alb, — şi dacă nu pot ajunge la han la Irimia, ca să beau o litră de rachiu de care-mi place mie, — de celelalte mă lepăd. Eu zic aşa că numai cu necuratul trup putem avea plăcere. Când a putrezi — gata, dacă n-om avea grijă să facem cele de cuviință.

— Cum se poate să vorbească astfel un om bătrân? îl întrerupse călugărul, fără supărare. Dumneata, baciule, nu eşti creştin şi botezat?

— Ba sunt.

— Şi nu crezi în Sfânta Treime şi-n învățăturile Domnului nostru Hristos?

— Ba cred.

— Atuncea trebuie să aştepți învierea morților, care va fi în veacul de apoi. Până atuncea, sufletul dumnitale despărțit de trup nu va avea nevoie nici de băutura care-ți place, nici de hrană, nici de toate câte le socoți bune de şi sunt înşelătoare.

— Ba eu, părinte, mi-am zidit fântână, ca să am apă când mi-a fi sete dincolo. Ş-am dat de pomană pită, sare şi caş — ca să nu sufăr de foame. Ş-aceşti feciori, după ce-oi pieri eu ş-oi fi subt iarbă, au să vie să-mi cânte

deasupra. Ş-au să mânânce ş-au să beie cu mine, ca să mă satur şi eu. Asemenea rânduială noi am apucat-o de la alți baci mai vechi decât noi, care s-au petrecut demult din lume şi s-au dus pe tărâmul celalalt, şi noi se cade să ne ținem de ce-am apucat şi am învățat.

Monahul nu crezu de cuviință că trebuie să mai dea replică la asemenea înfricoşată profesie de credință. Creştinismul lui nu găsea cheia la uşa de bronz după care sta închis baciul cu strămoşii săi. Rămase un răstimp visător, cu ochii lui albaştri ațintiți în zbaterile focului.

— Părinte, vorbi iar baciul rânjind, eu abia acuma mă uit şi văd. De unde dracu ai găsit cuvioşia ta asemenea fleac de cățel, cum nu mi s-a arătat de când sunt?

— Aista-i Țubichi, răspunse Natanail. S-a luat azi după mine, şi văd că nu s-a spăriat de dulăii dumnitale. E o corcitură pripăşită la chilia mea; a rămas de la nişte boieri care au petrecut în vara asta la mănăstire. E un corceag de mops şi de fox...

— Cum?

— E un corceag de mops şi de fox, însă-i deştept ca un om. Numai glas n-are, ca să vorbească.

Baciul privi cu îndoială şi dispreț spre cățel.

— Cum ai zis că-l chiamă?

— Țubichi.

— Hm! Aista nu-i nume de câne, părinte. Ia să chem pe Dârlău, să văd dacă-l cunoaşte că i-i neam. Nea, Dârlău, ia vină-ncoace şi vezi pe ciocoiul ista.

Bătrânul fâşcâi haiduceşte şi mai răcni o dată numele dulăului. Prin fum sticliră ochi sângeroşi, ş-un câne mare şi flocos, cu ragilă la gât, se opri la câțiva paşi în marginea cercului de lumină. Țubichi mârâi scurt şi-şi ridică urechile ca nişte cornițe.

— Îl auzi, măi Dârlău? ce zice?

Dulăul mai rămase o clipă neclintit, apoi se retrase-n întuneric, disprețuitor ca şi baciul.

Ciobanii rânjiră şi se priviră cu coada ochiului. Apoi se făcu tăcere şi se întinse noapte deplină.

Călugărul trase de sub haina-i lungă, de la piept, un pachet cu grijă învălit într-o gazetă veche.

— Moş Mănăilă, zise el, dumneata nu-ți vei fi închipuind c-am venit în ia-sară aici ca să aduc pe Țubichi să te minunezi de el. Am venit să-ți mulțămesc pentru caşul pe care mi l-ai trimes în ziua de Sântilie.

— Bun şi frumos caş! întări baciul

— Într-adevăr. De-aceea l-am plătit cu dreptate, după vorba pe care mi-a spus-o flăcăul. Iar acuma, pe deasupra, te rog a primi câteva pacuri de tutun de cel de care-ți place.

— Mie-mi place de cel negru şi tare, ca să-l simțesc când îl trag în piept.

— De-acela ți-am adus.

— Îți sărut mâna, părinte. Văd că-mi ştii năravul.

— Ți-l ştiu, moş Mănăilă.

— Şi văd că-mi dă o mână sfințită iarbă de afumat care se chiamă a Diavolului.

Baciul râse iar, arătându-şi toți dinții. Călugărul îi răspunse cu liniştea-i zâmbitoare:

— Moşule, toate sunt ale lui Dumnezeu: şi ierburile şi ființile.

— Asta aşa-i! încuviință baciul. Şi desfăcu cu mare grijă şi neîndemânare pachetul pus pe genunchi, ca să se încredințeze că într-adevăr are de-a face cu iarba cea mai neagră, care fumegă mai gros şi trece ca o perie de sârmă prin gâtlej. Apoi îşi căută luleaua de lut din fundul chimirului ş-o bătu cu botul de opincă. O împunse cu suvacul, suflă într-însa şi iarăşi o împunse. Ş-o îndopă cu tact din darul călugărului.

Natanail îl privea pe gânduri; dar era concentrat mai mult în sine. În sara asta toate îi păreau bune şi tihnite. Străbătuse uşor poteca printre păduri, simțind nevoia să schimbe o vorbă cu oameni din lume şi să-i intre cerul în suflet ca un fum de floare violetă. Se ridică sprinten şi-şi mângâie cățelul.

— Vă poftesc bună sara, zise el. Nu uita, moş Mănăilă, că eu împărțesc şi altora din fruptul oilor dumnitale. Are să mai trebuiască cât de degrabă alt caş: mâne ori poimâne. Plata — cum ştii — e fără greş.

— Asta ştiu, părinte, dar eu mă bucur mai ales de bunătatea cuvioşiei tale. Sărutăm dreapta şi să mai vii pe la noi sănătos cu tutun de-acesta.

Baciul şi feciorii rânjiră iar. După aceea răcniră la câni, ca să-i ferească în laturi. Şi călugărul porni înapoi cu pas elastic spre schit, cu cățelandrul după el. Într-o vreme râse singur, gândindu-se la convorbirea cu Mănăilă, la fel cu alte convorbiri din alte câteva seri de vară. Sălbaticii şi păgânii aceia, care se socoteau creştini, erau blânzi şi buni şi el avea dragoste pentru ei. Între dânşii, o clipă, se simțea bine — cu sufletul liniştit ca un iaz într-o pădure solemnă.

Adresă într-o vreme lui Țubichi câteva cuvinte de prietinie. Se opri lângă un tufar mărunt, în marginea poienii de la paltini, şi căută, pipăind, o frunză potrivită. O aşeză între buze şi cântă uşor nopții şi singurătății cât trecu printre brazi, într-un întuneric de catran.

III
Acum se arată nişte cinstite feţe de slujbaşi

În urma lui, la stână, baciul rămase pâcâind cu mare plăcere din luleaua-i de lut roş cu căpăcel de alamă.

— Era bine dacă se nimerea sub fusta călugărească ş-o leacă de rachiu... zise el către feciori. Măi Turiță, dă-mi o cupă de zer.

Strungăraşul îi aduse zerul.

— Cu asta n-am făcut mare lucru, vorbi el iar oțărându-se urât; fărădecât mi-am astâmpărat oleacă arşița. Tutunu-i mai bun. V-aş da şi vouă o țâră, da' nu vreau să vă înădiți la o iarbă îndrăcită şi puturoasă ca asta. Apoi de când țin eu minte, şi după cât ştiu, numai baciul trebuie să tragă din lulea. Cei tineri se uită ş-aşteaptă să le vie rândul. După ce-or trece vreo douăzeci de ani, apoi îți afla şi voi ce-a iscodit Diavolul.

Subțire şi muzical, Turiță strungăraşul se amestecă şi el în vorbă:

— Parcă ciobanii nu duhănesc şi ei? observă el. Până la crâşma din Vale nu-i aşa de departe. Numaidecât în loc să-l beie din lulea, îl fac țigară: îl sucesc în pănuşă de păpuşoi.

— Şi-i bun, măi Turiță? întrebă baciul privindu-l într-o parte, pieziş.

— Îi bun, moşule, răspunse strungăraşul.

Ciobanii şi baciul izbucniră în hohot, scuturându-şi pletele, în vâlvătăile schimbătoare ale focului, obrazurile lor aveau schimonosituri demonice, ca şi cum i-ar fi aruncat în singurătatea aceea un pământ necurat.

Dulăii dintrodată se izbiră cu vrăjmăşie în cărare şi câteva tălăngi se scuturară în umbra de-aproape. Larma câinilor crescu întărâtată şi doi ciobani săriră de pe trunchiurile lor.

Un glas se-nălță în întunericul opac, modulând o vocală sonoră: Ho-hoo!

— Îs oameni de-ai noştri, grăi unul dintre feciori, întorcându-se la foc. Celălalt domolea câinii.

Baciul mormăi pe lângă țeava lulelii:

— Cine-i? nu cumva îi Pintilie?

— Da. Onuță şi cu Pintilie.

Baciul aşteptă, sucit cu spatele spre cărarea muntelui şi-n aparență nepăsător, până ce paşii străinilor fâşâiră lângă foc. Atunci se-ntoarse şi văzu doi munteni cu sumăieşe scurte, cu ochii mascați de pălăriile aplecate pe sprânceană. Unul era înalt, — celălalt mai subțiratic

şi mai scund. Purtau topoare cu coadă lungă atârnate la cotul brațului stâng.

— Bună vremea.

— Bună să vă fie inima, răspunse baciul. Voi sunteți?

— Noi, răspunse cel scund şi subțiratic.

Traseră de sub sumane puşti cu țevile retezate şi se aşezară ceva mai la o parte, alături, pe-un singur butuc de brad, cu armele lângă dânşii. Îşi ridicară frunțile, îşi săltară pălăriile. Cel nalt era blond. Cel scund — brun.

Zâmbiră spre baci. Cel mic cu îndrăzneală, cel nalt cu oarecare stânjenire, — amândoi însă exprimau aceeaşi stare de îndoială pe care trebuiau s-o aibă oameni ca ei într-o aşezare ce atârna oarecum de legile şi rânduielile societății din vale.

Baciul Mănăilă întrebă iarăşi:

— Ați mai coborât într-acoace?

— Da, răspunse cel mic, ațintind spre baci ochi scăpărători şi negri. Am stat o vreme sus, într-un loc al nostru. De acolo, am văzut că v-a căzut pe sară oaspete la stână.

— Da. Părintele Naftanail de la schit.

— Am spus eu că-i părintele Naftanail.

— Aşa-i, întări baciul. Pintilie l-a asemuit bine. Se vede

că mâne e ziua lui, când se face slujbă mare devale. Are ochi ageri pentru cele sfinte.

— A fi şi asta, îngână pe gânduri Pintilie, fără să zâmbească.

O clipă tăcură. Cel mic şi negricios tresări iar:

— A venit să cumpere caş?

— Nu; a venit s-aducă o rămăşiță de datorie.

Tăcură iarăşi.

Onuță trase de la şold o taşcă de piele, înflorită cu ținte şi plăci de alamă, o deschise între genunchi şi scoase din ea o ploscuță lată de sticlă, îmbrăcată în împletitură de rafie. Scociorî ş-un păhărel de metal, în care suflă de câteva ori, ca să-l curețe. Apoi, cu osebită grijă, urmărit de toți ochii, atât ai oamenilor din lumină, cât ş-ai cânilor, — destupă sticla şi turnă atent în păhărel un fir subțire de licoare.

— Aista nu-i rachiu, — e doftorie, explică el. E de cel de mere. Mi l-a dăruit o cuvioasă călugăriță de la Agapia din deal. Eu socot că i-a cetit şi rugăciuni când l-a făcut. Supărare, boală, — ți le ia cu mâna. Poftim, moş Mănăilă, ia-l de bine.

Ochii baciului de mult sticleau ca ai necuratului din râpă. Lăsă repede luleaua în spuză, la botul opincii, şi prinse în mâna-i mare cu ghiare păhărelul de rachiu. Îl

aduse domol la gură. De şi-i tremura mâna, nu vărsă nici un pic. Îl gustă din vârful limbii, — şi încuviință adânc din cap: — Îhâ! Apoi închină spre munteni:

— Apoi vă poftesc sănătate. Domnul să vă fie de spor şi de ajutor.

Şi sorbi cu ochii închişi, răstumând capul pe spate.

Întinse paharul.

Crezu potrivit să mai adauge o vorbă:

— Eu zic aşa, oameni buni, că Dumnezeu cunoaşte gândul omului, şi câteodată i-l împlineşte.

Oamenii buni nu înțeleseră din ce adânc porneşte această banală cugetare; o primiră totuşi cu linişte, ca şi pe închinarea în care acelaşi Domn-Dumnezeu trebuia să le steie într-ajutor pentru faptele şi îndeletnicirile lor cam nepotrivite cu uneltele pe care le aveau alături.

Onuță cinsti şi pe feciori, care dădură de duşcă lichidul de foc, fără să crâcnească. Turiță gustă numai de pe fund, lepădă paharul în mâna străinului şi-şi prinse gura pe rând cu degetele mânii drepte, apoi cu cele ale stângii, suflând pripit aburi de otravă, în hazul tuturor celor de față. Veselia risipi deplin şovăirea începutului, — mai ales după ce baciul mai primi un păhărel pe care-l tră cu aceleaşi mângâieri şi evlavie.

— Bune lucruri a lăsat Dumnezeu pe astă lume... observă el cu statornica-i filosofie.

— Nu-i de la Dumnezeu, îi de la o călugăriță de la Agapia, râse Onuță.

Însfârşit, găsi de cuviință şi Pintilie să arăte ce sunet are glasul lui.

— Baciule, grăi el, cam ce fel de om e călugărul acesta Naftanail?

— Călugărul acesta Naftanail? Apoi cum să-ți spun eu, bre Pintilie? Eu socot că-i mai mult călugăr decât om.

— Aşa am auzit şi eu de la alții, care l-au cunoscut şi-au fost pe la chilia lui. Eu numai de departe l-am văzut, trecând prin poieni şi pe cărări. Nu-i vechi prin partea locului.

— Nu-i vechi. Şi nici el n-are multe zile crestate la răbuş. S-a pripăşit la Neamțu de vreo doisprezece-treisprezece ani. Acu ai să mă-ntrebi de unde a venit: asta nu ți-oi putea-o spune.

— Zice că-i venit de prin părțile Ieşului.

— Se poate. Iaca aicea ai dreptate. Am auzit că acela târg îi mai mare decât toate câte sunt. De aceea şi Naftanail are atâta învățătură. La târguri sunt şcoli înalte. El trebuie să fi învățat acolo măcar zece glasuri de carte.

— Dacă n-ar fi fost învățat, nu s-ar fi putut face aşa de degrabă monah; şi n-ar fi duhovnic aşa de vestit — încât vin oameni bolnavi şi muieri de prin sate, ca să le

cetească deslegări şi să-i tămăduiască. Dumneata, baciule, ai auzit de asta?

— Cum să n-aud? Doar eu îl cunosc mai de demult, de pe când încă nu era cuvios ieromonah. Învățătură trebuie să aibă multă, de şi eu n-am de unde o cunoaşte. Iar mai ales are în sufletul lui, după cât ştiu, dreptate, de-ți plăteşte un lucru de două ori, ca să-ți facă mai mare coraj şi plăcere. Ş-apoi, pe lângă dreptate, a supt laptele bunătății de la maică-sa care l-a crescut şi l-a avut drag. Că el pentru rugăciunile lui, pentru minunile şi vindecările ce săvârşeşte, nu primeşte niciodată bani, ca să nu-şi spurce darul.

Aici bătrânul Mănăilă primi din mâna lui Pintilie al treilea păhărel de rachiu de mere. Pleoscăi din limbă şi-şi spori şi mai tare gustul de vorbă, înțelegând uşor care-i mijlocul să dobândească şi pe-al patrulea.

— Întocmai aşa este, precum îți spun eu, măi Pintilie. Apoi acolo prin străinătăți, la Ieşi, va fi avut el, după cât înțeleg, unele năcazuri mari. Stau şi socotesc: altfel de ce şi-ar fi lăsat el boieriile şi bielşugul, ca să s-aşeze aici, într-o pustie, între codri?

— Am auzit şi eu c-ar fi fost bogat în viața lui.

— Se-nțelege. Avea slugi o mulțime. Unu-i ținea lingura, altul paharul. Unul lua cu degetele pilaf din strachină şi-i punea în gură. Trăia, mă rog, ca un boier. Şi umbla numai cu căruța şi cu trinu. Acolo este trin: un fel de

căsuță pe roate, care fuge singură, fără cai. Ce drăcie a fi asta, nu ştiu, că n-am văzut-o; eu nu m-am pogorât niciodată de la munte, dintre oi, — dar zice că este. Ei, — şi câte va mai fi fost având! Toate le-a lăsat, bre omule, şi s-a tras la schivnicie, din pricina unui diavol.

— Aşa ai auzit? din pricina unui diavol?

— Se-nțelege; altfel cum?

— Eu am auzit că din pricina unei muieri.

— Apoi eu ce spun? din pricina unui diavol. Şi se-nchină, şi ceteşte şi zi şi noapte. Numai câteodată vine pe la noi, la stână. Şi dacă este rai, precum scrie la carte, apoi drept în rai are să se ducă, cu trinu.

Mănăilă se veseli singur de vorba lui. După asta îşi îndopă iarăşi luleaua.

— Are şi tutun bun... adăogi el rânjind şi clătinând din cap.

Pintilie lăsă să treacă vorba, asta pe care n-o înțelegea şi rămase iar gânditor.

Onuță mistui ploscuța în taşca de piele. Baciul stupi în foc şi tăcu.

Fiorul de vânt al înserării contenise de mult. Noaptea fără lună se statornicise deplin între cer şi codri. Luceafărul trecuse pe celălalt tărâm. Dintre stelele fără număr

de deasupra — ca dintr-o spuză de aur, din prundişuri de nestemate, dintre făclioare ale adâncurilor celor fără de margine — unul dintre feciori alese un grup geometric şi-i dădu un nume. Atunci se deşteptă iar baciul, uşor înveselit, — îşi înăbuşi căscaturile enorme ale somnului şi luă el cuvântul, ca unul mai bătrân şi mai cunoscător al tainelor celor de demult ale păstoriei. Înaintea lui alții trebuiau să tacă, — şi feciorul îşi înghiți vorbele cu sfială pe bolovanul lui colțuros. Baciul dădu el porecle şi semnificații, după o învățătură cu zece mii de ani mai veche decât creştinismul. Strungăraşul îl asculta cu gura căscată şi ținea minte pentru vremea când avea să fie baci, — ca să ştie ceasurile oilor şi străjile nopții, după stele. Asta trebuia să fie legea şi religia vieții lui.

Baciul îl observă într-o vreme şi-şi ascuți spre el dinții de criță.

— Învață, îi zise, privindu-l încruntat, căci altfel rămâi prost şi netrebnic. Asemenea câte altele trebuie să ştii! Phi! n-ai tu păr în cap câte trebuie să ştii, şi nici nu cred s-ajungi să le ştii, căci lumea din ziua de azi nu-i ca pe vremea mea. Pe mine m-au bătut trei baci ca să le-nvăț. Aşa că trebuie să le înveți şi să le ştii şi tu.

— Dar sfintele rugăciuni de dimineață şi de sară le ştie? întrebă Onuță.

Baciul îl privi de departe, cu dispreț, şi nu-i răspunse. După aceea căscă iar, cu ochii plini de lacrimi şi de fum.

Pintilie sta la locul său, tăcut şi nernulțămit. Avea el, în sara aceea, ceva, — Onuță îi era bun tovarăş, — însă câteodată nu-i plăcea, pentru vorbele lui împotriva dreptății şi-a adevărului. Era mai ager şi mai harnic la cuvânt decât el: nu găsea niciodată vreme şi mijloc să-i poprească fantasmele ori nebuniile. Din pricina lui, pe lângă altele, mânca uneori de frupt în zile de post. Iar acum nu-nțelegea ce i-a venit să spuie baciului şi feciorilor povestea cu rachiul de mere a călugăriței de la Agapia din deal. Acel rachiu — drept vorbind — era boieresc, cu tot cu ploscuță şi cu tot cu păhărel de argint; îl dobândiseră într-o sfântă zi de duminecă, pe la toacă, în urmă cu vreo săptămână, oprind la o cotitură a drumului mare, în pădure lângă fântână, o trăsură care umbla în primblare la mănăstiri. Cu puştile lor scurte ridicate amenințător, siliseră pe vizitiu să strunească năprasnic şi să se facă broască pe capra lui; apoi răcniseră cu străşnicie la stăpâni să coboare pe iarbă verde. Ținându-i cu brațele-n sus, îi uşuraseră de bani şi de inele. Le lăsaseră ceasornicele cu care n-aveau ce face; însă Onuță înțelegea să plătească cu acele ceasornice ploscuța şi păhărelul, care-i pricinuiseră mare mirare; şi, pe lângă ploscuță şi păhărel, câteva gărăfi burduhoase de rachiu de drojdie, cum nu se mai află pe acest pământ de bun şi de tare.

Acuma scornea o istorie cu călugărița — şi ciobanii îl credeau. Asemenea minciuni avea obiceiul acest Onuță să spuie de multe ori, aşa, ca să petreacă singur; căci el, Pintilie, era suflet drept şi cinstit şi pentru minciună avea

mare greață. Dar iarăşi — cugetând — nu se putea pune cu el de pricină, pentru că era tovarăş viteaz; şi spunea boierilor, pe care-i oprea cu puşca, multe şăgi şi drăcovenii. Câte-odată se părea că dau cu plăcere ce au asupra lor.

«Îs bucuroşi că scapă cu viața», se gândea Pintilie.

S-ar putea întâmpla însă ca unul să ridice o armă ş-atuncea curge sânge, — el şi tovarăşul său fiind în drept să-şi apere pielea. — «Ar fi mai bine să se isprăvească odată toate şi să mă călugăresc!» mormăi el dezgustat.

— Ce-ai spus, bre Pintilie? întrebă Onuță.

— Spun că-i vremea târzie şi trebuie să ne ducem la locul nostru... răspunse alene Pintilie.

— Bine, să mergem, vorbi vesel Onuță, numai cată să spunem baciului că n-am venit ca să ne numere şi să ne spuie pe nume stelele. Ascultă, moş Mănăilă, se îndreptă el către bătrân, Noi, în țiitorile noastre ştiute la izvoare, puşcăm câteodată capre. Ş-atâta capră sălbatică mâncăm, încât ni-i lehamete. Drept aceea te-am ruga să ne dai un caş, ca să mai schimbăm mâncarea. Iar dacă nici dumneata nu ai tragere de inimă pentru carne de căprioară, atuncea să-ți lăs o garafă dintr-aceeaşi aghiasmă pe care ai gustat-o din ploscuță. O am la mine: dacă vrei, i-a dumnitale.

— Cum? strigă baciul Mănăilă. Ce să fac eu cu căprioara? De când sunt nu m-am împăcat cu carnea de

dihănii. Nu m-am învățat a mânca nici capră, nici lup, nici urs. Aşa că-ți dau bucuros caşul şi mă împac cu garafa de băutură, — dacă-i plină şi-i tot de-aceea.

— Plină, şi tot de-aceea, afirmă cu tărie Onuță.

Atunci baciul se ridică greoi şi se duse în întuneric, ca să bâjbâie în comarnic un caş care i s-a părea mai mic.

«Acuma, alta, cu capra... se gândi amărât Pintilie. De unde le scoate şi le potriveşte el aşa? Acest om mărunțel e mare pehlivan şi mare calvin.»

Primi totuşi caşul, fără să spuie nimic împotrivă, şi îl trecu lui Onuță.

— Acuma, după ce-am făcut târgul, putem să ne ducem, zise acesta.

Mănăilă ridică brațele desnădăjduit:

— Dar garafa, măi oamenii lui Dumnezeu?

— Este şi garafa, răspunse Onuță, şi scoase garafa. Pintilie o primi şi o puse în brațele baciului, răsuflând cu mulțămire. Era bucuros că nu-i pricină — ca să se mai işte vorbă şi foc de puşcă. Un om paşnic ca dânsul nu se împăca niciodată cu faptele rele. Iar de la Onuță se putea aştepta la orice. Când se afla cu dânsul, era totdeauna cu ghiața-n spate. Nu-i vorbă că nici el nu-şi putea lăsa tovarăşul la un asemenea năcaz — şi se simțea nevoit să întrebuințeze brațul, care era tare ca un buzdugan.

«Mulțămesc lui Dumnezeu şi Maicii Domnului că nu s-a-ntâmplat nimica!»

Adăogi tare către cei de la stână:

— Rămâneți cu bine, fraților!

— Mergeți eu pace şi cu sănătate! răspunse baciul.

Bătrânul îi petrecu zece paşi, — mârâi la dulăi şi-i sudui ca să nu se mişte din covrurile lor, după aceea se întoarse şi ridică sticla între el şi lucirile focului, ca să vadă dacă-i plină. O destupă şi prinse scurt o picătură între buzele-i arse. Cumpăni gustul şi tăria — şi, socotindu-se-mpăcat, îşi vârî cu grijă în sân comoara.

Focul se risipea şi murea. La lucoarea lui roşie, se aşeză cu fața în sus pe pământul gol şi călduț, cu mânile sub ceafă, şi rămase o clipă cu ochii deschişi, chemând dinspre stele somnul. Adormi într-o clipă şi prinse a sforăi cu modulații stranii, ca o fiară necunoscută încă. Flăcăii trecură la datoria lor — şi tălăncuțele picurară un timp în noaptea de vară, până ce se alinară abia auzit.

IV
Îndeletniciri obişnuite ale ieromonahului şi duhovnicului nostru, părintele Natanail

C-un ceas înainte de miezul nopții, bătu iarăşi toaca la Vovidenie c-o melodie nouă şi proaspătă între pădurile neclintite. Jivinile erau ieşite în poieni, din farmecul de piatră al întunericului celui mare, şi, cu capetele înălțate, cu ochii neclintiți, aşteptară să sune clopotele, al căror înțeles rămânea ascuns pentru ele din veacuri în veacuri şi din generație în generație. Izbucniră şi zborurile de sunete-fantome, alungându-se şi chemându-se din zare în zare. Şi valea schitului rămase după aceea mai tăcută decât înainte.

La cele câteva căsuțe ale monahilor clipiră lumini. Natanail ieşi sprinten şi fără somn în cerdacul lui şi privi făclioarele cerului cu un simțimânt sămănând iubirii. Stătu cu fruntea înălțată şi cu brațele moarte în lungul trupului.

Apoi îşi potrivi pe frunte camilafca şi coborî domol cele patru trepte. Trecu pe cărăruşa grădiniții, printre tufe de busuioc şi mintă. Când apăsă clanța de la portița tăiată în zaplazul mare cu streşină, — auzi o plângere moale. Un glas de femeie îl salută din cărarea de după zaplaz.

— Sărut mâna, cuvioase părinţele.

Călugărul închise cu stânga portiţa şi întinse dreapta prin întuneric. O umbră încovoiată se apropie şi i-o sărută cu buze reci.

Natanail întrebă încet:

— Care-ţi este năcazul?

— Cuvioase părinte, chiar acuma am căzut aici, venind de peste munte din valea Moldovei. Am adus în căruţă un biet băiet bolnav — ca să-l vezi şi să ne faci o rugăciune. Nu ne lăsa, te rugăm cu lacrimi. Ajută-ne şi pe noi, cum ai ajutat pe alţii. Am desprins iapa de la hlube ş-am dat-o să pască. Ne punem să-mbucăm şi noi ceva până ce te-i întoarce cuvioşia ta de la biserică.

— Bine, aşteaptă-mă, răspunse cu acelaşi glas încet monahul.

Se lăsă pe cărare la vale şi puse şi el o pată de umbră mişcătoare pe zidul vechi al bisericii. Pătrunzând în naos, găsi lumini aprinse şi murmure de rugăciune. Se alătură la strana dreaptă şi se cufundă, cum îi era obiceiul, cu totul în slujba aceasta de noapte, care-i era mai plăcută între toate slujbele şi rânduielile monahiei. Era ceva cu totul lui tot deosebit de lumea lui de altădată şi chiar de viaţa zilnică a mănăstirii. Paşii slujitorilor aveau un tact sonor, care însă părea străin de ei; glasurile, intonând cântări, păreau ale zidurilor ş-ale morţilor de sub lespezi. Şi umbrele sinistre, cu rase şi camilafce, păreau că numai

se agită mute — după ritmurile monotone şi străvechi — aceleaşi şi aceleaşi de secole. Acest misticism şi această înfricoşare îi făceau bine, — ca o suferință după care ai pace şi somn odihnitor.

Murmurând melopei bizantine, se cufundă ca într-un abur al altei stări, în care se găsea, tot treaz şi viu, cu vederile ațintite în icoana cea mare, din care Fecioara îl privea cu ochi umezi de nespusă tristeță. Avea în el mila păcii, cum spunea cartea. Era ceva armonizat cu starea de uitare şi împăcare pe care o simțise în sine în acea zi unică de august.

«Fericiți cei săraci cu duhul», se gândea el, în timp ce cânta şi primea în suflet privirea omenească a icoanei. Adică fericiți acei care pot lepăda neliniştea judecății: care nu-şi trudesc zadarnic mintea, căutând chei ce nu sunt la lăcăți ce n-au fost. Nu râvnesc să răstălmăcească datinile. Nu visează să răstoarne domniile şi stăpânirile. Căci spiritul este demon de nemulțămire. Aşa că cel sărac întru duh se mulțămeşte cu ale sale ca floarea şi ca paserea, urmând un destin al împăcării totale.

Gândurile acestea pluteau mai mult în el, ca un sentiment. Se silea să nu le dea o formă, ca să nu strice întru nimic echilibrul în care i se părea c-a ajuns; ca să puie cât mai puțină reflexie a propriei lui stări, asupra căreia, ca pe o rană grea, se prinsese o uşoară şi transparentă pieliță; la o silință ori la o zguduire, putea iarăşi sângera cu uşurință.

În jurul lui se făcu o pauză de tăcere. Atunci tovarăşii săi în haine cernite i se arătară în ipostaza lor omenească. Nu mai erau umbre mute, oscilând după murmurul zidurilor. Şopteau în apropierea lui cu glasuri adevărate, vorbind despre lucruri mărunte. Cu obrazurile ofilite de truda zilei, cu guri ştirbe şi strâmbe, unii căscau prelung şi zgomotos, apoi, cu mare mulțămire, îşi netezeau bărbile. A doua zi, de şi era Pantelimon, trebuiau iarăşi să se ducă unii la coasă, alții la adunat; altora le era rânduită slujba la pădure. Vorbeau despre toate acestea amestecând în ele frânturi de psalmi.

Un bătrân sărman se tânguia c-o voce slăbănoagă că i-a furat cineva fasolele de pe trei haraci. Iar fratele tânăr şi spân, cu pletele retezate, care sta în apropierea lui, îl mângâie întorcând spre dânsul un bot viclean:

— Adă-ți aminte, cuvioşia ta, că le-ai cules singur pentru mâncarea de ieri. Ş-ai avut la ele şi undelemn.

Bătrânul rămase mirat şi spăimântat de această descoperire.

Luminile se stinseră, Natanail ieşi din biserică cel din urmă, singur.

La portiță, găsi iarăşi umbra femeii încovoiate. Se tânguia cântat:

— Ce facem, cuvioase părințele, ce facem?

Călugărul se opri:

— Unde ți-i băietul?

— Aicea în căruță, cuvioase părinte, sărutăm dreapta. Iapa-i hrănită, omul a legat-o, — şi poate să m-ajute să-l aducem în chilie la cuvioşia ta.

— Eşti cu bărbatul?

— Da' nu mi-i bărbat, îs văduvă, părințele, nu mi-i bărbat. E un om din sat, pe care l-am rugat să vie cu mine. Un om are altă putere şi alt cap. Tare te rog să te milostiveşti şi să nu ne leşi.

— Bine. Aduceți-l.

Trecu iarăşi prin grădiniță simțind sufletul busuiocului, intră în casă, şi-şi aprinse singur lampa. Hotărâse ucenicului să nu-l slujească niciodată noaptea. Dintr-un cotlon al cerdacului, Țubichi îl urmase, ş-acuma se purta bucuros prin casă, mişcând din rămăşița-i de coadă. Îl văzu încordându-se atent şi mârâind.

— Fii cuminte, Țubichi, îi zise el. Sunt nişte oameni năcăjiți.

Cățelul tăcu. În cerdacul de scânduri tropăiră paşi. Natanail feri uşa în laturi şi, din întuneric, intră cu spatele înainte o namilă de om deşirat, ridicând şi purtând de cap şi de umeri pe bolnav. Sufla şi fosăia cu părul zbârlit şi cu ochii tulburi încă de somn. Femeia părea agățată de picioarele băiatului, — şi se împiedică de prag.

O clipă şi omul şi văduva rămaseră în mijlocul odăii, bălăbănind între ei trupul şi căutând, cu capetele întoarse, locul unde să-l aşeze. Văzură laița dintre ferestre şi-l aşezară acolo, tropăind neregulat. Icoanele erau aproape, deasupra. Şi măsuța cu cartea deschisă, cu aghiasma pregătită şi cu potirul acoperit. Călugărul îşi puse veştmântul slujbei şi Țubichi ieşi umilit pe uşă, cum ştia că-i porunca şi rânduiala.

Natanail se apropie de laiță. Văzu un schilod de care nu se înfricoşă, căci asemenea privelişte nu i se arăta întâia oară.

Era, într-o cămaşă de câlți, un vierme omenesc — zgârcit, cu brațul şi piciorul din dreapta răsucite şi moarte. Restul trupului — oase în bolnavă piele fumurie. Un cap de ceară murdară pe care începeau să crească tuleie; gura strâmbă, ochii pe jumătate închişi, cu supurații de rană.

Călugărul se întoarse ca izbit în piept şi privi spre femeie. Sta răsucită într-o parte, cu mâna la gură şi cu ochii în pământ. Omul deşirat ieşise. — Lampa mică de sticlă lăptoasă ardea ca şi cum şi-ar fi luminat sieşi.

Monahul întrebă:

— Dumneata ai născut acest trup, femeie?

— Eu l-am născut, părinte, dar era întreg şi curat. Şi i-a venit dintrodată boala asta, la opt ani. Am chinuit cu dânsul pe la doftori şi prin spital. Dacă am văzut că nu-i

folos, l-am lăsat. Zace aşa, se împuţinează şi se usucă de doisprezece ani.

— Mai ai copii?

— Nu mai am, părinte, nu mai am. Am avut, dar au murit când erau de ţâţă. Apoi, după asta, s-a prăpădit şi barbatu-meu. Drept este că mi-a lăsat o leacă de avere, însă-s singură şi fără ajutor.

— De ce suferinţă a murit bărbatul dumnitale?

— Nu pot pentru ca să ştiu, părinte, nu pot să ştiu. A pierit de tânăr, dintr-o umflătură de picioare şi de nişte bube. Fusese în putere — şi nu în multă vreme a căzut. Eu socot că să-i fi dat cineva ceva.

— Cine şi ce să-i deie?

— Ei, cuvioşia ta parcă nu ştii? Sunt duşmani şi duşmance pe lumea asta, care n-au hodină cât te văd mulţămit. Aşa nu s-au îndurat să mă lese cu soţul meu şi cu ale mele — şi i-or fi făcut farmece, i-au dat să beie veninuri. S-a bolnăvit, s-a pus la pat, şi nu târzie vreme a murit. Acu eu ce-am putut face, după mintea pe care-o am şi poveţele pe care le-am aflat? Cât a fost el bolnav, m-am dus la unele babe să deslege ce-au legat altele. Am fost la preoţi de-ai noştri ş-am dat slujbe. Am ars lumânări întoarse — ca să se topească duşmancele cum se topeşte ceara. Am pus la gâtul lui rugăciune scrisă pentru toate bolile ştiute şi neştiute. Am zvârlit noaptea

în răspântie usturoi descântat, împuns cu ace — în care era blăstăm pentru cele care mi-au otrăvit şi mi-au bolnăvit omul. N-am folosit nimica. Ei, zic, dacă s-a-ntâmplat aşa cu voia lui Dumnezeu...

— Cum cu voia lui Dumnezeu?

Femeia ridică fruntea, fără să înțeleagă. Apoi căzu iarăşi în tânguirea-i monotonă.

— Dacă s-a-ntâmplat aşa, zic, bine c-am rămas măcar cu băietul. Dar, când era de opt ani, s-a bolnăvit şi băietul. Şi năcăjesc de doisprezece. Mi-a hotărât primarele, acu doi ani, să-l duc la spital. Dar parcă ce-am folosit? Acolo-s mai mult aşa, nişte înşelări.

— Unde?

— La spital. Cuvioşia ta parcă nu ştii? Şi văzând că-s numai nişte înşelări, am stătut să vedem ce s-a alege. Am primit babe de-a noastre şi țigănci şi iar au început să deslege şi să descânte. Şi la fiecare dădeam şi eu ce aveam — slănină şi făină — pe lângă parale, şi aşteptam să se întâmple o minune. Văzând că-ntârzie şi eu rămân tot aşa de râsul duşmancelor, am prins a mă duce de iznoavă încolo şi-ncoace, pe la preoți deslegători, despre care am auzit veste. Aşa, nefolosind de la nici unul, am aflat despre cuvioşia ta. Acuma am nădejde.

— De la ce oameni ai aflat şi ce-ai aflat?

— Am aflat de la oameni de la noi. Chiar ş-acest gospodar, cu care am venit, cunoaşte pe cuvioşia ta — şi zice c-a fost el aici, la mănăstire, o dată, pentru nişte boi furați...

— Ei?

— Ei, cuvioşia ta parcă nu ştii? Şi-a spus el nacazul ş-a îngenunchiat sub patrafir, şi cuvioşia ta i-ai cetit. Şi-apoi, când se-ntorcea acasă, iaca vede într-o poiană boii, păscând. Îi avusese prăpădiți şi furați o săptămână — şi, dac-a fost voia lui Dumnezeu, prin rugăciunile potrivite şi cu darul cuvioşiei tale, iată hoții au lepădat boii şi boii s-au întors singuri în poiana aceea. În care poiană, tot după voia Celui-de Sus, a nimerit omul ca să-i găsească şi să se bucure. Aista-i Iordache Axinte din Podoleni. Cuvioşia ta îl cunoşti.

Călugărul nu răspunse.

— Acuma ce te rog eu cu lacrimi, cuvioase părinte? Să-ți faci o milă ş-o pomană cu acest copil sărman şi bolnav şi să te îndupleci şi pentru mine, care-s văduvă singura pe lume şi fără mângâiere. Să slujeşti în noaptea asta spre Sfântul Pantelimon, să ceteşti şi s-atingi cu mâna această suferință, ca să se curme acest năduh al meu.

— Bine, să cetesc, încuviință monahul. Însă darul cu care-am fost învrednicit, femeie, este pentru alinarea mâhnirilor, pentru rănile sufletului, căci asupra unui trup ca acesta, ros şi ars, numai unul Dumnezeu mai are putere.

— Asta ştiu, părinte, şi mă pricep, după mintea pe care-o am, tresări femeia. Aşa că te rog să ne faci o cetanie, ca să ne alini şi să ne izbăveşti.

Cu fruntea încreţită, Natanail trecu spre cartea deschisă, o luă şi veni spre laiţă.

— Am adus şi puţintele daruri, după puterile noastre... adaose femeia cu glas dulceag.

— Acelea dă-le sărmanilor care se află în mare lipsă.

— Da, părinte, însă te rog să nu mă leşi. Să ceteşti, ca să ne izbăvim. Să se isprăvească odată!

Însfârşit, călugărul înţelese. Rămase nedumerit, privind lung la fiinţa informă, pe jumătate moartă, din faţă-i. Nu făcea nici o mişcare. Abia sufla. Din când în când îşi zbârcea uşor nasul şi buzele.

Natanail se-ntoarse spre femeie. Întrebă cu voce joasă:

— Vrei să moară?

— Of, Doamne, se tângui ţăranca, dacă te-ai îndura pentru o binefacere ca asta, ca să se izbăvească, n-aş uita pe cuvioşia voastră până la sfârşitul zilelor mele.

Muierea deodată începu a scânci şi-a lepăda lacrimi, — îngenunche şi bătu metanie.

Natanail reveni către icoane şi rămase o clipă în tăcută

cugetare, — în timp ce femeia se ridicase şi-şi păturea fustele. Îndată după asta deveni atentă, cu gâtul întins, aşteptând începutul minunii.

Monahul porni cetania moale şi monoton. Într-o vreme se surprinse cu gândul la florile poienii pe care o străbătuse în amurg. Se reculese şi înălță glasul. Femeia asculta cu ochii deschişi mari, hipnotizată. Pentru dânsa murmurul omului negru era vraja de mult aşteptată, întru care nădăjduia c-o înfricoşată pasiune arzând concentrată în pupilele-i enorme.

După ce isprăvi, Natanail închise cartea în scoarțele-i tari ş-o ținu între palme. O înfățişă femeii, ca s-o sărute. Ea îşi făcu pripit cruce şi-şi puse buzele pe pielea lucie, apoi, încovoiată, umblă cu buzele țuguiate după mâna dreaptă a călugărului, pe care-o sărută în treacăt, cu smerenie, fără s-o atingă cu degetele ei.

Monahul se-ndreptă ş-o privi o clipă, grav.

— Acuma du-te cu pace, rosti el rar. Nu mai păcătui cugetând ceea ce nu se cuvine, căci Dumnezeu are hotărârile sale nestrămutate pe care nu le putem pricepe.

— Aşa-i, părinte, răspunse femeia suspinând.

Natanail însă observa lesne că ea nu înțelege nici un cuvânt — şi că-i mişcată numai de sunetul glasului lui şi de clipa solemnă când era încredințată că s-a hotărât definitiv moartea schilavului şi nefericitului său prunc.

— Voi să mai adaoge ceva, însă se răzgândi şi renunță deplin, întorcându-se în sine.

— Luați băietul, zise el.

— Da, părinte, să chem numai pe cumătrul Iordache, să-mi ajute. Aşa că eu aş lăsa ceva de-o moliftă — dacă binevoieşti să-ți aduci aminte cuvioşia ta, de mine, amărâta... Şi te-aş ruga de pomenirea morților mei, pentru care las zece lei; pentru tătuca şi mămuca şi pentru barbatu-meu. — Ion, Maria şi Ion. Şi pe mine mă chiamă tot Maria. Părinte, roagă-te pentru noi.

Începu să desnoade prelung un colț al broboadei de matasă. Apoi ridică fusta cea nouă şi roşie de deasupra şi căută într-un buzunar de la fustele de dedesubt. Potrivi însfârşit banii şi-i lăsă pe colțul mesei, lângă carte.

— Bine, bine, rosti Natanail cam nerăbdător. Lasă-i acolo. Sunt ai sfântului Schit. Pentru rugăciunile mele eu nu primesc niciodată nimic.

Femeia era încredințată că acestea-s numai vorbe de ritual — şi-i plăcea forma în care călugărul acela subțire şi boieros îşi primea plata.

— S-aduc pe cumătrul Iordache... se grăbi ea, bocănind către uşă.

În aceeaşi clipă Țubichi, afară, se repezise din cotlonul său la intrarea cerdacului, lătrând ascuțit, cu zvâcniri energice.

Femeia deschise uşa. Lumina dinăuntru curse brusc în întuneric.

— Vai! strigă ea cu spaimă ascuțită şi se dădu îndărăt.

— Ce este? întrebă monahul stând cu spatele spre ea şi înturnând numai capul peste umăr. Cățelul bătea cu aceeaşi îndârjire.

— Mi-a căzut inima din loc, cuvioase părinte, şi de-abia îmi trag sufletul. Este aicea un om străin, care vrea să intre. Am socotit întâi că-i un hoț.

— Mai ştii, se poate şi una ca asta, — răspunse o voce groasă din cerdac. Taci, măi coteiule, că nu-ți fac nici o stricăciune. Am treabă cu părintele Naftanail.

Călugărul se răsuci în loc.

— Oricine-ai fi, intră şi ajută acestei femei să-şi ducă băietul afară, la căruță.

— Dar cumătrul Iordache unde-i? întrebă iute văduva pe străin, parcă i-ar fi fost veche cunoştință.

— Care cumătru Iordache? Nu ştiu. A fi omul cel lung care doarme sub căruță, lângă gard. M-am împiedicat de picioarele lui. Cumplit doarme. Poți să-i tragi cu puşca la ureche şi nu se deşteaptă.

Vorbind, lepădase lângă uşă boclucurile pe care le-avea învălite în suman — şi aşezase pălăria deasupra. Apucă pe bolnav de cap şi de umeri şi femeia cuprinse picioarele.

Omul se retrăgea îndărăpt şi călugărul îl observa din locul său.

Era pentru el un chip necunoscut. Un om mare, spătos şi balan, cu privirea alburie. Era Pintilie, tovarăşul lui Onuță.

V
Părerile lui Pintilie despre rânduieli şi legi

— Bună vremea, părinte, zise omul intrând iar, şi-n dreptul uşii plecându-şi capul.

— Mulțămesc dumnitale, răspunse Natanail şi se aşează trudit, pe scaunul de lângă masă.

Țubichi mârâia încă în cerdac, afară.

— Fii cuminte, Țubichi, şi linişteşte-te.

— Aşa-l chiamă? — se miră munteanul, ştie să grăiască?

— Ştie.

Femeia, întoarsă nesimțit ca o arătare, îşi vârî o jumătate de trup în lumină.

— Rămâneți cu bine, cuvioşia voastră, şi nu ne uitați! Pintilie întoarse pieziş ochii. Femeia dispăruse... Era pentru el cea dintăi ciudățenie.

Se făcu tăcere. Țubichi se liniştise. Natanail aştepta, cu fața obosită încununată de aburul lămpii.

Stând în picioare, cu spatele spre intrare, munteanul vorbi:

— Părinte Naftanail, să mă ierți cuvioşia ta c-am venit

la o vreme aşa de târzie. Am aşteptat întâi s-aud clopotele. Până ce-am coborât de la locul unde mă aflam, am socotit să se isprăvească slujba. Aşa m-a sfătuit Onuță. El a rămas acolo şi eu am coborât devale.

— Cine-i Onuță?

— Onuță e un frate al meu, părinte.

— Şi dumneata cine eşti şi cum te chiamă?

— Pe mine mă chiamă Pintilie, părinte.

— De unde eşti?

— De-aici, din aceste păduri.

— Şi ce slujbă ai? Te văd cu taşcă. Şi văd puşcă lângă prag, sub suman.

Pintilie privi cu mirare spre boclucurile lui. Parcă atunci băga de seamă că, într-adevăr, sub suman şi pălărie, era o puşcă cu țeava retezată.

— Ce slujbă am?

— Da.

— Apoi, părinte, slujba mea e hoț la drumul mare.

Natanail nu clipi. Avu numai în el dorința să zâmbească. Dar nu zâmbi. Aşteptă să cunoască pentru ce durere a venit la el, în puterea nopții, un om cu asemenea slujbă.

— Am stat eu, părinte Naftanail, şi m-am gândit, începu Pintilie c-un glas mai gros şi mai scăzut, şi iar am stat şi m-am gândit: ce să fac? Eu, când m-am ridicat în lume, nu m-am crezut născut cu asemenea talant. Căci părinții mei sunt ş-acuma gospodari la casa lor, în sat la Pipirig. Şi eu am mâncat mămăliga muncită cu mâna mea. Iar acuma mânânc pâne ca boierii, dar îmi place mai puțin.

Munteanul răsuflă greu. Aceste erau vorbe din vreme pregătite. Altele le putea aduce mai cu anevoie. Le căuta pe părești şi-n bagdadie. Îşi pipăi şi taşca. Călugărul întrebă cu blândeță:

— Ai zis că te chiamă Pintilie?

— Aşa mă chiamă, părinte. De aceea am venit, căci mâne-i Sfântul Pantelimon, care, după cât mi-a spus Onuță, e călător ca şi mine. Şi fiind într-un nume cu sfântul, nădăjduiesc, la asemenea zi mare, să mă-ndrepte către un gând bun. Ajutându-mă şi cuvioşia ta.

— Nu înțeleg bine ce doreşti, întrerupse Natanail. Vrei un sfat, ori vrei iertare pentru greşeli, pentru silnicii, pentru nelegiuiri ce săvârşeşti în slujba pe care zici c-o ai?

Munteanul păru nedumerit şi scutură din cap:

— Nu vreau asta. Eu, pe cât m-ajunge mintea, nu mă ştiu greşit cu nimica şi n-am făcut nimănui nici un rău. Am intrat în slujba asta pentru că n-am putut răbda să

stau la regiment. Eu nu m-am dus acolo cu voie. M-au îmbrăcat ca neoamenii. Mi-au pus pecetie şi număr. M-au dus la feredeu cu abur, ca să mă înăbuş. Când m-am cerut acasă, la fata cu care mă aveam bine, nu m-au lăsat. Am spus că eu mă duc şi fără voia lor. Atuncea m-au pălit peste fălci. Aşa că am fugit. Apoi m-au prins jandarmii şi m-au dus înapoi. M-au întrebat, una, alta; m-au pus jos şi m-au bătut, — dar eu nu le eram dator cu nimica. Atuncea am dezertat iar — da' acu m-am ferit, să nu mă mai prindă. Dacă m-am dus în lumea mea, ca o pasere ori ca o dihanie, asta nu se chiamă că-i nelegiuire: aşa spune şi Onuță.

Ei, — acuma dacă eu umblu fugar, trebuie să-mi agonisesc bani de cheltuială. Neputând lucra între oameni, m-am întovărăşit cu Onuță şi lucrăm singuri, deoparte. El îi mai vechi în serviciu. Şi-i voinic viclean şi cu coraj. Dar noi n-am asuprit nici n-am omorât pe nimeni. Aşa că eu nu mă simt vinovat.

— Aşa spune şi Onuță?

— Sărutăm dreapta, părinte; aşa spune, şi nu greşeşte.

Călugărul ridică ochii spre hoț. Nu zâmbea şi vorbea foarte serios.

— Ascultă, Pintilie.

— Ascult, părinte.

— Legea, Pintilie, e de altă părere. Legea porunceşte să nu furi.

— Nu-ți spun, părinte, că nu fur? Târgoveții, pe care-i oprim cu puşca, leapădă ei singuri ce au la dânşii şi dau de bună-voie.

Monahul, cu toată gravitatea situației lui de duhovnic, începea să fie înveselit de această interpretare specială.

Pintilie făcu silință să-şi limpezească şi mai bine punctul de vedere.

— Dacă-i vorba pe-aceea, de furat, fură ei.

— Care ei?

— Boierii iştia de la târg, ca şi cei ai noştri de prin sate, pe care noi îi oprim câteodată. Birul Domniei e una — acela să zicem că e ştiut şi trebuie dat; de el să nu vorbim. Dar ei ridică de la noroade un alt bir al lor, fără nici un drept. Fură banul statului, al văduvei, al sărmanului. Câte ticăloşii şi belituri nu fac, fără să aibă nici o nevoie... Căci stăpânirea le dă pâne şi lefuri. Eu socot că nu eu, ci ei au nevoie de iertare, căci eu nimănuia nu fac vătămare. Aşa spune şi Onuță.

Călugărul îşi rezemă fruntea lucie în palma stângă şi i se păru ciudat că trebuie să caute argumente.

— Ascultă, Pintilie, zise el cu blândeță, să lăsăm legea oamenilor. Tu nu ştii că este o lege a lui Dumnezeu? Între cele zece porunci se află una care hotărăşte: să nu furi.

— Eu de asta n-am auzit, răspunse cu oarecare nepăsare slujbaşul.

— Să nu-ți însuşeşti nimic al altuia, Pintilie; să trăieşti din munca braţelor tale şi-n sudoarea frunţii tale. Asta-i legea lui Dumnezeu.

Pintilie rămase cu ochii aţintiţi în lampă şi păru mişcat.

— Acesta e un cuvânt pe care eu îl înţeleg, murmură el. Măcar că nu m-am simţit vinovat...

Călugărul zâmbi şi oftă.

— Măcar că nu m-am simţit vinovat, mie nu mi-a plăcut asemenea viaţă pe care o duc. N-am culcuş statornic, — umblu ca o fiară. N-am ce mânca precum au paserile cerului; şi trebuie să-mi agonisesc. Şi n-am hodină din pricina jandarmilor. Aşa că m-am hrănit; şi mă bate gândul să mă lăs. Pentru asta am venit să cer sfat de la cuvioşia voastră şi de la sfântul Pantelimon.

— Gândul tău e bun, Pintilie. Împacă-te cu oamenii şi cu legile lor, ca să te linişteşti. Du-te şi te dă prins şi-ţi fă osânda. Dacă te duci de bună-voie, scapi cu pedeapsă mai uşoară.

Munteanul se posomorî şi căută ajutor cu ochii într-un colţ întunecos al odăii.

— Altfel nu se poate? întreabă el cu îndoială. Nu se poate cumva să mă aşez aici, la un schit care mi-i drag? să mă-nchin şi eu ori să lucru cu sfinţii părinţi, fiindu-le slujitor? Eu cugetam să mă călugăresc şi să nu mă mai ştie nimeni.

Călugărul clătină domol din cap.

— Nu se poate, părinte?

— Nu. Întâi trebuie să intri în rânduială cu stăpânirea.

Pintilie se încruntă iar:

— Asta eu n-o înțeleg, şi nici nu vreau odată cu capu!

— Bine, omule, atuncea du-te în drumul tău şi Dumnezeu să te lumineze. Ascultă însă cel din urmă cuvânt al meu. Toate acele sfaturi pe care le ții tu cu Onuță nu-ți folosesc nimic, căci ai în tine un vierme neadormit, care te roade. Şi să mai ştii că judecata oamenilor e trecătoare. Ai să dai samă altui judecător mai mare care stă pururea treaz, ş-acela are să-ți deie osândă în veşnicie.

Munteanul rămăsese deodată cu gura căscată şi asculta numai glasul monahului şi cuvintele răzlețe, fără legătura înțelesului, ca şi muierea cu copilul schilav.

— Atuncea cum mă sfătuieşti, părinte? murmură el, cu ochi umezi.

Natanail se reculese şi zâmbi.

— Du-te.

— Atuncea eu de ce-am venit aici?

— Ai venit poate pentru slujba ta. Află că este o bucată de caş pe-o poliță, cum deschizi uşa. Mai sunt banii femeii văduve aici, lângă sfânta carte.

Pintilie stătu în cumpănă şi se-ntrebă în sine ce-ar face Onuță în locul său. Apoi se trase îndărăt către uşă. Îşi culese de jos, pe rând, pălăria, sumanul şi puşca.

— Eu tot la călugărie şi linişte mă gândesc, părinte... mărturisi el cu îndoială. Mai ales mult îmi place s-aud toaca şi clopotele...

Mai voi să spuie ceva. După aceea se răzgândi şi ieşi, ferindu-şi fruntea de pragul de sus.

Călugărul rămase singur, cu tăcerea şi cu lumina lămpii. Pe uşa deschisă îi venea, din grădinița de-afară, mireasma busuiocului şi țârâitul moale al tomnițelor.

VI
Vorbim ceva despre demoni. Mai ales despre cel al neliniştii şi cel al lăcomiei

Natanail nu izbutea să-şi ție mai îndelung acel echilibru statornic care-l bucura, — din pricina unei perfide imaginații. Sta ascunsă în el şi-l pândea. O discuție, o oboseală o făcea să apară, să joace, să lucească, să se coloreze.

«E unul din diavolii vieții mele, cugeta el zâmbind. În altă lume îi dădeam alt nume şi nu era, ca acum, o realitate în care cred şi de care mă tem.»

Nu se simțea bine decât atunci când, între prezent şi ce fusese odată, rămânea coborâtă perdeaua de întuneric. Demonul însă o ridica într-un colț — şi pe-acolo se furişau umbre vagi, mesageri ai trecutului. Veneau grăbiți de pe mormintele clipelor. Atunci căuta mijloace să scape de ei sau să-i înlăture, fugind spre cărțile sfinte ori spre munca în aer liber.

În sara asta era cam obosit şi aţâţat. Încă nu se putea gândi la somn. Stând pe scaun, întinse mâna-i palidă şi trase psaltirea. O deschise şi-i apărură painjenii slovelor. Chirilicele totdeauna îl surprindeau. Avea impresia că niciodată n-are să ajungă să le cetească uşor — să le

îmbrățişeze dintr-o privire, s-absoarbă şi să incorporeze pasagii, cum era deprins din tinerețe cu literele primei lui educații.

Totuşi cartea psalmilor avea darul să-ndulcească această primă asperitate. Când era medicinist, într-o epocă anterioară, fericită prin ignoranță, ar fi împins la o parte disprețuitor poeziile acelea de un lirism înfricoşat.

Căci în acea vreme îşi închipuia că acumulează cunoştințile şi explicațiile lucrurilor. Logica şi materialismul le socotea realități, nu metode ingenioase. Cunoscând puțin şi mărginit, avea puterea să creadă că cunoaşte tot.

«Pe urmă, omul vede cât de uşor mintea se supune altor interpretări. Privind prin durere, am văzut lumea altfel şi explicațiile lucrurilor au luat altă formă. Raport de suferință între noi şi ce ne-nconjoară: asta-i lumea noastră. În fiecare clipă sunt altă stare afectivă. Acuma intră în mine fără nici o rezistență stihurile Jidovului, cum ar zice moş Mănăilă.»

Ceti pe pagina deschisă, cu ochii înfierbântați:

Mai înainte de a se naşte munții şi de a se zidi pământul şi lumea, din veşnicia veşniciilor tu eşti Dumnezeu.

Tu întorci pe muritori în țărână şi zici: Întoarceți-vă, fii ai oamenilor, în nimicul din care ați ieşit.

Căci înaintea ochilor tăi mia de ani e ca ziua de ieri şi ca o strajă de noapte.

Ca un şuvoi îi iai şi viața lor e ca un vis; ca iarba ce răsare dimineața;

Ce răsare dimineața şi înfloreşte, iar sara se coseşte şi se usucă.

Urmă a ceti, pe gânduri şi mişcat, paginile vechi.

Dar nu numai aceste sonorități pătrunzătoare intrau acum în Natanail, care altădată avea alt nume şi era doctorand al universității ieşene. În locul tratatelor şi teoriilor pe care aşa de uşor le eliminase, acum avea însuşite, cu oarecare rezerve, părerile despre cele două vieți ale filosofilor primitivi ai Asiei. Şi murmura, cu înțelegere mai deplină, versetele sfintelor Evanghelii. Căci fiind cutremurat şi ars de-o furtună, împuns şi muşcat de desnădejdi, ieşise la alt liman şi la altă viață, după ce trecuse prin umbra morții.

Cum zice acelaşi psalmist:

Înmulțitu-s-au supărările inimii mele...

Sara vine cu lacrimi...

Către tine, Doamne, am strigat: Dumnezeule, nu mă lăsa fără răspuns...

La urma urmei, n-avea nevoie de nici o judecată şi de nici o filosofie. Avea nevoie de linişte.

Aici, între munți şi între mănăstiri, găsise într-adevăr acea zonă a păcii mediocre. Uneori poate i s-ar fi părut

că e cam singur. Atunci putea schimba cuvinte simple şi copilăreşti cu cei din juru-i. Putea vorbi şi ascuțit şi adânc, dacă ar fi vrut. Căci mulți dintre monahi rămăseseră oameni ca toți oamenii, petrecând normal viața, rânduind monahismul lor ca o carieră oarecare. Purtau numai un vestmânt comic, făcând paşi mari, agitându-şi brațele, vorbind zgomotos, judecând lumea, tratând prietini de la târg cu mâncări şi băuturi...

Monahii totuşi sunt slujitori ai înaltului Domn, care se îndeletnicesc cu rugăciunile şi cu cărțile.

— Dar nu-i adevărat, şopti Demonul, căci ai cunoscut pe cuvioşia sa părintele Gherontie, care n-are altă îndeletnicire decât paza vitelor sfânt-locaşului acestuia. Cunoşti deasemenea pe cuvioşia sa Iona, carele nu ştie să cetească, — dar are grijă în chilia lui de o sfântă icoană a Fecioarei prea curate cu pruncul. În fiecare dimineață îi spală obrazul şi mânile, neuitând pe prunc şi mai ales picioruțele: ca să fie curați şi luminați, cum se cuvine în viața de toate zilele.

Dar mai ales cunoşti pe cuviosul Ioil care-i tovarăş cu negustori din lume — din târg de la Neamțu. Cumpără şi vinde vin şi undelemn, pâne, sare şi toate câte sunt pre pământ, în ape şi sub pământ; şi ține condică de câştiguri, plăteşte taxe fiscului, şi-i aşa de cuprins de treburile sale, încât n-are vreme niciodată să se ducă la sfânta biserică.

Însă alți părinți cuvioşi cunosc bine rânduiala după tipic şi sunt în stare să-şi arate mânia, cu scârbă şi blăstăm, pentru o iotă adaosă ori ştirbită. Ştiu precis cum să se poarte şi să umble, câți paşi să facă, cât şi cum să steie în fața sfintelor icoane; să însemne cruci domoale şi să deie drumul cu cea mai mare iuțeală rugăciunilor de obşte...

Iar când venea ceasul cântărilor, la sfânta şi marea leturghie, sub lumânări, asupra cărților, la strane, unii erau cuprinşi de fierbinte osârdie. Mai ales părintele Dorimedont, fiind voinic şi pieptos, cu obrajii rumeni şi plini şi ochii bulbucați, — ridica un glas grozav sub boltă, ca să fie auzit de cătră Cel-atotputernic. Putea fi îndoială în ce priveşte marile înălțimi. În sinea lui, cuviosul era încredințat ca măcar sfinții din cerul întâi şi al doilea îl aud; ş-aceştia spun la cei mai de sus, aşa că, încet-încet, ajung rugăciunile unde trebuie, şi-i bine.

Religia aceasta diluată în forme exterioare mulțămind deplin pe cuvioşiile lor şi aducându-le fericire, — Natanail îi invidia din toată inima.

Erau însă alții care, cu toate ostenelile şi ascultările, ascundeau nelinişte ori zbucium în singurătatea lor: căci diavolii, lăsând oamenii mireni, se silesc mai ales între monahi, la sfintele mănăstiri.

«Mâni, râse Natanail, tot vreau să mă duc la Pocrov, să văd pe Atanasie cum slujeşte între păduri şi poieni.

Am să mai privesc o dată la zugrăvelile judecății de apoi — în care se arată monahiceştile patimi.» — Este acolo un Dumnezeu cu înfățişare indiferentă, aşezat pe un scaun ca acesta, cumpărat de la un negustor de vechituri. În fața lui o cumpănă mare, cu două talgere atârnate în lanțuri. Şi vin să-şi deie samă şi să fie cântăriți la acel neobişnuit instrument — fel de fel de călugări cu bărbi cărunte şi albe, iar mai ales măriri cu lanțuguri de aur la gât, mitre în cap şi cârje în mâni, — ceea ce dovedeşte că zugravul era un simplu şi tânăr monah de rând. Jos, într-un colț, sub toată această mulțime şi judecată, aştepta gura iadului — adică o gură de monstru imaginar, cu buze şi limbă roşie şi colți triunghiulari. În acea gură trebuiau să cadă toți acei mari prelați cu mitră şi cu cârjă. Iar demonii care-i ispitiseră în această scurtă viață se arătau în altă icoană, a răstignirii păcătosului monah: demonul pântecelui, şi demonul semeției, şi demonul zavistiei, şi demonul desfrânării cu băuturi şi femei, şi alți demoni: toți îşi au numele lor în cărți şi-s bine ştiuți şi cunoscuți de vechii părinți care au purtat mare război asupra lor şi i-au biruit. — Oamenii de lume nu prea se văd în acea ciudată icoană, care înfățişează cel din urmă ceas al acestei omeniri. Doar câțiva țigani şi câteva femei, — care însă nu-s frumoase, de şi ar trebui să fie cele mai splendide exemplare ale speciei. Însfârşit, — aşa cerea poate zugravului buna-cuviință şi rânduiala, fără de care nimic nu se mişcă în viața cuvioasei comunități.

Deci iată demonul zavistiei din pridvor de la Pocrov: are coadă şi ghiare şi ochi holbaţi negru şi alb, şi scormoneşte în inimă pe ticăitul monah. Iată şi alţii, cu limba scoasă şi dinţii rânjiţi, cu ochii tot aşa de holbaţi; şi împung ş-aceştia cu suliţi şi furci pe monah în felurite părţi ale năcăjitului său trup. Iată şi demonul lăcomiei ş-al pântecelui nesăţios, care are coadă şi ghiare şi ochi holbaţi, ş-a mai găsit şi el o furcă ş-un cleşte cu care să împungă şi să rupă partea trupească întru care vârâm bunătăţile pământului, văzduhului şi a apelor: cele care rodesc la noi şi cele care vin de peste mări, de la harapi negri ori de la oameni galbeni. Toate lăsate de Dumnezeu cel bun altor muritori, păgânilor şi idolatrilor, numai iubiţilor săi monahi nu li se îngăduie şi nu li se cuvin.

— Uită-te, Paramoane, zicea Natanail către ucenicul său. Uită-te la demonul de la Pocrov, care-i zugrăvit acolo. Drept în aşa chip are să-ţi împungă pântecele cu ostia ş-are să ţi-l rupă cu cleştele: căci acum el ţi-i drag ţie şi-i asculţi îndemnurile ca să-ţi îndopi pântecele cu lucruri bune şi dulci; iar atunci ai să-i fii tu lui drag, ş-are să ospăteze el din tine prăjindu-te bucăţică cu bucăţică. În afară de asta şi sufletul are să se ducă în gura cea de balaur, ş-acolo are să trăiască întocmai ca un trup viu, chinuindu-se în veac.

Paramon era un fecior de răzăş de pe Moldova, voinic şi cu obraz rotund, cu ochi blânzi, mari şi femeieşti. Începeau să-i crească tuleie răsucite pe bărbie şi sub nas. Izbutea să aibă chiar un fel de bărbuţă, pe care şi-o

năcăjea în taină. Atuncea îl îndemna şi-l amăgea alt demon: al deşărtăciunii. Glasul lui, care se schimba atunci, avea un timbru nesigur şi comic: când grav, când subțire. Şi Paramon era nefericit foarte, mai cu osebire din pricina acelui ticălos şi de nouăzeci şi nouă de ori blăstămat demon al lăcomiei sale, — neputând vedea în apropiere lucru dulce, fără să-l râvnească şi să şi-l însuşească, înghițindu-l hulpav prin unghere şi privind cu spaimă în juru-i, ca să nu-l surprindă nimeni.

Natanail se prefăcea că nu observă, ca să-l lese să mestece în tihnă. Pe urmă îi aducea aminte de acel diavol şi de acele chinuri înfricoşate. Paramon se tânguia întru sine şi se blăstăma:

— Cine-a mai mânca zahăr şi dulceți cu spurcată lăcomie într-ascuns şi s-a mai lăsa ispitit de vicleanul diavol, acela neiertat să fie de Domnul-Dumnezeu şi de prea cinstita Maică a Sfinției Sale; şi să fie blăstămat şi afurisit de doisprezece verhovnici apostoli şi de trei sute optsprezece sfinți ce-au fost la Nicheia-cetate, şi să aibă pârâş înaintea înfricoşatului județ prea cuviosul Natanail păgubaşul; şi să-i fie partea cu Iuda şi cu procletul Arie în veci.

Era cinstit şi de bună-credință. Şi foarte supus şi iubitor către starețul său. Însă acest blăstăm nu-l putea îndepărta de la sine ş-avea să fie războiul întregii sale vieți.

Ş-acesta este un scop nobil, ca oricare altul... se gândea Natanail, şi căuta să-l ajute pe cât putea pe ucenicul său, mai mult cu sfat blând. Uneori însă nu se putea opri să nu amestece amenințările.

— Paramoane, Paramoane! Iar ai găsit dulapul deschis şi iar văd picături de miere primprejurul gavanosului şi dâră pe podele. Să ştii că mai urâtă ți-i fapta şi vina când vâri mâna — mai ales nespălată. Şi eu te-aş ierta dac-ai umbla c-o lingură curată, şi mai cu samă dacă mi-ai cere să-ți dau eu. Aşa ştii tu singur, ți-am spus de sute de ori, care are să-ți fie răsplata, când va suna trâmbița judecății.

Paramon se întrista atât pentru fapta sa, cât şi pentru bunătatea stăpânului său. Se aşeza într-un colț de cerdac, ofta cu amărăciune şi-şi ştergea o lacrimă cu mânica rasei lui cenuşii. Cu bărbia în palme şi cu coatele pe genunchi, rămânea cu ochii ațintiți încolo la deal, spre Pocrov.

Dintr-acolo avea să se arate un înger mare cu aripi de aramă — sunând, dintr-un bucium ca cel de la stână, învierea morților. Şi el are să se scoale din mormânt, ducându-se la judecată la Pocrov, ca să deie lui Domnul-Dumnezeu samă pentru cât dulce a mâncat în viață. Aveau să cântărească îngerii în cântarul cel mare: atâtea ocă, ş-atâtea dramuri...

— Paramoane, Paramoane! îmi lipsesc cinci bucățele de zahăr.

— Au fost şase, părinte; au fost şase, mărturisea cu disperare ucenicul.

— Am să te văd zugrăvit şi pe tine acolo, în pridvor.

— Între vlădici şi părinți mitropoliți? întreba sfios Paramon, c-o privire piezişă şi vicleană.

Natanail râse încet în singurătatea chiliei lui şi se regăsi singur, lângă lampă. Îşi scoase patrafirul şi-l pături cu grijă. Întoarse ochii spre colțul de lângă uşa care da în odaia lui de dormit. — Acolo, în părețele alb, avea un ornic în cerc de abanos. Însemna aproape neauzit pulsațiile timpului.

Mai avea două ceasuri bune până la revărsarea zorilor:

«Am vreme destulă pentru somn şi mâni dimineață mă duc să văd cum slujeşte fratele meu Atanasie în poiana de după munte.»

Simți uşa de lângă ornic deschisă. Trupul voinic a lui Paramon, — în alb, ca la județul cel de-apoi, — apăruse în prag. Ochii lui îl priveau cu supunere şi cu bunătate, ca întotdeauna.

— Ce-i, frate Paramoane?

— Am auzit glas, părinte. Mi s-a părut că mă chemi... Patu-i gata, toate sunt la locul lor. Este apă rece. Am spălat cana de sticlă, trebuie numai chiseaua cu dulceți.

— Iată cheia; scoate-o din dulap şi pune-o lângă cană, Paramoane. Şi adă-ți aminte de multe şi bune sfaturi care ți le dau eu totdeauna.

— Sărut mâna, părinte. Îmi aduc totdeauna aminte ş-am să-mi aduc în toate zilele vieții mele.

«Cu toate acestea, gândi zâmbitor călugărul, are să răpească de lângă chisea trei bucăți de zahăr. Se poate să ieie şi patru, — una însă are s-o lese, pentru ca, la sfârşitul sfârşiturilor, cumpăna cea mare să însemne mai puțin.»

— Paramoane, vorbi el grav, intrând pe uşă. Poți să iei tot zahărul, ca să nu mai fie pricină de păcat, şi să fiu eu vinovat pentru că ți l-am lăsat acolo.

— Care zahăr, părinte? întrebă Paramon cu glasul lui cel subțire.

— Zahărul din dulap, de pe farfurioară, lângă chiseaua cu dulceți.

— Acela de azi dimineață nu mai este, părinte... lămuri ucenicul cu vocea groasă, joasă şi umilită.

— Îți pare rău?

— Îmi pare rău.

— Atuncea te iert, Paramoane, şi du-te şi te culcă...

Ucenicul însă nu se retrase. Pe măsuța de noapte, lângă lumânarea aprinsă şi lângă cana de sticlă, rândui chiseaua, mângâind-o cu degete delicate. Şi se-ntoarse, stând c-o îndoială şi c-o rugăciune în ochii lui femeieşti.

— Ce mai doreşti, Paramoane?

— Părinte, grăi băietanul cu vocea-i tulbure, m-am gândit la un lucru de când m-am săturat de somn şi stau treaz.

— Spune.

— M-am gândit. Dacă-mi primesc eu pedeapsa în această lume şi-n această viață pentru fiecare păcat şi pentru fiecare înduplecare spre Diavol, atuncea asta oare nu se socoteşte la cumpăna aceea a judecății?

— Să vedem, Paramoane. Ai cugetat tu într-adevăr la asta?

— Am cugetat, părinte.

— Eu socot, Paramoane, că se socoteşte, căci nu pot fi două pedepse pentru o faptă. Şi ce canon, ce mătănii, ce post şi rugăciune ți-ai hotărât?

— Eu n-am hotărât nimica pentru că nu mă simt vrednic, părinte. Însă zic aşa: că de câte ori m-oi lăsa iarăşi ispitit, cuvioşia ta să mă pedepseşti.

— Cum să te pedepsec?

— Să mă bați. Ca să fiu eu liniştit şi împăcat.

Natanail îl privi zâmbind cu simpatie, cum ar fi privit pe Țubichi.

— Paramoane, asta nu se poate, căci nu sunt eu judecătorul cel înfricoşat. Du-te şi te culcă şi pregăteşte-te să fii tare pentru veacul ce va să vie.

Paramon se retrase cu mare întristare şi frică.

Natanail se culcă şi adormi îndată, cu ferestrele şi uşile deschise.

VII
Tabloul se întregeşte cu câţiva europeni musafiri vremelnici ai sfântului lăcaş

În aceeaşi sară spre Sfântul Pantelimon, la mănăstire, câțiva europeni plănuiseră pe a doua zi dimineața o excursie. Încă nu se-nțeleseseră unde, dar erau hotărâți să facă o excursie. Stăteau, după masa de sară, în cerdacul larg de la părintele Tihon. Acolo la părintele Tihon locuiau, pentru acest sfârşit de vară, o păreche de persoane foarte simpatice tuturor celorlalți musafiri ai mănăstirii. Fiind singuri, fără copii şi încă tineri şi vioi şi pe deasupra veseli totdeauna şi bine dispuşi, — nici o petrecere nu se punea la cale fără dânşii. Erau domnul Emil Lepădatu şi cucoana Didina.

Domnul Emil Lepădatu era un bărbat de mult trecut de cincizeci de ani, însă se regăsea tot sprinten în fiecare dimineață la răsăritul soarelui. Atuncea avea el un obicei al lui — să salute lumina zicându-i: bună dimineața, duduie. Sărea repede din aşternut, ca să-şi îngrijească fața şi trupul, şi s-arăta nu mult după aceea în cerdac, spre a-şi îndeplini tabieturile.

— Vechi şi înțelenite tabieturi, mărturisea el zâmbind. Mi-i ruşine de ele; dar ce pot face? Trebuie să le mărturisesc, ca să ştie o lume suferințile mele, să mă aflu mai uşurat.

— Dar despre ce tabieturi şi slăbăciuni e vorba mă rog matale? îl întrebase, într-o altă sară, doamna Olimpia Mironeanu, ieşancă tânără, care le era, de puține zile, musafir.

— Apoi să-ți spun, duduie. Eu, de şi trăiesc de treizeci şi unu de ani în Bucureşti şi-n vara asta am serbat nunta de argint cu Didina...

— Nu ți-e ruşine, Emile? strigă, din cealaltă parte a mesei, cucoana Didina.

— De ce să-mi fie ruşine? o întrebă cu blândeță Lepădatu. Vârsta e o realitate pe care o poate constata oricine după registrele stării civile...

— Vai! suspină cucoana Didina, rotindu-şi capul spre cei prezenți cu un fel de grație teatrală.

— Însă, urmă Lepădatu, — căci este un însă... vârsta adevărată nu-i aceea. Vârsta adevărată ți-o ceteşte oricine pe față şi-n privire. Am făcut nunta de argint, — ş-aceasta este mireasa. Măcar că are firele nunții presărate în păr, puteți s-o priviți: eu nu mă ruşinez cu ce am. E încă rumână la obraz — fără să întrebuințeze vreo artă. Are ochi negri şi sprâncenați — fără nici un artificiu. Adevărat este, — trebuie să mărturisesc, — că are cincisprezece ani mai puțin decât mine...

— Iar? se scandalizâ cucoana Didina. Ai mania mărturisirilor şi a precizărilor.

— Aşa sunt eu, ce-mi poți face? Din pricina slujbei, ca mai mare ce mă găsesc la serviciile statistice...

— Însă ce facem cu tabieturile?... sugeră delicat duduia Olimpia.

— Aşa este. Te rog iartă-mă, duduie, dar vin imediat la chestie, îndată ce fac toate constatările care privesc pe Didina. Eu nu sunt, la dreptul vorbind, nici n-am fost vreodată, duşman al podoabelor, şi modelor feminine. Te rog să mă ierți, duduie Olimpie, — eu nu mă supăr că mata dai puțină pudră şi roş; nu m-aş supăra nici dacă ți-ai scurta părul, după moda de azi, — pentru că, fiind subțirică precum eşti...

— La chestie, la chestie! râse duduia Olimpia, fără supărare.

— Aşa este. Pe când Didina, de ce să nu recunosc, mi-a făcut totdeauna plăcere aşa cum se află, cu rochia mai puțin scurtă decât vrea croitoreasa, fără nici o grație cumpărată şi cu părul din tinereță.

— Vai şi iar vai! Nu mai este acel din tinereță! se tângui cucoana Didina.

— Aşadar, reluă Emil Lepădatu, de şi eu trăiesc de treizeci şi unu de ani în Bucureşti şi-n vara asta am serbat nunta de argint cu Didina, cu ale mele obiceiuri, pe care le-am apucat în casa părinților mei din Ieşi — mai bine zis din Sărărie, — nu le-am lăsat. Mai întăi eu

nu ştiu ce-i aceea pijama. Nici nu vreau să ştiu. Eu am o cămaşă lungă de noapte, cusută cu roş şi cu negru.

— Aşa este... confirmă râzând cucoana Didina.

— Vra să zică, — una. Al doilea, eu, cum m-am trezit, trebuie să-ntind braţul şi să găsesc chiseaua cu dulceaţă şi paharul cu apă rece.

— După ce strigi: bună dimineaţa, duduie... adăogi cu simpatie Olimpia Mironeanu.

— Da: spun asta luminii şi Didinii.

— Mie mai puţin.

— Se poate, fără să te superi. Aşa că trebuie să întind mâna şi să găsesc chiseaua cu dulceaţă şi paharul cu apă rece. Vra să zică, două. Apoi, după aceea, numaidecât baia: acesta nu-i un obicei de la Ieşi. Căci tata, ca şi bunicul, întrebuinţa un lighean puţin mai larg decât o farfurie, ş-un ibricel, amândouă de alamă, pe care i le prezenta o ţigăncuşă desculţă. Din ibricel ţigăncuşa turna, deasupra ligheanului, câteva picături de apă pe care tata le primea în palmele făcute cupă; şi, cu mare iuţeală şi zgomot de buze şi de nas, acele picături trebuiau să facă toată slujba curăţeniei de dimineaţă — mâni, obraz, ceafă, gură, gât şi subsuori. Şi pe urmă ieşea în cerdac, în halat. Eu întrebuinţez mai multă apă şi mai puţin halat. În cerdac însă ies cu plăcere, — căci am şi eu puţintel cerdac cu umbră de viţă, în Bucureşti.

Ş-acolo îmi vine o cafea cu caimac şi cu nouraşi— adică gingirlie, cum se spunea odată. Vra să zică, trei. Acuma ajungem la a patra parte şi cea din urmă: o ţigară dintr-un tutun bun pe care mi-l dă mie acuma un prietin de la regie. O răsucesc eu singur şi o pun într-o ţigaretă de chilimbar. Un fum de ţigară ş-o picătură de cafea. Ş-atâta. După asta nu mai pun nimic în gură până la ceasul unu. Mă duc la birou şi nu mai am odihnă nici o secundă.

— Acestea-s tabieturile?

— Acestea-s.

— Apoi sunt destul de nevinovate.

— Sunt; însă cer un mare meşteşug, — pentru cafea din partea Didinei şi pentru ţigară din partea mea. Căci trebuie să ştiţi că e o adevărată artă să faci o cafea ori o ţigară.

— Cum se poate? Eu credeam cafeaua bună numai pentru drojdie: ca să întorc ceaşca cu gura în jos pe far-furioară şi, după aceea, să-mi cetesc viitorul în semnele ei.

— Ei, duduie Olimpie, — acuma eşti tânără. Vârsta are să te înveţe să nu mai cauţi semne în cafea. Nu râde.

— Râd, însă ştiu că ai dreptate.

— Din nenorocire, am. Căci vârsta mă face să uit că aici, neavând unul din tabieturile mele de la Bucureşti...

Cucoana Didina, puțintel scurtă şi durdulie, păşi îndesat şi grăbit până în dosul lui Lepădatu şi-i puse, pe gura cu mustața scurtă tunsă, mâna ei grăsuță.

— Taci, frate dragă, nu mai vorbi despre toate.

Interveni duduia Olimpia:

— Sunt teribil de curioasă să aflu despre ce lipsă e vorba...

— Foarte uşor de spus, după ce-am scăpat din mânile nevestei... Abia-mi pot trage sufletul. Prin urmare, neavând unul din tabieturile mele de la Bucureşti...

— Adică n-are baie, explică simplu şi cu linişte cucoana Didina.

— Atunci de ce nu mă lăsai să vorbesc, frate dragă? Să spun lumii patimile şi durerile mele. Asta este: neavând baie, ca la Bucureşti... sau, cum s-ar spune la Ieşi, neavând feredeu...

Atunci se amestecă cuvioşia sa părintele Tihon, bătrânul, proprietarul casei albe cu cerdac:

— Da' de ce vorbeşti aşa dumneata, cocoane Emile? N-ai apă, slavă Domnului, să faci feredeie câte pofteşti? Tocmeşte un om şi-ți aduce cu sacaua apă de la Puturosu. Într-o saca faci zece feredeie.

Cucoanele întoarseră în aceeaşi parte capetele, ca să poată râde, uitându-se în sus, spre streşină.

— Mi se pare că-i zice Izvorul Tămăduirii, vorbi apoi duduia Olimpia, aducându-şi spre el fața, cu gravitate.

— Aşa aud că-i zice acuma. Dar noi, prin partea locului, în mănăstire şi prin sate, îi spuneam tot cum ştim. Şi mai ales cum trebuie, căci, coborând în acel loc, abia îți poți trage sufletul. De-aceea a rânduit Dumnezeu apa asta pentru dureri de încheieturi.

— Cuvioase părinte Tihon, protestă Lepădatu agitând palmele spre bătrân; nu ți-am mai spus ca eu am nevoie de o apă care să aibă un nume cu totul altfel: o apă limpede şi curată.

— Apă de băut ai, laudă Domnului. Este fântână în ogradă.

— Părinte Tihon, după cum am mai spus, am nevoie de apă pentru feredeu. Ca să mă spăl, să mă scald — să lepăd toată necurățenia...

— Un creştin bun ceteşte o rugăciune, se spovăduieşte şi se împărtăşeşte, — şi astfel se găseşte curat şi luminat înaintea lui Dumnezeu şi a oamenilor. Eu socotesc, cucoane Emile, că nu mai era nevoie să strici mata atâta pânză, să faci căsuță în fundul livezii. Şi să-ți aşezi acolo un cazanaş sus, să care dis-de-dimineață atâta apă rece sluga, şi dumneata să-i dai drumul să te împroaşte pe pielea goală. Doamne păzeşte, — poți răci.

Cucoanele se uitau iar la streşina casei.

— Aşa încât, urmă serios Emil Lepădatu, neavând unul din tabieturile mele de la Bucureşti, am fost nevoit să-mi fac o instalație proprie. E destul de rudimentară, deoarece mă aflu pentru întâia oară în acest loc încântător. Vă făgăduiesc însă că, la anul, am să iau măsuri din vreme.

— Cucoane, grăi călugărul, c-un fel de obidă; nu mai faceți şi nu mai prefaceți dumneavoastră lucrurile. Lăsați-le cum le-a întocmit Dumnezeu.

Părintele Tihon era un om cuminte şi blajin, cu obrazul ars de vânt şi soare; cu mânile bătătorite de greblă şi sapă. Avea pe el haină cernită de monah şi o purta cu smerenie, însă, când lucra la câmp, o lepăda bucuros, ca să rămâie mai sprinten în straiele uşoare şi albe țărăneşti. În ceasurile singurătății cetea cam trăgănat în cartea de rugăciuni, însă se nevoia cu osârdie şi cinste, fără să sară nici o pagină.

În sara aceea spre Sfântul Pantelimon, văzând atâta zarvă pentru un drum în pădure şi-n munte, crezu că trebuie să se amestece şi el, ca să deie un sfat bun.

— Eu aş zice, .cucoane Emile, grăi el, să treceți culmea Pleşului până la mânastire la Rişca, dacă voiți numaidecât să faceți aşa, o primblare.

— N-ar fi rău, acceptă Lepădatu. Numai e cam departe pentru cucoane.

— Dacă e departe, n-am făcut nimica, protestă cucoana Didina. N-am venit aici să mă ostenesc şi să gâfâi.

— Da' nu-i departe deloc, lămuri bătrânul. Porniți de-aici dimineața, după ce beți cafeaua cu lapte. Şi aşa, pe la amiază, sunteți în Rişca. Ş-acolo-s locuri tare frumoase, alcătuite anume de Dumnezeu împrejurul sfintei mănăstiri.

— Nu; se pun de pricină cucoanele. Hai să mergem undeva mai aproape.

Judecătorul de pace, colecționar vestit, se sculă în picioare:

— Să mergem la Secu, propuse el. Să vedeți acolo una din cele mai frumoase vitrine de odoare prețioase. Cu trăsurile facem un ceas.

— Frate Traiane, cucoanele au plăcere să facă o excursie pe jos.

— Această plăcere v-o supunem, domnule judecător, cu toată stima şi considerația... îi zâmbi duduia Olimpia.

— Mă-nchin, răspunse judecătorul, ceremonios.

Era un om mic, cu mustăcioară neagră, cu haina nespus de îngrijită şi cu ghetele cu călcâie înalte, ca să privească ceva mai de sus. Alt cusur nu i se cunoştea în afară de această mizerie de a fi cu o palmă mai scurt decât alți oameni.

— În acest caz, propun şi cred c-avem să ne oprim definitiv asupra acestei hotărâri; propun să mergem la schit la Pocrov, — dacă nu preferați Ozana, ori Poiana Dragostei.

— La Pocrov n-ar fi rău, într-adevăr, acceptă Lepădatu, împăciuitor ca totdeauna.

— Nu. Şi voi avea onoarea să vă expun toate argumentele. Schitul Pocrov e destul de aproape de noi. Drumul până acolo, natural, e foarte frumos. Locul unde ajungem e o poiană dintre cele mai încântătoare ale acestor munți. Ca să nu pară excursia prea obositoare, putem hotărî o odihnă acolo, şi-n vederea acestui popas s-ar putea lua ceva provizii. Dacă ne temem de ploaie, luăm cu noi hainele necesare...

— Atunci ne ducem încărcați ca nişte cămile, dragă Traiane.

— Îmi dați voie. Luăm tot ce ne trebuie. Şi cată să prevedem şi cazul când doamnele nu s-ar simți în stare, la un moment dat, să treacă locurile grele.

— Ei, atunci ce facem? Le luăm în brațe?

— Îmi dai voie. E necesar, pentru a întâmpina orice nevoie şi a răspunde la toate obiecțiile, să luăm cu noi un car cu boi.

Bătrânul monah încuviință, înclinând adânc fruntea:

— Asta este, boierilor, şi cucoanelor. Luaţi un car cu boi şi n-a mai fi nici o pricină. Vitele trag, săracele, şi vă suie costişele cele mai oable. Drum este: cam rău, râpos şi grunzuros. Însă, acuma nu-l putem schimba. Nici nu-i nevoie, aşa fiind, el lăsat de la Dumnezeu. Dar dacă luaţi car cu boi, puteţi să vă duceţi şi la Râşca.

Cucoanele se împotriviră. Hotărârâ Pocrov.

— Atuncea eu am să rog pe părintele Tihon, reluă judecătorul, să fie aşa de bun să trimeată pe ucenicul său până-n sat la Nemţişor. Să ne aducă de acolo un gospodar cu care să ne-nţelegem pentru carul cu boi. Şi ca să facem lucrurile după toată rânduiala, am să-mi permit să solicit doamnei Lepădatu puţină grijă, foarte puţină, cu privire la proviziile ce avem de luat cu noi.

— Poţi să ai încredere în Didina, hotărî Lepădatu, numai nu ştiu dac-a fi carul destul de încăpător şi dac-a mai rămânea vreun pui în ograda părintelui Tihon.

— Tocmai. Am avut motivele mele ca să mă adresez domniei sale. Deci, rânduind carul cu boi, având rezolvată chestia proviziilor, la care suntem tovarăşi nu numai pentru consumaţie, rămâne să se stabilească ora plecării şi hainele ce luăm fiecare. Nu trebuie să luăm prea mult, căci n-avem decât un car. Totuşi, având un car, putem lua tot ce ne trebuie.

Astfel logica strânsă şi elegantă a lui Traian Rolea şi fragilitatea feminină au făcut să cadă sorţii pe Pocrov. Excursia aceasta a rămas celebră în analele sfintei mănăstiri Neamţu.

VIII
Alături de părintele Tihon este nevoie să înfăţişăm pe Nastasă Doftoru şi pe Averchie

Lista participanților s-a stabilit astfel: — ş-a fost scrisă pe o bucată de hârtie, de şi nu era numaidecât nevoie să fie scrisă. Mai ales că cerneală şi condei nu se găseau în casă, şi creionul s-a întâmplat să fie foarte prost. — mic şi neascuțit.

Domnul şi doamna Lepădatu;

Doamna Olimpia Mironeanu, singură, căci se afla numai în trecere şi-n vizită aici, bărbatul său inginerul fiind rămas la băile Bălțăteşti, cu copiii;

Traian Rolea;

Familia Irimescu, la care judecătorul avea o odaie: domnul, doamna şi cinci copilandri şi copile;

Domnul Artur Veruzi, pictor, amorezat de doamna Lepădatu şi de duduia Olimpia. Judecătorul îi scrise numele cu totul neîngrijit şi-n fugă, ceea ce era de mirare la acest bărbat aşa de rânduit şi de corect.

Însfârşit încă vreo şapte-opt persoane din cuprinsul mănăstirii, în dreptul cărora se puse câte un semn de întrebare.

Pe loc, Rolea se ridică, sprijinindu-se cu palma dreaptă în masă, şi ieşi, ca să treacă pe la toate porțile persoanelor îndoielnice.

— Am să le rog frumos să dea răspuns precis, imediat, strigă el din mijlocul ogrăzii.

Asta dovedea la Traian Rolea un entuziasm puțin obişnuit.

Se-ntoarse vesel la ora nouă jumătate, în acelaşi cerdac plin de vorbă şi sfat, unde-l aştepta o altă cafea neagră.

— Merge toată lumea notată, lămuri el. Sper că vom avea vreme bună şi, în acest caz, avem să petrecem minunat.

— Despre vreme să n-aveți nici o grijă... interveni părintele Țihon. Pot să vă dau înscris c-are să fie frumos. Acuma, dacă vrei dumneata, domnule Traiane, şi eşti aşa de bun, să vorbim cu omul de la Nemțişor pe care l-a adus ucenicul chiar acuma.

— Omul care merge cu carul?

— Da.

— Bine. Să vie aici.

— Apoi am venit, răspunse țăranul din umbră, de lângă stâlpul de la intrarea cerdacului.

Ținea pălăria în stânga şi-şi mângâia pletele în creştet cu dreapta. Făcea o pată albă. Numai obrazul îi era întunecos şi trist.

Toți mesenii din jurul lămpii îşi răsuciră capetele în aceeaşi parte.

Rolea se ridică şi făcu doi paşi spre țăran; apoi se răzgândi: se-ntoarse şi se aşeză iar pe scaun. Îl întrebă cu vocea-i limpede şi precisă:

— Ascultă, omule, de unde eşti? Dă-te mai încoace şi răspunde.

— Din Nemțişor, cucoane, răspunse omul fără să se deie mai încolo.

— Cum te numeşti?

— Nastasă Doftoru.

— Ştii de ce te-am chemat?

— Apăi să trăiți, domnule judecător, a venit la mine ucenicul părintelui Tihon. Mi-a spus că este poruncă de la domnia voastră să mă înfățişez aici numaidecât. Am lăsat mămăliga pe fund şi laptele-n strachină, ş-am venit, domnule judecător, dar rog pe bunătatea dumneavoastră să cunoască cum că eu nu-s vinovat cu nimica. Şi *amanda* aceea de-atuncea am plătit-o.

— Care amendă?

— Pentru că-s nalbar şi doftor de vite, cucoane, după cum mi-i şi porecla. Şi ori m-a aflat *vitrinaru* din târg de la Neamț, ori că m-a pârât primarele, cu care mă clăn-

țănesc pentru pământ, m-au chemat la judecată ş-am plătit amandă. De-atuncea nu mai fac nimica; lăs vitele oamenilor să piară.

— Foarte bine. Vra să zică mâni dimineață mergi la Pocrov cu carul cu boi. Câte parale ceri?

— Nu cer nimica. Nu mă duc la Pocrov, că n-am nici o treabă.

— Ascultă, omule; ascultă, Nastasă. Să mergi cu noi la Pocrov.

— Da' de ce?

— Să mergi cu carul cu boi, să ne duci lucrurile.

— Aha!

— Îți plătim cinstit, să n-ai nici o grijă.

— Apoi eu bucuros aş merge, cucoane, de ce nu? Dar carăle mele-s duse cu amândoi băitanii la târg, cu lemne. Aşa că ucenicul mi-a spus să vin musai, că mă chiamă domnul judecător; ş-am venit. N-a fost vorba de car. Şi altă pricină de judecată neavând, vă poftesc să mă sloboziți, ca să mă duc acasă.

— Du-te! îi zise Rolea, întovărăşind vorba cu gestul.

Omul se duse, vorbind încet singur, pe sub copacii ogrăzii, până la portiță.

Cucoanele erau nespus de vesele şi le sticleau ochii şi dinţii în lumina lămpii.

Lepădatu întrebă nu cu prea multă îngrijorare:

— Ei, dragă Traiane, ce facem?

— Să vedem, răspunse Rolea. Să trimetem după alt gospodar. Eu însă nu înţeleg, părinte, se-ntoarse el spre bătrân ce fel de ucenic e acesta, care mi-aduce, aşa, un om, fără să-l puie în curent cu chestiunea...

Monahul ridică din umeri, nedumerit:

— Nu înţeleg nici eu, domnule Traiane. Poate Averchie să nu fi priceput bine cum stă pricina... E un om cam uituc, şi slab muncitor de pământ, dar altfel bun cărturar. Însă dumneavoastră să nu vă supăraţi. Faceţi-vă toate pregătirile şi fiţi în picioare la ceasul pe care-l hotărâţi. Şi, dac-a trebui, mă duc eu singur să închipuiesc un car.

Rolea mai avea de făcut obiecţii, căci simţea un punct slab în toată organizarea; însă cucoanele îl întoarseră brusc înspre chestii care lor li se păreau mai arzătoare. Trebuiau să plece destul de dimineaţa, — să zicem la şapte ceasuri. Până la acea oră, cucoana Didina avea în sama ei partea cea mai importantă. Şi nici cucoanele celelalte nu se putea s-o lipsească de ajutorul lor. Aşa încât toate trebuiau să fie în picioare odată cu răsăritul soarelui. Altfel rămân tartinele nefăcute, ouăle nefierte, salata de pătlăgele netocată şi puii nefripţi.

— O nenorocire mai mare decât asta se poate închipui? râdea cucoana Didina. Prin urmare, eu aş dori şi aş propune ca să nu întârziem prea mult în astă-sară.

Era o dorință pe care toți se grăbiră s-o îndeplinească. Când se ridicară, mişcându-se în cerdac şi urându-şi noapte-bună, somn uşor şi visuri plăcute, se auzi portița de la ulicioară sunând în clampă. Un glas vesel şi plin de bariton izbucni, umplând deodată întunericul ogrăzii.

— Buna sara, şi sărut mânuțele la cucoane. Pe boieri îi salut fără să le sărut mânile.

— Veruzi, e Veruzi, îl anunțară doamnele cu două voci subțirele.

Rolea îşi încreți fruntea; se uită în jur, apoi se răsturnă iarăşi în scaun, picior peste picior. Observă cu răceală:

— Se vede că trebuie să mai întârziem puțintel, de şi suntem grăbiți.

Pictorul era bărbat voinic şi nalt. Purta o barbă minunată, revărsată peste piept, — o barbă care s-ar fi părut exagerată dacă n-ar fi fost scăzută de o chelie complectă a creştetului. Aceste două părți ale ființii lui echilibrându-se, — încolo n-avea nici un motiv de nemulțămire. Dimpotrivă: în al patruzecilea an,

În mijlocul cărării vieții noastre,

radia putere şi voie-bună ca un zeu, ocupându-se intens de cele trupeşti şi foarte puțin de pictură.

— Ştiu! strigă el, suind treptele cerdacului; aveți să mă-ntrebați ce-am lucrat astăzi. Vorbesc de meşteşugul meu de zugrav, bineînțeles. Mărturisesc că iarăşi v-aduc o mare dezamăgire. Dar, simțindu-mă tânăr, nădăjduiesc că mai am vreme. Ce se pune la cale? se miră el apoi, uitându-se în juru-i. Văd mare sobor.

Vorbind, îşi îndeplinea față de cucoane partea practică a salutării pe care-o strigase de la portiță. Față de domni îşi înclină numai fruntea-i lucie. Rolea îi răspunse c-un zâmbet — o clipă, după care iar îşi reluă masca serioasă.

— Văd mare adunare, reluă Veruzi. Sunteți buni să-mi comunicați şi mie obiectul discuției? Poate vă grăbiți să vă duceți la culcare...

— Tocmai! răspunse cu răceală judecătorul.

— Foarte bine, n-am nimic împotrivă. Eu n-am venit decât pentru o secundă: ca să-mi prezint omagiile mele şi să beau o cafea, care ştiu că aici se prepară mai bine decât oriunde în lume.

— Numaidecât, numaidecât ! consimți doamna de gazdă mişcându-se vioi.

— Din ce in ce mai bine. Mă declar mulțămit, mă instalez pe un scaun şi nu mai am nici o pretenție. Îmi dai voie, dragă prietine Rolea?

— Mă rog.

— Ce vroiam eu să vă spun? Astăzi, mai ales după amiază, am fost ocupat în chip excepțional. M-am apucat, împreună cu un cuvios monah, ş-am răstocit la deal Nemțişorul, ca să prindem chitici şi raci. Aflați că peştişorii aceştia de la munte, numiți boişteni, se prepară aici după o metodă specială pe care noi n-o cunoaştem. Ascultați. Într-o oală nouă de lut, arunci legume multe tăiate mărunt, cu puțină zamă. După ce-au dat o undă, pui şi peştele şi vâri oala acoperită bine, în cuptor potolit, ca să se coacă boiştenii în dulceața lor. Se zice că oala trebuie să fie roşie, dar eu cred că asta n-are importanță. Notă: nu trebuie să se uite sarea şi piperul.

— Îmi închipui că rețeta dă un rezultat bun şi delicat, fu de părere cucoana Didina.

— A, da. Trebuie însă meşteşug şi grijă. Să fi văzut pe părintele Amfilohie cum oficia. Era măreț, de şi-i gros şi are o înălțime neînsemnată. Am uitat să mai adaug un lucru principal. E nevoie de un vin bunişor.

— Hm! mormăi judecătorul privind în tavan.

Părintele Tihon avea de făcut obiecții, de şi Lepădatu primise cu recunoştință rețeta.

— Domnule, asta-i mai mult bătaie de cap şi năcaz. Să luăm pildă de la fiarele pământului şi paserile cerului, care nu pregătesc, nu fierb şi nu coc şi trăiesc totuşi prin grija lui Dumnezeu.

— Le fierbem şi le coacem noi pe dânsele, părinte, — tot cu voința lui Dumnezeu.

Bătrânul clătină din cap. El avea altă chibzuință.

Emil Lepădatu, văzând pe de o parte cafeaua gata şi pe de alta fața judecătorului prea întunecată, introduse cu blândeță o întrebare, care era mai potrivită cu împrejurările şi cu ora târzie:

— Ascultă, Veruzi, înainte de plecare n-ai voi să ştii ce am pus la cale?

— Ba da, se-nțelege că vreau să ştiu. Desigur ați plănuit o excursie...

Toți rămaseră uimiți de asemenea pătrundere. Pictorul îşi aprinse o țigară:

— Nu vă mirați prea tare. Am aflat de la familia Irimescu. Eu socotesc însă că o excursie la Pocrov nu-i ceva destul de serios. E prea aproape. Şi mai cu samă găsesc de prisos carul cu boi. Ca să ne ducem până peste deal, ce ne trebuie? Un ceas de voie-bună. Ne ducem, ne întoarcem, şi gata. Nu-i nevoie nici de bătaie de cap, nici de planuri.

Rolea deveni atent şi se răsuci cu delicateță în scaunul său;

— Aşa socoteşti dumneata, domnule Veruzi?

— Aşa socotesc eu.

— Ş-ai putea, mă rog, să-mi explici temeiurile pentru care socoteşti aşa?

— Care sunt temeiurile? Ia ascultă, Rolea, nu face cu mine pe judecătorul de instrucție şi nu fi gelos de iubirea mea pentru doamna Didina Lepădatu şi duduia Olimpia Mironeanu!

Învălmăşeala de replici, hazul şi cafeaua se amestecară, — şi pictorul se împăcă imediat cu Rolea, bătându-l prietineşte pe spate. Apoi se despărțiră, interpelându-se încă un timp prin întuneric.

Cerul cu stele, pe care lilieci negri îl scriau încă din când în când, arăta un ceas târziu. Nu mai era mult până la toaca de unsprezece şi părintele Tihon stătu şi cugetă, în pragul chilioarei lui, cum să rânduiască afacerea cu carul cu boi.

— Multe marafeturi şi desmierdări mai au şi târgoveții aceştia... cugetă el ca un țăran cuminte; şi-şi mormăia încet cugetul ca şi cum l-ar fi rumegat. Acuma unde să găsesc eu car cu boi în puterea nopții? Frate Averchie, unde eşti?

— Aici, părinte.

Fratele Averchie, ucenicul, era tot un țăran, nu cu mult mai tânăr decât cuviosul Tihon. Avea barbă şi plete cărunte, era puțintel şi uscat la trup şi întristat la față. Îl slujea de mulți ani pe bătrân, cetind, la ceasurile rânduite,

cu afundă credință, cărțile iubite pustiei sfinte; şi aştepta cu dulceață ceasul când avea să fie şi el binecuvântat monah. Acel ceas, după cum se juruise el, trebuia să sune după ce Tihon bătrânul va trece între drepți, către lumina cea fără de amurg.

— Ce zici, frate Averchie? Cum facem cu carul cu boi?

— Care car cu boi?

— Apoi n-ai auzit? şi nu te-am trimes după gospodarul acela, Năstasă Dof toru, din Nemțişor?

— M-ai trimes să-l aduc, căci îl chiamă judecătorul. Dar eu, părinte, n-am ştiut despre ce-i vorba. Datoria mea este s-ascult. «Împlini-vei poruncile şi-ți vei pleca fruntea», cum zice la carte.

— E vorba de un car cu boi care le trebuie lor.

— Cui? Boierilor?

— Da.

— Ce să facă cu carul cu boi? N-au nici grâu, nici orz pe câmp, nici lemne-n pădure.

— Le trebuie pentru drăcăriile lor, ca să se ducă la Pocrov.

— Cu carul?

— Nu; de dus zice că se duc pe jos. Dar le trebuie ş-un car cu boi.

— Eu asta n-o pricep, mărturisi cu mâhnire Averchie. Scrie şi cartea: «Cele fără de cale nu voieşte a le vedea Domnul.»

— Bine, bine, Averchie; dar ce facem?

— Ştiu eu? Le-om căuta mâne un car şi pace!

— Le trebuie mâni dis-de-dimineață, Averchie.

— Mâni dis-de-dimineață? Asta-i greu. Să umblăm noaptea după car? «Şi pre toți cei ce au putere, să nu-i scoți noaptea, ca să nu se suie noroadele în locul lor.»

— Atuncea cum?

— Ne-a lumina Domnul-Dumnezeu, părinte. Cuvioşia ta du-te la hodină, căci eşti om slab şi bătrân şi nu trebuie să superi pe Cel-bun trudindu-te peste fire. Eu îmi aprind o lumânărică şi stau treaz, căutând în carte deslegare. «Domnul-Dumnezeu nu asupreşte pe ai săi, ci-i curăță şi-i scoate dintre necredincioşi.»

Părintele Tihon se plecă sfatului. Avea acest bun obicei, să se folosească de înțelepciunea şi de cărturăria ucenicului său.

IX
Biserica cea mare

Soarele izbucni pe codri şi se risipi în rouă fânaţurilor. La acest ceas al dimineţii, Natanail sări pârleazul grădinii şi-o apucă pe cărare la deal, spre Pocrov, printre flori care abia atunci se deschideau primei clipe de viaţă şi morţii apropiate. Umbla desculţ, cu poalele rasei prinse în cingătoare, îşi purta la subsuoara stângă încălţările şi-n mâna dreaptă un toiegel alb.

Când intră sub cetina grea şi sumbră a pădurii, se opri la un trunchi răsturnat, ca să-şi tragă ghetele; şi porni mai departe, pe poteca uscată şi sunătoare, prin ace moarte de brad. Ţubichi necontenit le adulmeca şi pufnea în ele.

Din când în când soarele străpungea umbra — şi călugărul călca peste flori argintii ale tăcerii. Erau flori asemănătoare cu ale sufletului său. Starea unică de bine din ziua trecută n-o mai avea. Căzuse între cele stinse ale trecutului. Însă soarele zilei nouă răzbătea în el ca şi în această umbră şi-l înflorea.

Într-o vreme se opri şi ascultă râsul unui hulub sălbatic în depărtarea unei văi. Porni iar înainte şi iar se opri ca să-l asculte. În cărare-i trecură sturzi cu sunete scurte uşor fluierate. Ţubichi se năpustea spre ei; rămânea apoi singur, cu botul înălţat, şi-şi întorcea ochii inteligenţi şi-ntrebători spre stăpân.

— Țubichi, îi zise monahul, nu-i aşa că tu ştii ce spun eu?

Cățelul îşi mişcă bucata de coadă şi tipăi îndărăt spre el.

— Nu te mai năcăji degeaba cu dihăniile şi zburătoarele de-aici. Şi ele sunt sub paza grijei lor şi nu le poți prinde. Bucură-te numai că le vezi.

Cățelul scheună uşurel; căscând, desfăşură o limbă trandafirie şi-ncovoiată; apoi închise gura şi păru că o înghite. Cum sfatul lui Natanail îi intrase pe-o ureche şi-i ieşise pe alta, căci înțelegerea lui n-avea durată ca instinctul, — se năpusti spre un brad gros. O veveriță castanie săgetă în sus în jurul trunchiului, într-o spirală care păru o fumegare. Sus, se ridică în două lăbuțe rezemându-se cu spatele în coadă, numai o secundă. Imediat pluti în aer şi dispăru.

Țubichi o strigă pe nume în limba lui, de două ori. Dar nu-i răspunse decât alt cățel înşelător al singurătății.

Suind, Natanail ajunse în locuri mai umede. Trecu printre risipituri de trunchiuri moarte. În formele lor, în aparență încă întregi, imensa lume a vietăților mărunte lucrase c-o hărnicie neistovită, necunoscând, ca un element al veşniciei, nici timp, nici repaos.

Abia punea călătorul un picior, ori rezema o mână, — se desfăceau şi se risipeau. Era plin locul de aceşti căzuți, din care trăiau şi uriaşii vii şi se ridicau tinerii luptând

între ei. Între muşchi şi pulberile morților, creşteau colonii de bureți, fantazii ale umbrei şi putreziciunii. Cei mai frumoşi erau zugrăviți cu otravă roşie. Natanail îi lovea uşor cu toiagul, — ş-alegea, ici-colo, numai hribii, carne delicată şi fină a sihastrilor. Îi strecura în trăistuță şi trecea printre alte coloane, răsturnate, care în realitate nu erau decât iluzie, — ca şi întocmirile monstruoase ale domniilor şi ale împărățiilor.

Într-o râpă înalbăstri fum — şi ajunse până la el miros puternic de răşină. Oamenii ciopleau şi lucrau acolo catarguri de brad. Li se auzeau, în jurul focului, glasurile răsunătoare. Toporul bătu un timp ritmic, scăzu încetîncet, conteniră şi glasurile şi toate deveniră tăcere.

Urcă un tanc oblu, păşind rar şi domol ca muntenii. Ajunse la un dram de piatră, care se chiamă a lui Ştefan-Vodă, şi pe urmă merse coborând. Îl întâmpinară, într-o poieniță, plăieşi cu topoarele pe brațe, — ş-un călugăr uriaş cu pletele pe umăr. Umbla cu paşi largi, izbind poalele rasei cu cizmele-i grele. Natanail se opri şi-l salută.

— Încotro, părinte Avacum?

— D-apoi după cum vezi, părinte Natanail, am luat pe aceşti oameni, cu care am isprăvit toate aici, în acest parchet, şi mă duc cu ei să ridic şi pe ceilalți, dintr-o râpă de mai la vale Şi trecem în alt munte, unde avem treabă două săptămâni. De azi, au să aibă pace şi aicea sălbătăciunile. Te duci până la Pocrov?

— Mă duc până la Pocrov.

Se despărțiră. Ei trecură în altă parte, de-a dreptul prin labirint; iar Natanail pătrunse îndată în poiana schitului.

Acolo era pace pe tapşanuri trăgănate şi câte un punct de soare căzuse în toate florile neclintite ale fânațurilor.

Cerul deasupra era limpede şi fără pată; numai o gaie strigă o dată în albastrul de sus, la mare înălțime.

Bisericuța de lemn se ridica în mijlocul unei largi împrejmuiri de zaplaz, şi-n juru-i avea câteva căsuțe cu streşinile joase. Sună toaca — bătând uşurel, cu un fel de sfiiciune. Apoi cântară clopote. Dar puțin timp, căci singurătatea le birui curând.

Nu se vedea nicăiri nici o mişcare.

Natanail intră pe poarta deschisă, cu stâlpi nalți şi cu streşină. Trecu prin livadă, apoi dădu în ograda bisericuței. Pătrunse în pridvorul mic şi în căsuța lui Dumnezeu: acolo auzi glasul cunoscut al lui Atanasie. Slujitorul stătea în picioare la strana dreaptă, cu fața spre altar, — într-un roi grăbit de murmure.

— Binecuvântează-mă, părinte Atanasie, vorbi Natanail de la uşă.

Cățelul rămase în pridvor, privind la icoanele înfricoşatului județ de apoi. Pe uşa deschisă, în urmă, se vedea,

ca o altă zugrăveală proaspătă, un colț de pădure şi de pajişte — desmințind bolnavele elucubrații ale asceților.

Atanasie, schivnic uscat şi posomorât, tânăr încă, se întoarse, — şi fața i se lumină.

— Bine să te cuvânteze Domnul-Dumnezeu, părinte Natanail. El te trimite aici. Bine ai sosit. Iată, — săptămâna aceasta fiind eu de rând, am venit repede de la coasă, pentru toacă, clopote şi slujbă, după rânduială. Pe urmă mă-ntorc iar la treabă.

— Am ştiut c-am să te găsesc aici, părinte Atanasie. Aflasem că eşti de săptămână. Am venit să vă văd, căci îmi place să te privesc cum slujeşti cu ceilalți trei părinți, afară, în biserica cea mare. Slujba aceea e tot aşa de bine primită sus, ca şi asta. Ca să nu rămâie acolo lucrarea, cu două brațe mai puțin, grăbeşte-te şi du-te, — iar eu îți țin locul, cetind fără nici o greşală sfintele rugăciuni de la început până la sfârşit.

— Se poate asta? întrebă cu naivitate şi bucurie Atanasie.

— De ce să nu se poată?

— Atuncea bine, părinte Natanail. Îți mulțămesc. Şi te-aşteptăm în poiană la Merişor.

— Da. Aşteptați-mă în poiană la Merişor.

Amândoi zâmbeau, singuri în mijlocul bisericii, privindu-se. Atanasie se-nclină, îi luă mâna şi i-o sărută. Apoi, ieşi, cu pas harnic de muncitor care se duce la treabă.

Natanail rămase singur şi ceti rugăciunile.

Acolo, în poiana de la Merişor, era soare şi murmur abia auzit de albine. Şi toate gângăniile ierburilor foiau şi susurau, aducând slavă luminii şi Domnului-Dumnezeu. Iar pădurea de jur împrejur suna câteodată, fără să se clintească.

Unde-o fi fost şi de când va fi murit acel Merişor despre care vorbeşte numele poienii? Nici o urmă şi nici o altă pomenire n-a rămas, nici despre el, nici despre cei care l-au sădit. Cum spune psalmul pe care-l murmura încet:

Omul! Ca iarba-s zilele lui. Ca floarea câmpului înfloreşte.

Un vânt îl suflă şi nu mai este. Şi nu i se mai ştie nici locul.

X
Aici pare că se arată slujba celor două cinstite feţe Onuţă şi Pintilie, — însă nu e vorba despre asta

De partea cealaltă, în valea mănăstirii, la casa părintelui Tihon, caravana încă nu se urnise. Stătea pe loc, cu boclucurile risipite, aşteptând carăle, după care atât bătrânul monah, cât şi Averchie ucenicul său porniseră de la răsăritul soarelui. Unul într-o parte, altul în alta; nădăjduiau să izbândească. Mai bine două cară decât nici unul.

Deocamdată, la acest ceas, nu mai era nădejde decât de unul, căci părintele Tihon tocmai se întorcea, c-o înfăţişare nefericită.

— N-am ce le face, zicea cuvioşia sa ridicând palmele în laturi de o parte şi de alta a pieptului. Azi trăiesc pe lume altfel de oameni decât în alte vremuri. Odată erau ţăranii mai iuţi şi mai săritori. Acuma unul are a se duce la coasă; altuia i s-au prăpădit boii în pădure, altul vrea să se mai gândească: până la amiază a vedea el ce-a face... Decât îţi vine să crapi de ciudă. M-am întors şi eu într-un răsuflet, cu nădejdea că va fi făcut Averchie vreo ispravă în sat la Nemţişor. El îi mai tânăr şi-i mai în putere. Pe lângă asta, îi mai îngrozeşte cu vorbe din Sfânta Scriptură.

Astfel încât rămăsese nădejdea la Averchie. Bătrânul sufla şi-şi ştergea năduşala de pe frunte cu mânica rasei, şi se tot ducea în colțul cerdacului, privind în lungul hudiții.

Dar până să vie fratele Averchie, judecătorul, înfățişând tuturor, celor de față lista scrisă cu creionul cel rău, le dovedea că nu poți să te bizui niciodată pe oameni. Familia Irimescu sosise cea dintăi, odată cu dânsul. Erau şi cei care puseseră lucrul la cale de cu sară. Însă alții întârziau; unii nici n-aveau să vie. Ba îi durea capul; ba se temeau de ploaie. Fuseseră şi unii sinceri, care mărturiseau că s-au răzgândit.

— Iată cu ce lume avem de-a face... zise încet Rolea către duduia Olimpia, lăsând să cadă hârtia şi apoi lovind-o disprețuitor cu bastonul.

— Văd, răspunse ea zâmbind; îți mărturisesc însă că nu mă supăr de loc. Vom fi mai puțini şi asta mă bucură. Lasă lista, domnule judecător.

Rolea urma să distrugă hârtia, ca pe-o vietate vinovată, iar Olimpia urmărea zbaterile ei c-un zâmbet de mâhnire simpatic şi plăcut, pe care şi-l cunoştea, — de-aceea făcea necontenit în juru-i risipa acestei flori. Orice cuvânt îl întovărăşea de zâmbet. Râdea însă rar.

Pachetele cu provizii şi hainele de vreme rea săteau unele peste altele în preajma scării cerdacului. Călătorii treceau în sus şi-n jos pe lângă ele şi le cercau cu vârfurile ghetelor şi ale bețelor.

— Fiți cuminți, copii, grăi cucoana Didina, să nu stricați vreo farfurie!

— Cum se poate, frate dragă, se miră Lepădatu, ai luat şi farfurii? O excursie eu ştiu că se face fără aceste obiecte de prisos, create de civilizație.

— Cunosc eu pe cineva, care are să-mi ceară întâi şi-ntâi tacâmuri... răspunse doamna Lepădatu blând, însă foarte sigură de sine.

— Mi se pare că de data asta — o dată în douăzeci şi cinci de ani — nevastă-mea are dreptate... constată cu glas destul de tare Lepădatu. Din toată inima însă doresc să văd carul cu boi. Mi-aş lua de-o grijă, ş-am porni imediat spre destinul nostru.

Călugărul se-ntoarse din colțul cerdacului, de unde privise iară în lungul hudiții.

— Cucoane Emil, zise el, dă-mi mata voie, te rog, să te-ntreb de ce aveți lipsă aşa de mare de car...

— Cum? întrebă Lepădatu surprins.

— Ce nevoie aşa de mare aveți de car cu boi? Ca să mergeți mai departe, la Secu ori la Agapia, nu zic, bine este să ai car. Dar Pocrovu-i colea, o palmă de loc...

Traian Rolea interveni, împungând înainte cu arătătorul mânii drepte.

— Acesta, părinte, e un lucru pe care l-am hotărât asară, şi trebuie să facem cum am hotărât. Asară şi cuvioşia ta ai fost de părere să luăm numaidecât un car cu boi.

— Am fost, domnule Traiane, nu zic că n-am fost; dar dacă văd că-i aşa de greu, nu mai sunt. Eu vă spun drept: tare mă tem că Averchie are să se-ntoarcă şi el fără car. Dac-ar fi fost de găsit, găseam şi eu. Acuma să vedem ce zice el dacă vine şi ne găseşte aşa, cu boclucurile lepădate... Ce facem fără car? Tare-s curios să ştiu ce-ar zice Averchie. Să vedem, căci îl zăresc că vine singur.

— Doamne, iartă-mă! se cruceşte Averchie. Parcă toți s-au vorbit şi s-au înțeles să purceadă care încotro, cu treburi care de care mai grabnice. Unu-i la spital, altu-i la târg, altu-i la pădure.

Judecătorul îşi încrucişase brațele pe piept, ca un celebru împărat, şi aştepta încruntat deslegarea încurcăturii.

— S-ar părea că ne-am oprit, vorbi râzând cu veselie Veruzi. Ne-am oprit înainte de-a fi plecat. Însă eu mă-ntreb cu mirare: cine ne poate opri? Nu ne poate opri nimeni. Plecăm şi s-a isprăvit. Mi se pare că, în ceea ce mă priveşte, am contestat necesitatea carului şi a boilor. Îmi pare rău numai că am întârziat. La Pocrov e plăcut să ajungi înainte de a fi soarele în putere. Acuma ce facem cu bagajele?

Privi de sus în jos spre judecător.

— Cei care aveau ieri planuri şi idei acuma n-au nici una. Să ne-ntoarcem în altă parte. Frate Averchie, am aşteptat cu toţii sosirea ta, ca să ne dai deslegare şi să ne spui ce putem face cu asemenea tarhat, dacă n-avem carul?

— Apoi ce să facem, domnule? Boclucurile aceste mai uşoare le împărţiţi între dumneavoastră — fiecare luându-şi ce-i al său. Iar coşurile cu mâncare aş zice să le-ncărcăm în spate eu şi cuvioşia sa părintele Tihon. Ce-i a sui o măgură? Îndată am ajuns — şi, la întoarcere, povara cea mai uşoară o avem noi, ca şi Isop.

Emil Lepădatu încheie cu blândeţă şi cu supunere:

— Se vede că aşa ni-i scris şi altfel nu putem face.

După două ceasuri de întârziere, se grăbiră mai mult decât trebuia. Fiecare îşi răpi de jos haina de ploaie şi ieşiră buluc pe poartă. Doamna Irimescu, mititică şi uscată, chiar de pe loc începu a opri şi a povăţui pe copii cu umbreluţa ei scurtă, — făcând semne şi agitând-o cu grijă aprinsă. Monahul şi ucenicul său găsiră, la un loc ştiut, două beţe groase, şi, încovoindu-se greu din şale, încărcară în spate panerele cu mâncare.

— Doamne ajută! murmură Tihon, făcându-şi semnul crucii.

Averchie îşi şterse sudoarea cu mâna liberă şi oftă murmurând:

— Bucuratu-m-am şi m-am înveselit de mila ta, — că ai căutat la întristarea mea şi ai aflat de amărăciunea sufletului meu...

Pe loc se simțiră amândoi mai uşurați şi porniră cu paşi mari în urma musafirilor.

Mergeau toți în destul de bună rânduială şi veseli, — cucoana Didina şi duduia Olimpia în frunte. Totuşi, de la o vreme, sub brazi, calea se făcu pietroasă şi povârnită.

— Îmi dați voie, doamnele mele? zise pictorul, uşurându-le de hainele ce duceau pe brațe. Aşa are să vi se pară pădurea mai frumoasă.

— Într-adevăr... zâmbi Olimpia.

Veruzi aşteptă pe Rolea şi-i şopti la ureche, lăsându-l să treacă pe lângă el:

— Rog pe prietini să nu fie invidioşi, nici geloşi.

Judecătorul zâmbi şi el fără supărare, simțind până în fundul sufletului mireasma şi răcoarea pădurii. Iar prietinul său, oprind pe Averchie şi pe Tihon, aşează fiecăruia pe brațul liber câte una din hainele doamnelor.

Bătrânii acceptară cu dragă inimă povara aceasta nouă, însă neînsemnată. Dar se întâmplă şi-n lucrurile mărunte aceleaşi fenomene dramatice ca şi în cele mari. În vremea cruciadelor, oamenii erau cuprinşi de delir şi jucau în spasmuri, fără motive aparente. Era îndestulător să fie

adunați la un loc. Astfel, în lungul culmii care duce la Pocrov, unul după altul, fără nici o justificare vădită, călătorii se opreau şi lăsau în brațele lui Averchie ori ale părintelui Tihon hainele pe care se cuvenea să le poarte ei. Pe urmă păreau mai uşori şi cu mult mai bine dispuşi decât înainte.

Monahul stătu o clipă pe loc şi se îndreptă puțin din şale, gemând. Erau aproape sus, pe culme, la drumul pietros. Cei dinainte poposiseră şi ei în jurul doamnei Lepădatu. Gălăgia se potoli şi vântul trecu zvonind prelung pe culmile brazilor.

— Averchie, grăi bătrânul Tihon, mai spune ceva din cărțile tale, ca să mă răcoresc şi să pot ajunge la liman...

Europenii îi priveau cu curiozitate şi simpatie.

— Apoi, cuvioase părinte, răspunse Averchie, dumnealor au făcut ca acel flăcău despre care spune o vorbă veche... Se ruga pentru puțintel lucru la început — cătră o fată... Şi pe urmă a pățit fata aceea cu el ce-am pățit noi cu dumneavoastră.

Cel mai mare haz îl făcură femeile. Iar Veruzi, întorcându-se spre bătrâni, se simți mâhnit şi mişcat. — Când, dintr-odată, doamna Irimescu ridică umbrela, o lăsă să cadă în râpă şi dădu drumul unui țipăt uscat. Cu gura încremenită într-un rictus, sta atârnată oarecum de culmea de deasupra.

Toți se răsuciră, ca şi cum țipătul îi împunsese. Văzură pe o stâncă doi oameni cu puştile aplecate amenințător. Purtau sumăieşe scurte şi pălării cu borurile aplecate pe ochi.

— Nimeni să nu vâşte! strigă Onuță răspicat. Mânile sus!

Pintilie întrebă îndată după el, fioros şi grozav:

— Este vreunul care n-a înțeles?

Cu toții înțeleseseră, electric. Ridicară brațele şi rămaseră solemni. Doamna Irimescu avu un sughiț şi-i izbucniră lacrimile. Se lăsă la pământ.

— Au înțeles! rânji Onuță către tovarăşul său. Ca la *cimotograf*!

Bătrânii îşi puseseră poverile jos şi răsuflau ştergându-şi sudoarea. Porunca bandiților pe dânşii nu-i privea. Averchie totuşi se găsea înfricoşat pentru asemenea nedreptate şi silnicie.

— Uscatu-mi-s-a vlaga, mormăi el, amintindu-şi de vorbe vechi şi sfinte; uscatu-mi-s-a vlaga ş-am rămas ca un hârb de lut. Şi limba mi s-a lipit de cerul gurii.

Veruzi încercă să parlamenteze, cu veselie silită:

— Ce voiți de la noi, oameni buni?

— Aşteaptă, cucoane, ş-ai să vezi... îi răspunse slujbaşul cel mare şi bălan.

Onuță țipă cu răutate:

— Măi Pintilie, nu-i scăpa la vorbă că-i rău! Care-a crâcnit? Tu, cel bărbos şi cu capul ca genunchiul! Nu te clinti. Şi nici nu zâmbi, nici nu da din deget. Dacă n-asculți, eu te puşc.

— Dacă mă mai întrebi odată, gata! rânji Pintilie.

Averchie clăti din cap cu întristare şi dezgust:

— Până la cer îşi ridică fălcile şi cu limba lor mătură pământul!

Onuță aruncă spre bătrâni şi spre povara lor o privire în treacăt, şi se statornici dârz şi crud asupra celor de subt el.

— Acuma ascultați ce vă spun eu, zise el cu linişte, şi nimeni să nu facă altfel, sub pedeapsa morții...

Judecătorul îl ațintea sever.

— Vină dumneata întâi, i se adresă banditul, şi lasă aici, la picioarele mele, tot ce ai. Pe urmă treci vama şi aştepți cuminte. După asta vine cel bărbos, care chitea că poate râde. La urmă, boierul cel căruia i s-a stâns țigara în gură...

Lepădatu se gândi cu oarecare amărăciune: «În această clipă am pierdut o frumuseță de țigaretă de chilimbar, pe care o am de optsprezece ani, când am făcut cu Didina cea dintăi călătorie la Paris. Pe acolo nu sunt hoți...»

Şi trecu şi el, încovoiat, spre vamă.

Onuță îşi urmă poruncile:

— Cu femeile şi cu copiii n-avem nimica. N-avem ce le lua. Mâncările, pe care le poartă părintele şi cu ucenicul său, rămân la noi . Atâta.

Onuță făcu semn şi bărbații coborâră iar în râpă. Voia să mai poruncească ceva, — când, simțind paşi din susul drumului, tresări. Ridicând arma, o sprijini cu condacu-n umăr. Pintilie rostogolea ochi fioroşi, nehotărât şi-n mare tulburare.

Apoi auzi pe Onuță destinzându-se într-o răsuflare prelungă.

Din sus, venea, cu beţişorul lui şi cu trăistuța, părintele Natanail.

Se opri mirat, apoi se-ntunecă. Îşi aruncă ochii spre pâlcul încremenit din vale. După aceea şi-i întoarse spre slujbaşii pustiei.

— Pintilie, zise Onuță, pasă şi ia mâncarea, care nouă ni-i de mare folosință.

Averchie se opinti, ridică amândouă coşurile şi le înfățişă lui Pintilie, care le cuprinse la un loc şi le purtă uşor c-o singură mână, pe când cu cealaltă ținea puşca cu oțelele amenințătoare.

— Salutare, părinte! strigă Onuță către Natanail. Şi slobozi un foc de puşcă pe deasupra râpei. Femeile răspunseră cu țipete. Duduia Olimpia rămase râzând ciudat, ceea ce dădea o înfățişare tristă feței ei delicate.

— Salutare, părinte! rânji şi Pintilie, trecând semeț pe dinaintea monahului.

Şi slobozi şi el un foc. Ecourile, fierbând, s-alungară şi s-amestecară. Țubichi începu să latre ascuțit, trimețând şi el alte ecouri către cele dintăi.

După ce hoții se mistuiră în sihlă, Averchie se aşeză la pământ şi-şi îndreptă şalele dureroase, răstignindu-şi în laturi brațele. Rosti cu linişte şi cu credință:

— Dreptul ca finicul va înflori şi ca chedrul Livanului se va înălța. Doamne, fă-i ca pulberea în vânt şi ca pleava în vifor.

Nedumerit încă, Natanail mai făcu câțiva paşi spre musafiri; dar dintrodată fu lovit şi el de mare spaimă. În acelaşi timp, agitând mâna stângă, doamna Olimpia Mironeanu țipă, fixându-l ca pe-o urâtă vedenie. Natanail ocoli cu pas grăbit râpa şi se cufundă şi el în altă parte a desimii. Când doamna Mironeanu, agitând aceeaşi mână, ridică, iar ochii, cu bolnavă curiozitate, el nu mai era sus pe stâncă.

XI
Părintelui Natanail i-a sosit sol din altă lume

Era aceeaşi fiinţă gingaşă pe care o cunoscuse cu treisprezece ani în urmă. Aceeaşi figură cu zâmbetul mâhnit, neadevărat şi înşelător. Ş-o văzuse întâia oară aproape în aceleaşi locuri, ceva mai la deal, spre Pocrov, pe drumul lui Ştefan-Vodă.

Era atunci un student tânăr de douăzeci şi trei de ani. Venea din aceeaşi poiană cu bisericuţă de lemn. În spate, avea un sac de pânză verzie cu curele aduse pe umeri şi pe la subsuori. Mâna stângă şi-o ţinea sprijinită în cureaua ei. În dreapta, avea un băţ cu vârf de fier. Împungea cu el, din când în când, bureţii veninoşi din marginea cărării. Tocmai scobora spre mănăstirea Neamţ, întrebându-se dacă nu cumva e într-o zi de post şi dacă va găsi ceva de mâncare la arhondaric. După amiază pleacă mai departe, spre Secu şi spre Agapia.

Îşi făcea socoteală şi nu ştia dacă e într-o sâmbătă ori într-o vineri. Mâncarea amiezii, — dacă era vineri, îi apăru săracă şi îndoielnică.

Izbi cu fierul într-un splendid burete cu pete roşii, şi, când ridică ochii, văzu la cincizeci de paşi, cotind pe după brazi şi suind spre el, doi drumeţi. Un domn în vârstă, care nu părea să aibă mai mult de patruzeci şi şase de

ani. Cifra aceasta tânărul o socoti arbitrar, însă i-o statornici definitiv. Era mijlociu la statură şi îndesat. Cum îl zări pe tânărul care cobora de la deal, începu a râde, întoarse capul şi spuse ceva fetei.

Căci tovarăşa lui, care umbla alături cu paşi mărunţi, nu putea să-i fie decât fiică. Îi dădu cu preciziune douăzeci de ani. La cuvântul domnului în vârstă, ea ridică ochii şi privi în susul dealului. Avu un zâmbet: i se lumină dintrodată figura. Pe urmă îşi plecă fruntea şi zâmbetul pieri.

Tânărul, mai înţelese cu preciziune că trebuie să se oprească, să-i aştepte şi să-i salute.

Domnul cel scurt şi îndesat venea cu mânile slobode la deal. Fata se sprijinea într-un baston, o cârjă de cireş, care, desigur, nu era a ei, ci a tatălui său. Era un baston bărbătesc, cum se purta în acea vreme.

Într-adevăr, când nu mai erau decât cinci paşi între ei şi el, tânărul se opri. Îi salută. Tatăl îi răspunse cu politeţă, scoţându-şi destul de larg pălăria tare şi descoperind un păr cărunt, neorânduit şi des. Fata zâmbi iar, încordându-se uşurel cu bărbia în piept. Purta o panama băieţească şi o rochie de pânză de in în coloarea năsipului. În picioare, pantofi subţiri cu călcâie înalte. De aceea păşea delicat ş-avea nevoie de bastonul tatălui său.

La doi paşi, domnul stătu pe loc şi-i vorbi, cu un râs simpatic pe faţa-i brună:

— Bună ziua. Îți mulțămesc pentru amabilitate. Poate ne-am cunoscut cumva, undeva, la Iaşi? Faci parte din mişcare?

— Regret, răspunse tânărul, că nu fac parte din nici o mişcare. Şi nu cred să vă fi văzut până acum. Sunteți ieşan?

— Desigur. Altfel ce-aş căuta la mănăstirea Neamțului? Dumneata nu ştii că mănăstirea Neamțului e loc de vilegiatură numai al ieşenilor?

— Nu ştiam. Însă, înainte de a vă cere informații asupra mişcării de care vorbiți, vă rog a-mi-permite să mă prezint: Naum Popovici.

— Cum se poate? Dumneata eşti băiatul colonelului Naum Popovici?

— Da, eu sunt Naum Popovici junior, ca să zic aşa, — medicinist, făcând clasica excursie pe la mănăstirile din munții Neamțului.

— Tatăl dumnitale e tot în garnizoană la Bârlad?

— Nu. Acuma e la Tecuci.

— Aşa? Eu l-am cunoscut de-aproape pe tatăl dumitale. Am făcut o parte din liceu împreună.

— Atunci se nimereşte bine... zise tânărul, fără convingere.

— De ce se nimereşte bine?

Tânărul tăcu. Se înroşi uşor. Fata privea atentă povârnişul din dreapta.

— La dreptul vorbind, aşa-i. Nu-i nici o legătură.

— Ba este, ba este. De ce să nu fie? protestă domnul, cu politeță şi mai energic decât se cuvenea. — Fata se aplecă şi-i şopti ceva la ureche. — Da, da, fireşte, urmă el. Pe mine mă chiamă Sever Ciudin. Asta-i fata mea, duduia Olimpia. Iar despre mişcare — avem să vorbim noi pe larg mai pe urmă.

— Când, papa? interveni duduia Olimpia, aruncând o privire iute spre tânăr. Noi suim la deal şi domnul Naum Popovici coboară la vale. Noi ne ducem la Pocrov. Dumnealui se duce tot înainte, mi se pare.

— Aşa cred, nu sunt sigur, încercă să lămurească tânărul.

Îi plăcea vocea fetei: precisă şi limpede, c-o sonoritate gravă.

— Atuncea mai rămâneți în mănăstire?

— Cred c-am să rămân... răspunse nehotărât Naum. Să vă spun sincer: umblu aşa, după vânt şi după soare. N-am nici un țel şi nici un plan. Mă opresc unde-mi place, ori când plouă.

Tatăl fetei zise cu însuflețire:

— Atuncea eu îți propun să ne arăți drumul la Pocrov. Cred că nu-i departe.

— Papa... Parcă noi nu cunoaştem drumul?

— Lasă, frate. Parcă-i vorba de drum? Ascultă, tinere. Ai prilej să afli chiar de la mine tot ce se poate şti despre mişcare.

— Domnule Popovici, tata glumeşte, interveni duduia Olimpia.

— Ba nu glumesc deloc. Vorbesc foarte serios.

— Bine, vă întovărăşesc până la schit, răspunse simplu studentul.

Se-ntoarse spre fată, parcă aşteptând încă un cuvânt de la ea. Dar duduia Olimpia nu părea recunoscătoare pentru hotărârea lui. Părea mai mult mirată. Dar nici acesta nu era cuvântul potrivit: căci părea mai mult indiferentă.

Cugetă dacă trebuie să se simtă jignit.

— Ascultă, domnule Naum, îi zise Sever Ciudin; chestia mişcării, pe care caut eu s-o organizez acum, nu e un lucru de explicat în două cuvinte. De aceea ai să îmi dai voie să-mi iau un răgaz. Trebuie să stăm undeva, într-o odaie, la o masă, să am dispoziția cuvenită, ş-apoi îți explic. Dinspre partea asta să n-ai nici o grijă.

— Bine. Eu n-am nimic împotrivă, râse tânărul. Cel dintăi lucru pe care-l facem acuma e vizita la Pocrov.

— A, da; însă asta este mai mult pentru domnişoara Olimpia, căci domniei sale îi place drumul acesta — şi-l face de două ori în fiecare vacanță.

— Îmi place, zise fata, apa de la fântâna de lângă bisericuță...

Vorbea serios. Trecu înainte păşind mărunt şi sprijinindu-se în bastonul de cireş. Ciudin şi Naum, alături, o urmară.

— Vra să zică eşti ieşan! îl ispiti domnul Ciudin.

— De când urmez cursurile universității.

— Tocmai, reluă Ciudin cu vădită plăcere. Îți ascult răspunsul şi mă simt întrucâtva mirat, căci nu se poate să nu fi observat în jurul dumnitale mişcarea şi agitația unor idei nouă.

— Ba am observat desigur. Şi la noi ideile extreme stau alături, ca în toate universitățile.

— Vorbeşti de socialişti?

— Negreşit, şi de dânşi. Am unii colegi socialişti.

— Şi îndrăznesc, domnule Naum, a te-ntreba, — fără a te obliga să-mi dai răspuns, — dacă simpatiile dumnitale se-ndreaptă spre această categorie.

— Nu sunt nici socialist, nici anarhist, răspunse studentul râzând. Sunt doctorand în medicină.

— Răspunsul acesta, tinere, — răsuflă uşurat Ciudin, — îmi pricinuieşte o bucurie nespusă. Parcă am băut un pahar de apă rece. Atuncea eşti dintre noi.

— Poate din cealaltă extremă? Nu.

— Atunci ai să fii, — după ce te vei convinge, destul de lesne, cred, având în vedere că pari un tânăr simpatic şi serios, — după ce te vei convinge că singura problemă arzătoare în țara noastră este problema economică...

— Într-adevăr, e o problemă importantă.

— Dă-mi voie. Singura problemă arzătoare este problema economică a capitalului străin şi a străinilor. Eu, prin străini, înțeleg pe evrei. Şi trebuie să ştii că nu sunt contra lor pentru că ar fi răstignit pe Domnul nostru Hristos. Aeestea-s vorbe pentru țărani şi pentru naivi. Eu sunt contra lor pentru că reprezintă o forță reală şi ocultă. Deci... Ascultă atent.

— Ascult, domnule Ciudin. Sunt foarte atent.

— Deci la forță trebuie opusă forță. Voi adăoga observația că noi n-avem nevoie să lucrăm ocult, deoarece suntem la noi acasă şi pe pământul nostru; dar trebuie să lucrăm. Aici ajung la organizația pe care am conceput-o eu, pe care o îndrumez şi-n care, mâni, sunt sigur că vei fi şi dumneata.

Duduia Olimpia se opri şi se-ntoarse, surâzând:

— E o organizație de natură financiară. Domnul Naum se pregăteşte să fie medic.

— Ei şi? ce are a face? Eu am nevoie de afiliați din toate categoriile sociale.

Fata mai făcuse câțiva paşi mărunți. Se răsuci iar, cu brațele înălțate.

— Am ajuns în poiană. Papa, aici e locul unde eu încep a fugi. Să vedem dacă poți să te ții de mine.

— Bine, să fug, dac-aşa-i obiceiul. Aşa facem în toți anii. Lucrurile serioase le amânăm puțin.

Duduia Olimpia porni repede pe cărare. — Domnul Ciudin îşi scoase pălăria tare şi rămase cu părul zbârlit, îşi încheie haina şi se lăsă în fugă după copilă. Studentul avu impresia că devine ridicol. Stătu în cumpănă dacă n-ar fi mai bine să se răsucească pe călcâie şi să-şi urmeze drumul lui spre mănăstire. Se trezi alergând şi el cu paşi mari şi-i ajunse îndată, — rotind larg bățul cu clonț de fier.

Ciudin sufla pripit şi-şi freca îndesat c-o batistă obrazul congestionat.

Zise către Naum, rotindu-şi spăriat ochii:

— Eu am şi preceptele mele higienice.

— Asta-i specialitatea mea, zâmbi Naum.

— Se poate, dar şi aici eu n-am păreri ca toată lumea şi pornesc de la observații personale. În toată viața mea n-am avut nevoie de doctor.

Trecură în cuprinsul chinoviei, spre fântână.

— Dar asta-i altă chestie, pe care eu am s-o discut altă dată cu dumneata, urmă Ciudin, ceva mai liniştit. Să ne-ntoarcem puțin, dacă vrei, spre afacerea cealaltă. Trebuie să ştii că problema e simplă şi soluția pare evidentă pentru toată lumea. De aceea numai metoda interesează. Şi eu am găsit o metodă care este a mea proprie.

— În chestia economică?

— Se-nțelege, în chestia economică. Dar aici aşa ceva nu se poate discuta; mai ales că duduia Olimpia ne face semn să ne apropiem. Ce este?

— Vreau să beau apă... răspunse duduia Olimpia.

Tânărul îşi lepădă sacul şi bățul pe iarbă şi trecu la roata fântânii. Scoase din adânc ciutura şi o trase pe ghizdele. O aplecă uşurel şi fața, cu pălăria într-o mână şi bucle subțirele fâlfâind, se înclină şi-şi văzu năsuşorul şi gura foarte rumână. Îşi muie şi nasul şi buzele, tulburând imaginea.

Fără să mulțămească, se trase la o parte, se-ntinse pe spate în umbra unui măr şi-şi potrivi pălăria peste față.

Întinse brațele în laturi şi palpită într-o respirație adâncă. Ferind puțin fruntea, rămase c-un ochi descoperit. Şi Naum o surprinse, privindu-l cu ochiul acela negru, cu sprânceană fină.

Închise pleoapa şi respiră iarăşi profund.

XII
Fără îndoială că-n muntele Rusu sălăşluieşte un balaur

Privirea ochiului aceluia singuratic îl măguli şi nu mai găsi în sine nici una din măruntele nemulțămiri ale începutului. Îşi culese de jos sacul şi bățul şi se aşeză la marginea fântânii, privind în fund luciul tremurător al izvorului. Îl privi până ce-l văzu neclintit, sleit ca o oglindă.

Cineva îi atinse umărul. Se-ntoarse, surprins.

— Iată cum stă chestia cu higiena, domnule doctor, îi zise tainic Ciudin, cuprinzmdu-l de braț şi trăgându-l după sine. Nu te superi, nu-i aşa? Mie o discuție nu-mi displace niciodată. Dar dumnitale?

— Nici mie.

— Aşa? Foarte bine. Iată-ne de acord, într-o, chestie. Şi avem să ne înțelegem şi-n altele. De asta sunt sigur. Vra să zică ce-ai să spui dumneata, când îți voi face cunoscut că, în privința alimentației, am ajuns la concluzia următoare: niciodată tutun şi alcooluri!

— Cred c-aveți dreptate, răspunse studentul nu cu puțină uimire.

— Am dreptate, nu-i aşa? Atuncea ascultă mai departe al doilea precept al meu. Legumele le mânânc numai

fierte cu apă şi cu sare. Laptele îl beau cum e muls de la vacă, — de şi eu îl prefer de capră. Sosuri să nu-mi dai, nici sălăți cu undelemn şi oțet. Carnea, friptă pe cărbune! Peştele, fiert!

— În privința peştelui am altă părere, obiectă râzând tânărul.

— Se poate, dar eu te sfătuiesc să-l mânânci fiert, şi, când ne vom mai vedea, ai să-mi mulțămeşti. Pe lângă asta, am uitat un lucru foarte principal. Să nu mânânci lucruri dulci. În orice caz să mânânci puține. Şi să nu pui în gură medicamente. Bolnavilor dumnitale să le dai câte pofteşti, dar dumneata să nu le iei niciodată.

Domnul Ciudin se veseli, râzând săltat, cu toată ființa. Duduia Olimpia interveni de jos, deschizându-şi ochiul neacoperit.

— În privința medicamentelor, sunt şi eu martoră. Papa nu cunoaşte gustul chininei.

— Sigur. Las natura să lucreze.

— Însă — urmă ochiul, — cu prăjiturile mi se pare că nu eşti tocmai consecvent, papa. Câteodată ne luăm la întrecere. Mama are rețete foarte bune.

— Adevărat? întrebă cu nevinovăție Ciudin. Dacă mânânc prea multe, nu fac bine. De aceea țin să umblu şi s-alerg — ca să nu mă-ngreuiez. Dacă vrei, poți fugi o

dată în jurul bisericuței şi pe urmă la deal, până la marginea pădurii. După aceea o luăm spre mănăstire. Oboseala îmi face foarte bine, şi hărnicia. De aceea oamenii leneşi sunt nenorociți.

«Cugetarea nu mi se pare tocmai justă», se gândi Naum. Apoi se îndreptă către duduia Olimpia:

— Dar biserica şi chilioarele nu le vizitați, domnişoară?

— Nu le vizitez. Le-am văzut altă dată. Şi de câte ori am fost, n-am întâlnit aici pe nimeni. N-am găsit om pământean şi parc-ar fi pe tărâmul celalalt, ca-n poveştile lui moş Manole, pădurarul de la Solonț. Avem noi o pădure care se chiamă Solonț, pe apa Racovei, în ținutul Vasluiului. Aşa-i că vorbele acestea-s de departe şi de demult?

Îşi acoperi un ochi cu pălăria şi privi iarăşi numai cu unul, ca şi cum se ruşina de uşoru-i acces de sentimentalism.

Se ridică şi strigă, uitând să-şi facă glasul grav:

— Eu plec !

Ocoli mărunt bisericuța, apoi trecu sprintenă pe poartă. Sever Ciudin veni de după părete, iarăşi aprins şi asudat. La poartă începu să-şi facă vânt când cu batista din dreapta, când cu pălăria din stânga, îşi domoli şi-şi muie paşii şi se opri. Frecâradu-şi cu energie fruntea şi obrajii, îl aşteptă pe Naum. Îi zise serios:

— Îmi lipseşte antrenamentul. Trebuie să mă pun la regim.

Apoi îl apucă de mână, c-o privire vicleană în urma fetei.

— Acuma am rămas singuri.

Studentul avu un moment de nelinişte.

— Iată pe ce se sprijină sistemul meu. Vorbesc despre sistemul meu economic. Asculți?

— Desigur. Ascult.

— Sistemul meu economic se sprijină pe cooperativele de consum, care merg prost.

— Nu-nțeleg.

— Cu toate acestea, e foarte simplu. Toate cooperativele de consum merg prost — asta e în afară de orice îndoială. E un fapt hotărâtor, afirmă cu tărie Sever Ciudin. Acest fapt, la prima vedere, pare tragic. Ei bine, eu îl privesc cu recunoştință.

Ascultă, urmă el oprind pe student, punându-i mâna pe umăr şi privindu-l drept în ochi. Din fiecare cooperativă care cade, ies câțiva negustori. Ai să-îmi spui că aceşti foşti vânzători ai sus-ziselor instituții şi-au agonisit capitalul într-un chip cu totul neregulat. Dar pe mine nu mă interesează mijloacele, mă interesează scopul.

Acesta e unul din paragrafele sistemului meu. Cooperative, cooperative şi iar cooperative care merg prost. Mai am şi alte paragrafe.

Naum rămase gânditor. Se grăbi să aprobe în totul metoda tovarăşului său.

Ciudin îl opri iar, cu un zâmbet:

— Eu ştiu ce cugeți dumneata acum, îi zise el, prietineşte. Te gândeşti, — spune drept, — că ai de-a face cu un maniac. Totuşi te încredințez că sunt un om foarte echilibrat.

Era în glasul lui puțină tristeță şi un entuziasm stăpânit. Naum avu ca o săgeată părerea de rău pentru gândul urât pe care i-l surprinsese Ciudin.

Merseră alături un timp, fără să se privească.

— Vă mărturisesc sincer, n-am avut asemenea cuget... zise studentul,

Ciudin râse înăbuşit, fără să răspundă.

Rezemată cu spatele de un molid, în marginea poienii, duduia Olimpia îi aştepta. Părea că-i priveşte cum vin, cu ochii neclintiți. Când fură aproape, întoarse capul spre dreapta, părând a urmări ceva nevăzut pe linia opcinei, către miazănoapte. Apoi îşi bătu uşurel coapsele cu bastonul pe care-l ținea cu amândouă mânile, de la capete, atârnat în curmezişul trupului. Atunci îi văzu şi-i privi cu adevărat.

Întrebă cu vocea-i gravă:

— Papa, ştii o noutate?

Ciudin scutură din cap:

— Nu ştiu. Întreabă pe domnul Naum. Eu deocamdată mă simt cam obosit şi flămând. Am nevoie de antrenament. De mâni încep să sui în fiecare zi un munte.

— Foarte bine, papa. Atunci să-ntreb pe domnul Naum. Domnule Naum, ştii o noutate?

Ascultând glasul care-i plăcea, tânărul rămase surprins de întrebare. Poate trebuiau să se despartă, după ce el îşi îndeplineşte oficiul.

«Nu se poate să fie asta», cugetă el.

Ea îl privea atent:

— Ştii?

— Nu ştiu. duduie.

— Uită-te în jurul dumnitale, la cer şi la pădure.

— Vrea să spuie, explică Ciudin, c-avem s-avem ploaie. Dar eu nu cred.

— Ba da, vine ploaie, hotărî duduia Olimpia. Am învățat de la călugări a cunoaşte semnele; şi văd nour spre locul ştiut. Trebuie să fie deasupra muntelui Rusu. Şi

dacă întindeți urechea într-acolo, aveți s-auziți ce-am auzit şi eu.

— Ce s-auzim?

— Aveți s-auziți ce spune pădurea.

Stând neclintiți, întoarseră tustrei urechea, — cu privirile ațintite şi cu buzele întredeschise. S-auzea ceva într-o mare depărtare. Aici marginea pădurii sta neclintită şi bătută de soare. În acele funduri misterioase, însă, tremura şi sufla o fantasmă străină — balaurul ploii din muntele Rusu. Aducându-şi ochii iar în afară, Naum întâlni privirea fetei venind spre el.

Îl întrebă şoptit:

— Auzi?

El făcu semn cu capul. Şi rămase din nou atent, cu urechea alintată de întrebarea ei numai pentru dânsul. — «Atunci nu ne despărțim, judecă el, — ş-avem să facem împreună drumul la mănăstire.»

Ciudin îşi ținuse îndelung răsuflarea şi pufni:

— Nu cred că plouă. De altminteri nu ne-am luat nici cortel, nici, mantale. De câte ori am făcut drumul acesta la Pocrov, în atâția ani, nu ne-a plouat niciodată. Logic e deci si nu ne ploaie nici azi. Adică aşa-i: dimpotrivă. Logic este să ploaie.

— Nu-i aşa, papa? Dar n-are să ploaie din pricina asta, ci din pricină că se ridică burhai de pe Rusu şi pădurea sună. Eu zic să grăbim cătră casă.

— Să grăbim, încuviință Ciudin, ca s-ajungem înainte de a se produce catastrofa. Pe mine, drept să vă spun, o ploaie în drum mă îngrozeşte. Ca să ne-ntoarem în schit e primejdios: ne putem imobiliza acolo.

— La toate m-am gândit, zise duduia Olimpia, şi-şi îndesă, peste grămada de păr castaniu şi peste buclele de la tâmple, pălăria, până la urechi. — Prin urmare, veniți după mine!

Plecă bătând cărarea cu vârful bastonului. O urmă Ciudin, apoi Naum.

După un pătrar de oră de umblet, sosi cea dintâi undă de vânt în săgeţile brazilor. Fâşâitul pădurii, întâi domol, crescu sonor, după aceea coborî şi se stinse. Nu simțeau încă pe obraji şi pe pleoape nici o suflare. În față numai, pădurea părea că s-a umbrit. Dar în urmă coloanele de lumină erau tot strălucite.

Potrivindu-şi pasul după cei dinaintea lui, studentul trase din spate, de deasupra sacului, pelerina largă de postav miţos ş-o potrivi pe brațul stâng. Se surprinse înveselit de acest gest şi dori ploaia.

Umblară fără să vorbească, încă un timp. Apoi tunetul sună profund spre miezul-nopții.

— Ați auzit? întrebă duduia Olimpia, întorcând peste umăr bărbia, fără să-i privească.

Vântul se cufundă mai adânc în cetini şi se coborî către ei. Ciudin mormăi nemulțămit. Se încheie cu grijă la haină, ridică gulerul şi vârî mânile în buzunări, înălțând umerii.

Un fulger clipi, apoi altul, şi ecouri fierbând se prelungiră în râpi cotite, plutind apoi pe deasupra văilor. Vântul, cu zvon de cascadă, umplu statornic toată pădurea. Când fulgera acuma, în negura dinainte părea că clipesc brusc, de două ori, nişte ochi monstruoşi de fantasmă.

După fiecare scăpărare, Naum număra ca să socotească depărtarea tunetului. Când numără cinci după cel din urmă fulger, tunetul se dărâmă într-o râpă de-aproape, uscat şi străpungător.

Duduia Olimpia se opri şi se-ntoarse, ducând palmele la tâmple.

— Vine, strigă ea cu sprâncenele înălțate, ne prinde!

Avea o însuflețire pe care Naum nu i-o bănuise sub răceala ei aparentă. Tresărea ca şi cum l-ar fi chemat. Însă cărarea era strâmtă şi între ea şi el, mohorât, sta Ciudin, mormăind:

— Văd că vine şi nu-mi place deloc. Acasă-i cu mult mai bine decât aici.

— Ai încredere, papa. Dumnezeu are grijă de noi ca şi de toate lighioanele sale.

— Ce grijă poate să aibă? şi care lighioane? Are să ne ude până la piele şi gata. — Dumneata ce spui? se-ntoarse el către student. Ne plouă ori nu ne plouă?

— Eu cred că ne plouă.

Ciudin nu-i fu recunoscător pentru această prorocire. Părea că-l găseşte pe el vinovat.

— Socot că nici mănăstirea nu-i departe... adaose Naum cu îndoială.

Ciudin nu-i răspunse.

Soarele se-ntunecă. Picături începură a răzbi de deasupra în cărare — şi zvonul susținut al pădurii de brazi avea în el ceva ascuțit şi ostil.

Fata se lăsase iar la vale. Dar la o cotitură se opri. Ploaia sosise şi o biciuia.

Când tatăl său şi studentul o ajunseră, o găsiră privind spre o scorbură enormă din laturea unui fag, pe care o lărgiseră şi o înălțaseră multe focuri de popas. Fără nici o şovăire, Ciudin acceptă această căsuță. Intră cu spatele înainte, se-ndoi din mijloc şi se cinchi cu palmele pe genunchi. Răsuflă cu satisfacție şi zâmbi către tineri. Atunci păru a vedea, în rochia-i uşoară, pe Olimpia şi-şi încreți fruntea, nemulțămit şi încurcat. După asta zâmbi

iar, căci studentul desfăcuse pelerina şi o aruncase pe umerii fetei. Ea-i mulțămi cu privirea şi strânse faldurii largi la piept. Naum căută din ochi o streşină deasă şi groasă de cetină, — făcu câțiva paşi şi se strecură acolo, singur, în întuneric.

Pădurea tresări sub tunete apropiate, şi ploaia spori larma vuitului. Dar aripa furtunii bătea în alte văi — şi aici erau numai răsfrângerile pâlpâirilor ei. Fata veni până sub cetină, se tupilă şi ea în umbră şi văzu apa, ca un şirag de mărgele transparente, strecurându-se şi furişându-se în ceafa studentului. Aruncă peste el o margine a pelerinei şi, sub această protecție atentă şi delicată, Naum simți apărând în el o prietinie de o natură specială, deosebită cu totul de prietiniile bărbăteşti.

Ploaia conteni repede şi tunetul mârâia acuma, domesticit, în prăpăstii depărtate. Vântul se domoli.

Când gnomul din scorbura arsă de fag se mişcă şi-ntinse brațele, căutând muşchiul din preajmă cu degetele răşchirate, fata trase de peste tovarăşul ei marginea pelerinei. Naum avu altă simțire plăcută, — a unei taine numai în doi.

Ciudin, râzând satisfăcut, veni şi-i găsi stând serioşi sub streşina de brad.

XIII
Realităţile sunt şi ele fantazii

Coborâră la vale printre crâmpeie de şuvoaie, care apăreau şi dispăreau sub bolți scânteietoare, ca nişte animale stranii revenite din epoci anterioare omului. Se mistuiră curând în ascunzişuri subpământene.

Când pătrunseră în poiana din vale, găsiră lumea lor şi se priviră ca nişte vechi cunoştinți, care au călătorit într-o țară de unde puțini se întorc.

Duduia Olimpia făcea râzând această constatare. Naum avea în sine părera că nu este nici un motiv serios de despărțire. Cu toate acestea cărările lor se desfăceau în linii deosebite. El mergea direct la vale, spre cetățuia mănăstirii. Duduia Olimpia şi Ciudin coteau pe o ulicioară, spre o căsuță albă cu cerdac, cu ferestrele vopsite albastru.

Ciudin o arăta cu mânile-i scurte. Studentul îşi trase din cap bereta şi căută privirile tovarăşei lui de sub streşina de cetină. Nu le găsi vii pentru el. Erau absente, ca şi în clipa dintâi. Mâna micuță şi delicată, pe care o atinse cu puful mustăcioarei, căzu îndată străină şi indiferentă.

Erau poate simple păreri, care n-aveau la urma urmei nici o importanță; căci era încredințat că nu păstrează în el nici un regret şi destinul lui era altul.

Când întoarse capul, nu mai văzu pe nimeni. Totuşi în jurul lui treceau călugări în haine negre şi vizitatori care priveau lung la costumul lui de excursionist elveţian. Nici sacul, nici bereta, nici jambierele de lână, nici bastonul nalt cu clonţ de fier, nici bocancii ferecaţi — nu sunt în obiceiul şi gustul târgoveţilor domoli care vin aici la odihnă. Îndelungă odihnă în adevăr, cu nesfârşite sieste, şi cu plimbări încete până la cerdac, ori până la băncuţă, în costume îngrijite şi ghete subţirele.

«Aici e un cartier de tihnă orientală, — cugeta Naum privindu-i fără simpatie. Nu cunosc drumurile şi potecile, nici locurile poienilor înalte. Nu se duc la Pocrov, nici la Sihla. Trăiesc ca în târgul lor, cu gazete, cafea şi taifas.»

Se înfăţişă la arhondaric cu vorbe şi cu argumente pregătite, pentru împrejurarea când cineva i-ar contesta dreptul la un pat de odihnă şi la un blid de hrană. Îl vedea chiar pe acel călugăr întunecat şi neprietinos; îl auzea vorbind de sărăcie şi de lipsă, frământându-şi mânile şi privind în laturi. — Ştie el cum trebuie să vorbească cu călugării!

Dar îi ieşi înainte un monah bălan, umilit şi cu zâmbet bun. Fără să se aştepte interpelat, îl conduse într-o odăiţă răcoroasă şi-i aduse apă gheţoasă dinspre peşterile către care se retrăgeau şuvoaiele vii, pe care, cu un ceas mai devreme, le contemplase alături de duduia Olimpia. Călugărul îl pofti să se hodinească, până la vremea gustării, şi se retrase.

Se spălă, se pieptănă şi-şi legă cu grijă cravata, ca şi cum trebuia să iasă. Pe urmă, băgând de samă zădărnicia acestei operaţii inconştiente, se tolăni pe pat cu faţa-n sus şi cu mânile sub ceafă.

Într-un părete alb dinainte-i, era portretul lui Cuza-Vodă. Pe alţi păreţi, nişte mitropoliţi bătrâni. Şi-n dosul lor, dincolo, departe peste munte, — duduia Olimpia răsuflând uşor în umbra înstelată, lângă fântâna de la schit.

Cineva bătu în uşă. Naum nu se mişcă. Auzi scârţâind prelung bălămălile ruginite. Coborându-şi privirea între vârfurile bocancilor, zări capul lui domnu Ciudin, inspectând cu multă luare-aminte odaia cu nişte ochi rotunzi ca ochii de sticlă ai păpuşelor.

Sări în picioare, potrivindu-şi în pripă cravata şi părul.

— Am spus eu că nu-i greu să te găsesc, lămuri domnul Ciudin; căci te-ai oprit în mănăstire. Dacă te-ai oprit în mănăstire, eşti la arhondaric. Dacă eşti la arhondaric, ştiu pe ce gang să intru, ce scări să urc şi cui să m-adresez.

«După cât se vede, — îşi zise studentul, — în mine a fost greşală şi nedreptate.»

Întâmpină cu un zâmbet prea afabil pe oaspetele său, făcând şi el, în chipul cel mai logic, însă numai pentru sine, judecata că avea să fie poftit la căsuţa cu cerdac pe care Ciudin o arătase cu mânile-i scurte.

Uită să împingă musafirului un scaun, cum cerea cuviința, căci în această lume orientală oamenii se odihnesc la cel mai mic prilej. Dar domnul Ciudin nu păru jignit de asta. Îşi trase el singur scaunul şi se aşează.

Naum făcu câțiva paşi spre uşă, apoi veni în jurul omului mic, privindu-l pe furiş, ca şi cum îi descoperise o infirmitate.

— Ei, domnule Naum, când te pregăteşti să pleci? îl întrebă oaspetele său cu un fel de lene şi neavând parcă nevoie de răspuns.

— Nu ştiu; credeam să pot pleca astăzi, răspunse tânărul.

— Aşa credeai? Bine, poți să pleci când vrei, căci lumea e a dumnitale cât eşti tânăr.

Apoi îşi frecă mânile.

— Ei, ce zici, de ideea mea cu cooperativele?

— O găsesc foarte interesantă.

— Nu-i aşa? Trebuie să adăogi că nu-i numai interesantă, ci şi justă. Mai am una. Vrei s-o asculți şi pe asta?

— Desigur.

— Atunci iată ce mai spun eu. Fiecare gospodar cultivă obligator un ogoraş de cânepă şi in. Şi fiecare gospo-

dină, obligator, toarce şi ţese, în vremea iernii, hainele familiei. Iată bani care nu mai trec la străini. Ce zici?

— Idee nu se poate mai bună.

— Stai puţin. De ce pari neliniştit? Am impresia că vrei să te duci undeva. Mai am şi alte propuneri, care mie mi se par mai bune. De ce te uiţi la ceas?

Nu aşteptă răspuns şi privi ţintă, zâmbind, spre student.

— Ce zici? Când ţi-oi spune că eu te oblig, eu statul, — pe dumneata funcţionar, — să te îmbraci cu cămaşă de in ţesută la tine în ţară, şi cu postav lucrat în fabricile mele?

— Zic că-i foarte frumos.

— Ei bine, asta-i mişcarea de care-ţi vorbeam.

Ciudin se lăsă pe spateaza scaunului, retrase capul şi privi mai de departe pe victima sa, cu ochi aprigi. Naum era încredinţat că-i prins într-o ghiară tare.

Dar musafirul tresări şi săltă pe de scaun. Se bătu cu palma peste frunte, aducându-şi aminte de-o datorie neplăcută.

— Am întârziat! declară el. Trebuie să plec. Masa era pusă când am ieşit. Am poruncă să te-aduc şi pe dumneata.

Naum păru mirat.

— Am poruncă de la nevastă-mea. Într-adevăr, are dreptate, şi eu nu mă gândisem la asta. Dacă vii, îi faci plăcere şi Olimpiei.

Studentul mărturisi că avea masa făgăduită şi pregătită la arhondaric.

— Aş! ce-are a face! Mergi cu mine, şi încă fără întârziere.

După ce se oglindi o clipă în geamul deschis, Naum se întoarse şi văzu pe Ciudin în deschizătura uşii. Îl urmă aşa ca să nu i se observe bucuria ascunsă.

Masa era aşezată în cerdacul larg, cu față foarte curată, însă cu tacâmuri despărechiate.

Ciudin intră grăbit pe o uşă şi-l lăsă singur. Se auzi îndată, în odăile cu storurile lăsate, glasul lui strigând de două ori: Olimpie! Olimpie! Apoi se făcu tăcere, şi el aştepta în picioare, dintrodată neliniştit, imaginând întrebări şi răspunsuri.

Fata trebuia să apară zâmbind şi el îi adresa câteva cuvinte rezervate şi mai cu samă distinse.

Dar duduia Olimpia nu veni zâmbind. Părea ostenită. Îl salută înclinându-şi fruntea, cu buclele încă umede de picăturile ploii. Înaintea ei trecu o femeie micuță, cu obrazul uscățiv şi buzele subțiri. Avea ochi mari, cu pleoapele pe jumătate lăsate. În partea aceasta a feței, încrețită mărunt, se concentra o suferință veche.

Domnişoara Olimpia rosti din vârful buzelor numele musafirului. Şi doamna Ciudin îl salută în tăcere, închizând ochii. Apoi îl pofti la dreapta ei. Fata se aşează în stânga. Domnul Ciudin veni în jiletcă şi cu părul zbârlit şi-şi cuceri cu grabă locul în fața femeii lui.

— Mi-a spus Olimpia, zise doamna Ciudin, întorcând obrazul c-un zâmbet uscat şi palid, că ați fost amabil s-o întovărăşiți peste munte. Eu am prevăzut c-are să se schimbe vremea şi dumnealor nu m-au crezut.

Închise ochii, ostenită. Naum găsi câteva cuvinte nehotărâte pe care ea le ascultă atent, privindu-şi farfuria.

Un glas misterios şopti deodată din dosul uşii, în umbra odăilor. Olimpia săltă de pe scaunul ei, ieşi o clipă şi se-ntoarse purtând un castron în care fumega ciorba. Atunci, cu mişcări mai mult grăbite decât îndemânatice, domnul Ciudin îşi potrivi şervetul pe piept şi pe brațe, trecându-i, c-o metodă proprie, colțurile în tăieturile de la umăr ale vestei; şi rămase cu ochii rotunzi asupra aburului, ridicând numai din când în când nasul şi adulmecând. Soția îi întoarse o abia simțită şi abia văzută ochire de nemulțămire, la care el rămase cu totul nepăsător.

Începutul acestei mici drame familiare studentul îl surprinse fără să pară că a observat ceva. Fata făcu această constatare întorcând pentru întâia oară ochii asupra lui, cu recunoştință.

Domnul Ciudin avea ingenioase metode economice, de asta dăduse dovadă. Însă când îi era foame, după asemenea drum obositor, i se deschidea o altă serie de fapte şi consideraţii de natură mai puţin abstractă, în care intra cu aceeaşi pasiune. Sălăţile nu le atinse din pricina principiilor; însă aduse în farfuria lui, cu agerime, încă un spor de friptură, drept compensaţie. Încet-încet, de şi cu greu, însfârşit se potoli. Privirile ochilor trişti ai soţiei se domoliră, înmormântând cuvinte mute care se duceau să găsească în groapa trecutului pe celelalte, tot aşa de zadarnice, de şi avuseseră sunet.

Doamna Ciudin se făcu mai mică în scaunul ei şi întoarse fruntea:

— Dumneata eşti medic? — întrebă ea pe Naum.

— Încă nu, doamnă. Totuşi v-aş putea fi de folos.

— Desigur, desigur, răspunse ea cu mâhnire. Vă mulţămesc pentru bună-voinţă. Însă boala mea nu mai are decât o singură deslegare.

— Aş putea să vă întreb de ce suferiţi, doamnă?

— De multe... şopti ea încet şi oftă. De altminteri mă caut cu medici foarte buni. Însă n-aş putea pretinde că mă simţesc astăzi mai bine decât ieri. Din ce în ce mai rău; mă simţesc din ce în ce mai rău...

— Medicii, doamnă, au nenorocirea să găsească uneori cazuri cu totul extraordinare. Trebuieşte o observaţie îndelungată şi minuţioasă.

Doamna Ciudin avu pe fața-i tristă un zâmbet nou, care o făcea aproape frumoasă. Privi cu simpatie spre student, şi începu să prepare cafeaua turcească, operație aşa de complexă, plină totdeauna de controverse.

Domnul Ciudin puse înainte o părere proprie foarte îndârjită, în privința fierberii, care nu trebuia să fie repetată. O explică destul de vioi.

— Mă rog, răspunse cu privirea-i oblică doamna Ciudin, întrebuințând de astă dată cuvinte; cunosc părerile dumnitale. Îmi place însă cafeaua şi mie şi vreau s-o fac cum trebuie şi pentru musafiri. Ai destule chestii economice pe care ai putea să le rezolvi mai bine pentru interesele noastre...

— Mamă... suflă cu frică duduia Olimpia.

Doamna Ciudin zâmbi iar frumos şi turnă cafeaua. Trecu delicat o ceaşcă lui Naum, care sorbi din ea cu luare-aminte.

— Foarte bună cafea! declară el.

Domnişoara Olimpia îl privi iarăşi. Domnul Ciudin îşi trecu degetele de la amândouă mânile prin păr şi păru o clipă neliniştit. Apoi îşi primi cafeaua şi se alină.

Urmă un răstimp de tăcere în căldura apăsătoare a după-amiezii, Ciudin avu un căscat trudnic, cu un suspin cântat şi cu lacrimi. Ca şi cum şi-ar fi adus aminte de ceva, se uită în juru-i cercetând, se ridică şi se strecură în umbra odăilor.

Doamna Ciudin şi duduia Olimpia rânduiră masa şi trecură tacâmurile către slujnica nevăzută dindărătul uşii.

Naum rămase iar singur. Din tăcerea de somn a casei se întoarse numai fata şi se aşează în scaunul ei. Vorbi, cu expresie de vag zâmbet:

— Domnule Naum, să ştii că mama s-a amorezat de dumneata.

Studentul o privi nedumerit, negăsind răspuns. Pe deasupra albelor case de monahi, în lumina crudă a după-amiezii de august, se înălța blocul masiv al zidurilor mănăstirii cu cele patru turnuri în jurul cărora lostunii se roteau fără hodină. Qrnicul bătu trei lovituri moi. Plutiră peste lenea cuprinsului, înspre pădurile neclintite de brazi. Lui Naum i se păru că le-a auzit numai el singur — şi că i-au însemnat plecarea.

— Acuma ai să te duci la Secu, nu-i aşa? îl întrebă ea. Şi de-acolo la Sihăstria şi la Sihla.

— Aşa cred.

— Eşti un om fericit, pentru că poți să te mişti.

— Crezi, domnişoară? Rătăcirea mea n-are nici un scop.

— Se poate, însă te mişti şi ieşi din mlaştină. Treci ici, treci dincolo, nu te fixezi nicăieri. Cei care stau — mor.

— Duduie Olimpie, îndrăzni Naum, nu vreau să cred că eşti nefericită.

— Nici nu spun asta, căci şi nefericirea cuprinde mişcare şi violență. Sunt poate numai mâhnită. Ține samă că am nouăsprezece ani şi că abia am isprăvit şcoala la maicile catolice. Vacanțele le-am petrecut totdeauna aici, singură, cu părinții mei.

— Singură?

— Da. Am spus singură. Mama, cum ai băgat de samă, are o suferință care nu se poate lecui, — tocmai pentru că nimeni nu poate găsi în ea ceva precis.

— Înțeleg, şopti studentul, adânc mişcat de această mărturisire.

— I-ai făcut plăcere numai constatând răul fără leac. Ceea ce n-a înțeles încă nimeni să facă, sau n-are nimeni interes să facă. Iar preocupările tatălui meu le-ai văzut. Tatăl meu e un om care-a moştenit de la părinții lui o avere impunătoare. I-au mai rămas, din toate, două bucăți de moşie, în județul Vaslui. Şi mama a avut avere frumoasă şi mai are ceva. Dar diferența între ceea ce-a fost şi ceea ce a mai rămas s-a risipit în planurile economice pe care le-ai auzit. Cooperativele acelea, care dau faliment spre bucuria lui, sunt toate de-aproape şi credincios subvenționate de el. Este în viața lui această bucurie şi mai ales această tristeță pe care n-o vede. Căci ne ruinează. Toate celelalte mici manii n-au importanță: se pare că toți bărbații prezintă aşa un aspect copilăros. Combinațiile lui geniale însă îți închipui dumneata ce sunt pentru noi.

— Se poate asta? întrebă uimit Naum.

— Se poate. Nu-ți închipui însă că această suferință o strig pe acoperişuri — pentru că, numai de câteva ceasuri cunoscându-te, ți-o comunic dumnitale. N-am împărtăşit-o nimănui. N-avem prietini. N-avem nici rude,

pentru că singurele rude după mama trăiesc în Oltenia, prea departe. Iar eu mi-am dus viața până acum într-o mănăstire, unde am plâns pe umărul unei maici ori al unei colege. Dar am plecat de-acolo ş-acuma mă găsesc cu desăvârşire singură. Te-ai întors un moment cu mine din drum şi am simțit pentru dumneata o mişcare de prietinie. Văd că, la nevoie, cel ce are ceva rău în el ajunge să se mărturisească şi unui obiect, ori face o groapă şi-şi spune vorbele acolo.

Naum rămase apăsat, deodată, de ceva de care nu-şi putea da samă. În acelaşi timp nu-şi putea deslipi ochii de pe fața palidă a acelei ființi singure, care, pe neaşteptate şi aproape fără motiv, îi încredințase mâhnirea. Acea mâhhire trecuse în el. Ea începea să se lumineze de zâmbetu-i vag.

— Când pleci la mănăstirea Secu? îl întrebă ea liniştită, ca şi cum ar fi fost alta.

— Voiam să plec tot astăzi.

Ea se ridică. Îi întinse mâna, pe care el o strânse, întrebându-se dacă face bine, şi o păstră într-a lui.

— Se poate să-mi amân plecarea pe mâni.

— Dacă se-ntâmplă asta, zise ea încet, atunci poți găsi desară aici pe părinții mei, ca să-ți iei răman-bun.

Naum plecă încredințat că trebuie să-şi amâne plecarea pe a doua zi.

XIV
«În toată neagra veşnicie, O clipă...»

Se regăsi singur în aceeaşi poziție, întins pe pat cu mânile sub ceafă. Stăruia în el aceeaşi ciudată opresiune, ca o durere de cap. Încerca să judece situația în care se găsea, însă nu izbutea să limpezească nimic.

Trecea printr-un început de iubire? Experiența acestei pasiuni n-o avea, căci era prea tânăr. Aventurile lui amoroase fuseseră meschine şi mici până atunci. Copil singuratic, rămas de tânăr fără mamă, ridicat numai între băieți la şcoală, — avea pentru sexul celălalt o sfială pe care anevoie şi-o putea birui. Avea între colegele lui, studente la medicină, o ațâțare a tinereții, pe care de multe ori o socotea înjosire, — mai ales pentru că-l umileau victoriile unora dintre colegii lui, mai gălăgioşi şi mai îndrăzneți, care tratau amorul ca o îndeletnicire curentă a vieții.

Sfiala lui şi şovăirile îl făcuseră să se oprească totdeauna la jumătate de drum. Şi la vârsta de douăzeci şi trei de ani, era încă în aşteptarea unei pasiuni mari. Adesea era încredințat că nebuniile acestea ale vieții sunt mai mult invenții de romane. Nu descoperea în el nici un element de dramă pasională. Era poate o fire rece şi cumpănită. Era pe lângă asta — din pricina izolării în care trăise până atunci — dispus să facă o deosebire mare

în dragoste, alegând mai presus un fel de îmbătare, deasupra marei înşelări a speciei. Au creat-o oamenii alături de natura veşnică, înobilând şi transfigurând sălbătăcia.

Stând singur cu uşoara-i febră, avea încă îndoială, punându-şi întrebări asupra nevinovatei viclenii a domnişoarei Olimpia. Poate are s-o mai vadă o dată în sara aceea. Posibilitatea îi apărea din ce în ce mai evidentă, pe când, în acelaşi timp, nesiguranța se aşeza alături. Imaginația lui găsea interpretări în legătură cu cea din urmă frază a fetei. Ea poate avea de mai înainte hotărâtă o plecare, o lipsă, o vizită. Şi rămâneau numai părinții ei, ca să-i vadă şi să-şi ieie rămas-bun de la dânşii. Era o absurditate, căci i-ar fi spus şi s-ar fi despărțit altfel de el. Nu era o absurditate, căci ea aştepta desigur acele cuvinte pe care el nu le rostise şi la care abia acum cugeta, găsindu-le cu precizie în forma lor cea mai fericită.

Cât a durat această obosită somnolență, în care spiritu-i era treaz şi se rotea fără răgaz ca un lostun în jurul clopotniții mănăstirii? Se învârtea în jurul unei dorinți centrale care născuse în el ca un sâmbure de foc, cu totul în afară de voința lui, printr-un fel de trădare: o observa abia acum, când începea să devină chinuitoare.

Din când în când ornicul cel mare vibra profund în ziduri şi el număra bătăile cu atenție încordată. La ora şapte se ridică, îşi răcori fruntea şi obrajii cu apă rece şi întrebuință iarăşi geamul negru, deschis în umbra

păretelui, ca să-şi mângâie părul pe frunte şi puful de sub nas; şi ca să-şi lege cu cea mai migăloasă artă cravata, privind-o din toate poziţiile posibile.

Ieşi în cerdac şi încercă să vadă din depărtare căsuţa unde trebuia să se ducă şi era poate şi aşteptat. Fără îndoială că era aşteptat, însă era prea devreme încă. Din locul acela nu putea vedea nimic. I se puneau înainte un rând de alte case ş-un grup de brazi.

Pe sub bolta turnului, coborî în piaţă. Câteva părechi de vizitatori cu totul indiferenţi se plimbau fără scop, căutându-se fără să se găsească. Treceau unii pe lângă alţii, însă nu se vedeau şi nu se găseau din pricina unei nebunii care-i lovise deodată. Toţi îi erau străini, depărtaţi şi antipatici. Mâni n-avea să-i mai vadă. N-avea să-i mai vadă niciodată.

Se abătu spre şosea, hotărât să facă o lungă plimbare până la sfertul de ceas al înserării. Nu ajunse însă până la poarta ţarinii şi se întoarse. Avea o grijă ş-o grabă ascunsă. De şi încă era lumină, intră în ulicioara spre care se simţea necontenit îndemnat. Zări de departe căsuţa. Geamurile erau oarbe, cu storurile lăsate, şi cerdacul pustiu, ca şi cum niciodată nimeni nu rostise acolo cuvinte.

Se-ntoarse şi mai străbătu o dată calea spre poartă, unde veneau şi cereau parcă intrare miresmele calde ale fânaţurilor. Întâlni pe cei din urmă monahi care

veneau de la lucru, în straie uşoare şi cu comanac, purtând greble şi furci.

Amurgul se lăsă deodată. Se-ntoarse grăbit. Lumini străpungeau ici-colo geamurile. Văzu de departe umbra duduii Olimpia în cerdac. I se păru că stă în acelaşi loc unde o lăsase.

Era singură. Îşi domoli paşii, supraveghindu-se, şi pregăti cuvinte pe care n-avea să le-ntrebuinţeze niciodată.

— Cum, n-ai plecat? îl întrebă fata ridicându-se în picioare şi ieşindu-i înainte. Eu am încredinţat şi pe mama şi pe tata că ai ajuns la Secu. Le-am spus că i-ai salutat, plecând.

— Dumnealor nu sunt acasă?

— Ba da, — însă la mănăstire lumea se culcă foarte devreme.

Acest schimb neînsemnat de cuvinte ridicase deodată un munte — pe care iarăşi trebuia să-l urce. Se înşela însă iarăşi.

— Stai, te rog, domnule Naum, şi povesteşte-mi ce-ai făcut în după-amiaza asta.

Iată un lucru pe care nu-l putea spune.

— Ai avut vreme un moment să te gândeşti la copilăriile pe care ţi le-am spus? Uită-le. Eram enervată şi mâhnită.

— De ce?

— Aşa, fără motiv. Desigur că şi dumnitale ți se întâmplă să te simțeşti uneori altul. Eu am conştiința că nu samănă nici o clipă trecută cu aceea care urmează, cum nu samănă moartea cu viața. Asta-i adevărata tristeță. — Şi timpul, de şi în sine neschimbat, pentru noi trece fără milă şi zadarnic.

Deodată tânărul se simți mai mic şi mai neînțelegător decât copila de lângă el, care-i vorbea uşurel, cu vocea-i gravă şi plăcută. Îi vorbea cu jumătate de voce, ca să nu fie auzită din casă. Uşile şi ferestrele erau închise.

«Cu toate aceste nu mă aştepta», cugetă Naum.

Îşi scăzu şi el glasul:

— Duduie Olimpie, îmi vorbeşti despre lucruri la care eu încă n-am avut vreme să mă gândesc.

Ea zâmbi şi dădu din cap de sus în jos:

— M-am gândit aşteptându-te. Eram sigură că vei veni şi cu toate acestea mă-ndoiam. După cum vezi, sunt sinceră cu dumneata. Îmi face mare plăcere că ți-ai amânat plecarea. Nici mâni nu voi fi în altă situație, dar astăzi este ceva care nu samănă cu ieri. Dumneata n-ai impresia asta?

— Ba da, ba da, o am!

Îşi simți în el renăscută brusc febra care-l năcăjise toată după-amiaza. Nu îndrăzni însă să facă nici o aluzie la ea. Era ceva care ar fi căzut brutal peste începutul lor de prietinie.

Duduia Olimpia se înălță din scaun, îndreptându-se ca un arc flexibil. Naum simți o mare descurajare, căci totuşi ar fi vrut să-i mărturisească ceva şi nu mai avea timp. Oameni mănăstirilor se culcă prea devreme.

— Vreau să mă mişc puțin până la portiță, îi zise fata. Umbletul îmi face totdeauna bine. Te-ntovărăşesc câțiva paşi.

Scoborâră treptele cerdacului şi păşiră alături, tăcuți, prin iarba plină de rouă. Trebuiau să se despărțească: instinctiv, Naum îi căută mâna stângă şi i-o cuprinse. Ea îl lăsă — ca şi cum nici n-ar fi băgat în samă acest gest. Apoi, foarte delicat, într-o convulsie uşoară, mâna mică răspunse, vie şi independentă.

Tânărul simți un cerc de flacără suindu-i-se până la piept, la ochi şi la frunte.

Ea îşi retrase degetele fără silință. Trecu cea dintâi pe portiță. El o urmă, copleşit dintr-odată de iubire şi de dorință.

Când s-a-ntâmplat asta? într-adevăr, între două clipe poate exista spațiul unei eternități. Şi încă nu putea rosti cuvinte, de şi i se părea că e plin de ele. Dar ş-acuma se-nşela.

Străbătură piața, printre rari oameni pierduți în umbra înserării, nedesluşiți şi depărtați. Ajunseră apoi spre poarta unde se opreau miresme de fânaț şi se treziră pe şosea, ascultând, monoton şi ritmic, acel murmur şi susur al serii, cântec al nesfârşitelor miliarde de gângănii mici ale pământului.

Ea-i luase, c-o mişcare firească, brațul, şi păşea apropiată de el, cerându-se parcă ocrotită.

— Mărturiseşte, îi zise râzând, că nu te-ai aşteptat la ce se petrece.

El fu uimit de adevărul observației, căci tocmai la asta se gândea şi el în clipa aceea.

Nu se petrecuse în aparență nimic, decât stricase numai o rânduială aritmetică. Trebuia să fie în acea sară la mănăstirea Secu. Iar în golul acestui timp căzuse dintrodată o clipă neaşteptată şi unică a vieții, care se deschidea misterios ca o floare.

— Acuma înțeleg că te căutam, murmură el. Dar îi fu îndată ruşine de această frază convențională.

— Nu crede în predestinări şi în minciunile poeților îi răspunse ea cu acelaşi râs, pe care el îl simțea prin brațul ei, fără să-l audă. Am fi putut trece unul pe lângă altul, indiferenți. Dar este o zână oarbă, cae se numeşte întâmplarea. Ea ne-a adunat.

— Îi sunt recunoscător, murmură el iarăşi.

— Ea ne-a adunat; ea ne poate despărți.

— Asta n-aş putea-o crede...

Era muşcat de cuvintele ei, a căror descurajare o respingea cu violență. Zise, cu ochii fierbinți:

— Întâmplarea e oarbă, însă după aceea rămânem noi stăpâni pe fapte.

— Poate.

— Vreau să spun că sunt stăpân să rămâi aici atât cât voiesc.

— Mă-ndoiesc puțintel...

— Nu te-ndoi, duduie Olimpie, îi răspunse el fără tărie, însă limpede, — umplut de acest adevăr ca un pom tânăr de seva primăverii. I se părea neîndoios şi absolut, ca şi cum destinul pe care-l purtăm noi n-ar fi înşelător ca toate fenomenele vieții.

— Dacă-ți face plăcere, domnule Naum, nu mă îndoiesc.

El îi mulțămi în gând şi-n suflet pentru aceste vorbe, ca şi pentru toată fericirea pe care o bănuia că i-o pregăteşte, care de fapt se afla în el: muguri şi flori care erau încă sevă.

Duduia Olimpia îi strânsese brațul către ea. El îi cuprinse iar aceeaşi mână cu degete subțirele. Şi timpul şi spațiul nu mai avură nici o rațiune. Căci erau singuri, în afară

de cele trecătoare; aşa de singuri şi de absorbiți, aşa de fixați de instinct prin ceea ce era etern în natura lor efemeră, încât existară în sine şi independenți sub stele, atât cât ține cea dintăi sărutare. Venise aprigă şi mai ales vicleană. Şi păru neaşteptată, cu toată dorința lor care o cerea.

Un sătean venea domol prin întuneric, pe cărarea din marginea drumului, spre veşnicia lor, care deveni iarăşi o clipă pe acest pământ. Se despărțiră.

— Buna vremea... zise trecătorul cu glas prietinesc. Şi trecu înainte fluierând uşurel, pentru sine.

Erau în valea largă a Nemțişorului, între fânațuri care nu dormeau, — căci toate sufletele şi iubirile florilor pătrundeau în ei, după o rânduială statornică şi pentru scopuri în aparență absurde. Se uitară în juru-le şi se văzură departe de mănăstire. Cunoscură frumusețea nopții; simțiră învăluindu-i aburul pământului. Se-ntoarseră amețiți de cea dintăi băutură tare — din acelaşi izvor tainic al vieții şi al morții.

Însfârşit, Naum găsi cuvinte să mărturisească duduii Olimpia o iubire mai mare decât toate iubirile. Îi săruta mânuța spunându-i-le, apoi îi apleca fruntea pe pieptul lui ş-o asculta cum suspină. Căci floarea dragostei ei născuse dintr-un pământ al mâhnirii şi lacrimilor.

Se despărțiră la portiță. Ea rămase rezemată de un stâlp şi el se strecură în lungul zaplazurilor, spre arhondaric.

După o sută de paşi se-ntoarse. O găsi tot în acelaşi loc, aşteptându-l. Sta neclintită sub streşina porții, în haina-i albă. Îl cuprinse de mâni şi-l apropie de ea.

— Ai plecat fără să mă-ntrebi ce facem mâni.

— Într-adevăr. Nu m-am gândit la asta, îmi era destul să ştiu că nu mai plec. Rămân în mănăstire cât doreşti şi cât spui. Hotărârile vieții mele nu mai atârnă de mine.

— Atunci fii cuminte şi du-te de te odihneşte, îi zise ea încet, cu alintări materne, mângâindu-i obrazul. El îşi înclină capul, uimit de câte împrejurări bogate şi schimbări de catastrofă se puteau grămădi într-un scurt răstimp. Dar o eternitate goală e mai puțin decât o clipă de emoție. Ştia că pe divanul din arhondaric îl aşteaptă aşternut spinos şi arzător, totuşi făgădui să fie cuminte şi să se odihnească bine.

— Mâne, la amiază, vii să ne vezi şi să iei masa cu noi.

— Iarăşi!

— Negreşit. Şi pentru că ai vreme destulă şi nu mai pleci, după amiază ne ducem să vedem poienile de dincolo de Vovidenie. Avem să rugăm pe tata să ne întovărăşească... Însă el e totdeauna obosit după-amiaza. Mama e bolnavă. Ne ducem singuri. Du-te şi nu te mai întoarce decât o singură dată.

Naum plecă. După câțiva paşi o simți alăturându-se de el, cu râsu-i tăcut care-i vibra în ființă. Îl duse până

în piață. Acolo nu mai era de mult nimeni. Şi ardeau, roşcate, numai două felinare pustii. Nu se puteau despărți aici şi el o duse până în ograda căsuței. Voi s-o îmbrățişeze. Ea-i puse amândouă mânile în piept, apoi şi le lăsă în palmele lui, amical.

— Fii cuminte; bună sara.

După ce se depărtă, se întoarse iar fără nici un simț de măsură, ş-o căută cu ochii pretutindeni, dar n-o mai găsi.

Atunci rătăci spre poarta țarinei şi ajunse pe un drum alburiu, căutând sub cer şi-n mireasma fânațului un loc unde se petrecuse un eveniment mai mare decât o surpare geologică. Axa întregii lui vieți era întoarsă, definitiv, către alt orizont. Dar acel loc nu-l găsi, de şi-l dibui prin întuneric multă vreme.

Intră foarte târziu şi zdrobit de trudă în odaia lui de la mănăstire.

XV
Pe lângă alţi demoni, trebuie să cunoaştem şi pe cel al tinereţii

Foarte cu greu se linişti şi căzu în somn profund abia către zorii zilei. Când se deşteptă, camera-i era plină de soare. Avea în el oboseală şi nu mai avea gânduri. Cum se mişcă, primul capitol al adevăratei lui vieți i se desfăşură şi lumina violentă îi intră toată în suflet. Rămase aşezat în pat, cu ochii ațintiți. Începea să înțeleagă ce are de făcut, căci ființa pe care o întâlnise la o cotitură îi devenise deodată neprețuită, de şi cu puține ceasuri înainte nici nu ştia de existența ei. Era însă neprețuită, ca o comoară descoperită dintrodată.

Cu imagini stăruitoare pe retină se îmbrăcă mecanic Căută ceasornicul : mai avea trei ore până la amiază, pe care nu pricepea cum avea să le umple. Când pătrunse pe sala naltă şi rece, găsi, înfăşurat în blânda-i umilință, pe părintele arhondar, care-i zâmbi cu prietinie şi-l întrebă cum a dormit.

— Bine, părinte.

— Asta-i folositor, domnule. Acuma poate te cobori să vezi sfânta slujbă?

— Care slujbă, părinte?

— Sfânta slujbă; astăzi e mai frumos la noi decât în alte zile.

— Nu cumva astăzi e duminică?

Călugărul zâmbi şi-l privi curios. El trecu pe scări şi cobor] încet. Nu ştia că-i duminică. Pierduse noțiunea timpului încă din ajun. Iar acum parcă n-avea nici un interes s-o regăsească: mai mult decât oricând i se părea o zădărnicie. Mai avea trei ceasuri până la amiază şi slujba monahilor, în biserica cea mare, putea să umple golul pe care-l avea în juru-i, un gol cu totul neînțeles şi nelogic.

Intră din soare în umbră, în mirodenie deasă de tămâie. Îşi căută un loc la o margine, într-o strană, între doi monahi bătrâni, care ascultau neclintiți, privind ca-ntr-un vis scânteile de la icoane. Maica Domnului, sub candele, îşi ținea strâns pruncul cu acelaşi gest din veacuri. Era îmbrăcată în argint şi aur şi avea podoabe de pietre scumpe. Monahi cântau la strane psalmi, legănându-şi camilafcele şi urmărind, cu capetele apropiate, versetele, pe cărți mari. Câțiva țărani cu sumăieşe şi țărance cu fuste crețe şi broboade se închinau ducând până jos dreapta şi-şi făceau cruci largi. Câțiva ochi indiferenți îl priviră. Îşi făcu de două ori cruce, dintr-un simțământ de laşitate.

Apoi rămase gânditor şi liniştit în aparență. De două ori îşi cercetă ceasornicul. Abia intrase de cinci minute. De şi cu încetineală neîndurată, însă, timpul trece şi aprinde, la pulsația hotărâtă, fulgere. Inima-i bătea aşteptând termenul fatal, cu grămăjoara lui de cenuşă. Şi nici unul dintre monahii din juru-i nu ştia ce bucurie şi ce durere poartă el cu sine.

Tresări. Căzuse un element nou în orbita vederii lui aproape adormite. Intrase o figură nouă în biserică. O simți şi avu în inimă o împunsătură, urmată de zbateri furtunoase, — căci era Olimpia, de şi purta o altă haină, care nu era ştiută de el. Era încă ceva străin la dânsa, ca atâtea lucruri care-i rămâneau necunoscute; dar le primea pe toate, fără şovăire, înecate în dorință şi pasiune. Voi să facă o mişcare — să iasă în urma ei, alăturându-se de ea printre închinători. Dar se stăpâni, înăbuşindu-şi un strigăt fără cuvinte, şi o urmări încordat, stând cu ochii lângă dânsa.

Îi aştepta, revenit la realitate, mişcare după mişcare, acceptând de mai înainte tot ce era legat de ea.

O văzu oprindu-se întâi la sfeşnicele cele mari, unde ardeau făclii. Aprinse lumânările şi le aşeză cu grijă între altele. Cu paşi moi, care abia se simțeau pe lespezile de marmură, trecu în altă parte. Se oprea făcând semnul crucii — mărunt, numai asupra sânului uşor rotunzit. Se închină la o imagine mică a iconostasului, apoi reveni la Sfânta Fecioară şi o privi o clipă. Aruncătura aceea de ochi el o cunoştea. Îi vedea în închipuire, foarte limpede, şi zâmbetul. Se lăsă în genunchi foarte aproape, înclină fruntea şi începu a spune ceva, fără cuvinte, mişcându-şi numai buzele, pasionat. Apoi se ridică şi se retrase îndărăt, rămânând liniştită, cu mânile împreunate şi căzute — singură între toți. Cu toate aceste era şi el acolo.

O aşteptă să iasă, ca să-l observe. După aceea, văzând-o că întârzie, se hotărî să părăsească el biserica şi s-o aştepte

afară. Se retrase domol, întârziind, ca şi cum ar fi vrut s-o facă atentă. Dar ea era absorbită de luciri şi cântări; din când în când îşi făcea semnul acela mărunt al crucii şi părea una cu ţărani şi femei, de şi făcea între dânşii o pată sumbră.

În strălucirea de afară respiră larg şi se plimbă pe pajişte, între zidurile nalte. Necontenit se înturna spre uşa de umbră a bisericii; însă Olimpia nu apărea.

Stătu în cumpănă multă vreme, dacă nu trebuie să intre din nou acolo unde era ea. Îi lipsea necontenit, şi asta îl neliniştea ca o suferinţă fizică. Sunară toate clopotele în turn. Nu mai era departe ceasul amiezii. Desigur că ieşise odată cu alţi credincioşi şi el nu băgase de samă. Se simţi nefericit, parcă o împrejurare năprasnică amenința să-i despartă. De şi era încredinţat că ea nu trecuse şi nebunia lui era vădită, totuşi se îndreptă hotărât spre intrare.

Tocmai atunci se arătă şi ea, odată cu ţărani şi ţărance. Îl văzu îndată şi veni spre el fără grabă, însă c-un zâmbet pe care încă nu i-l ştia. Avea o figură ş-un zâmbet pe care el le recunoscu ale lui. Poate se înşela, însă asta îl făcu mai fericit.

— Mă aşteptai? Ştiai că sunt aici?

— Ştiam. Te-am şi văzut închinându-te.

Zâmbetul ei se depărtă.

— Dumneata nu eşti credincios?

El nu răspunse la întrebare. O contempla cu admirație.

— Mă priveşti ca şi cum ai avea asupra mea o superioritate, nu-i aşa? De asta însă noi avem nevoie, căci suntem dezarmate.

— Cine «noi»?

— Noi, femeile. Avem nevoie de credință.

Era una din absurdităţile care nu puteau decât să-i sporească iubirea. Îi sărută mâna, pe când zâmbetul ei reapărea.

— M-ai iertat, nu-i aşa, îi zise el, de şi nu sunt vinovat cu nimica?

Ea îi îndreptă o privire de sus în jos, ca unui copil. Îl ameninţă c-o clătinare uşoară din cap.

— Mai este ceva?

— Este, vorbi ea suspinând uşor, căci nu vreau să fiu spionată. Am simţirea că trebuie să-mi păstrez un post al meu, unde să nu pătrundă nimeni şi de unde să mă pot apăra.

El primi cu teamă şi îndoială aceste cuvinte; şi-n acelaşi timp cu umilinţă, căci nu le înţelegea bine. S-ar putea să nască aşa de curând şi de neaşteptat o catastrofă în dragostea lor? Ea văzu privirea-i tulbure şi-i luă braţul.

— Înainte de toate, îi zise ea încet, crede în mine.

El se tângui cu glas zugrumat:

— Nu cred şi nu te iubesc?

— Atuncea sunt liniştită. Mă laşi să intru singură acasă şi vii îndată după mine, căci am stat atâta vreme departe unul de altul..

— De astă-noapte până la amiază, murmură cu ochi fierbinți tânărul, amintindu-şi zbuciumul nopții.

— Mai de demult, Naum, de când nici nu ştim noi.

Îi spunea întăia oară pe nume. El îi fu recunoscător, ca de un spor neaşteptat al tezaurului pe care-l adunau într-înşii.

Rămase cu ochii după dânsa, pe când ea se ducea cu pas sigur, fără să întoarne capul nici în dreapta, nici în stânga, şi fără să se uite o dată îndărăt, cum aştepta el în fiecare clipă. După ce făcu ocolul aghesmatarului, intră şi Naum în hudicioară.

În cerdac, de departe văzu pe părinții fetei. Îl primiră ca pe o cunoştință veche şi studentul avu grijă să ceară doamnei Ciudin informații asupra sănătății. Se ivise de ieri până astăzi o durere în partea stângă a frunții, care răspundea şi-n partea stângă a trupului. Cu doi ani în urmă, într-o iarnă, mai fusese încercată de acest atac ascuns. Acuma revenea; nu se putea să fie decât ceva cu deosebire grav. Medicinistul îi cercetă pulsul şi puse cu luare-aminte câteva întrebări. Doamna Ciudin răspundea rămânând cufundată cu oarecare plăcere în

suferința ei obosită. Naum îi dădea câteva sfaturi vagi, întrebându-se unde-i Olimpia şi cerând-o în sine, - când băgă de samă o atitudine nouă la Ciudin. Stătea destul de liniştit la locul său, însă avea ceva în privire şi pe față, o strâmbătură ironică. Părea că petrece nespus, privind pe soția lui, — singur şi absorbit, ca dintr-o ascunzătoare, unde nimeni nu-l putea observa.

În acelaşi timp şi ochii doamnei Ciudin căutară în direcția ştiută, palpitară din pleoape vinete şi se închiseră.

— Nevastă-mea întrebuințează medicamente şi greşeşte... vorbi Ciudin sentențios către student. Cunosc ce-ai să-mi răspunzi dumneata şi te-nțeleg, însă mie să-mi dai voie să-mi păstrez părerile mele.

Duduia Olimpia intră atunci, cu câteva gustări mici în jurul câtorva păhăruțe, pe o tabla. Îşi schimbase haina, întârziase însă prea mult. Asta era părerea lui Naum, — totuşi îi era din nou recunoscător, fără motiv, aşa în general, pentru că există şi trebuie să fie a lui.

O salută ca şi cum n-o mai văzuse în ziua aceea. Găsea plăcere şi-n asta.

Ea veni la el foarte aproape şi-i prezintă tablaua. C-o mlădiere, atingându-l abia, se strecură prin locul îngust spre mama sa.

— Mie-mi dai numai gustări... zise de departe Ciudin. Nu ştii că eu nu beau rachiu?

— Cum nu, papa? Ştiu foarte bine. Iată, iau cu mine pe aceşti mici duşmani şi-i pun la adăpost — şi-ți las ție tablaua. Găseşti lucruri care-ți plac.

— Dumneata bei alcool? întrebă Ciudin, întorcând capul spre student şi trăgând spre sine, neglijent, tablaua.

— Nu beau, însă cred că pot gusta din când în când, ca orice om.

— A, faci distincție ! Te-nşeli, dragă, ascultă-mă pe mine. Te-nşeli teribil. Iată cum stă chestia...

Vorbind, lua câte-o gustare. O punea în gură cu mâna-i scurtă într-un chip uimitor, — foarte repede, însă fără a părea că se grăbeşte. Şi-n acelaşi timp părea că nu dă nici o atenție acestei operații, — realitatea fiind ceea ce spunea el, cu convingere şi sentențios.

Naum îl asculta bucuros, fără s-audă decât o înşirare nedesluşită de sunete. Din când în când, la mici pauze, ştia că trebuie să introducă o aprobare convențională. Asta însă nu dură prea mult căci alte lucruri foarte bune, însă mai abundente, sosind odată cu şoaptele misterioase din umbra odăilor, domnul Ciudin se retrase oarecum de pe terenul vorbirii. Atunci Naum se întoarse spre doamna Ciudin, care abia atingea mâncările şi făcea o mişcare îndărăt către speteaza scaunului. Înclinând fruntea, asculta, zâmbind strâns, felurite ipoteze asupra suferințelor sale... Cu Olimpia, Naum nu putu schimba decât câteva fraze ceremonioase, în realitate aşa trebuia să fie,

căci el nu era acolo decât un străin. «Cu toate acestea, cugeta el maliţios, — ceea ce am eu în mine dovedeşte că fata e mai mult a mea decât a lor.» — Au să fie foarte miraţi când are să le-o ceară. Cândva trebuie să ajungă la asta.

Îi privi cu curiozitate. Nici ei nu ştiu ce eveniment nou a apărut în lume, — ca şi monahii, ca şi toate fiinţile străine care umblă fără scop pe uliţi...

După masă, în somnolenţa amiezii, Naum avu impresia că a căzut într-o pauză prea lungă. Aştepta să se împlinească fatalitatea acelei zile, aşa cum hotărâse Olimpia.

— Papa, vorbi ea, trecând cu ochii asupra studentului, aş fi dorit să ieşim puţintel, — căci vremea e foarte frumoasă şi nu mi se pare aşa de cald ca ieri...

— Unde să ieşi şi mai ales cum să ieşi în aşa cuptor? protestă Ciudin. N-am ieşit la plimbare pe aşa căldură nici ieri, nici alaltăieri. Pe aşa căldură nu iese nimeni. Până astăzi nici tu n-ai ieşit niciodată înainte de ora cinci.

Naum se crezu pierdut.

— Bine, atuncea nu ieşim, răspunse liniştit duduia Olimpia.

Doamna Ciudin ridică pleoapele.

— Olimpie, zise ea cu glasu-i obosit; de şi, după cât ştiu, din punct de vedere higienic, soarele nu-i pentru nimeni un duşman, poţi să iei o umbrelă.

— În acest caz, mă întovărăşeşte domnul Naum, consimți Olimpia.

— De ce «în acest caz»? râse sarcastic domnul Ciudin. Nu văd deloc logica. Poate domnul Naum preferă să steie cu mine; avem chestii de discutat.

— Alții ar putea pretinde că nu pricep logica acestui «cu mine»... observă doamna Ciudin cu aceeaşi oboseală. Însfârşit, — să lăsăm asta. Olimpie, poți să iei umbrela cea albastră.

— Da, mamă.

Ciudin se miră:

— Asta-i nostim! De ce umbrela cea albastră?

— Bine, o iau pe cea albă, interveni Olimpia.

— Pe cea albă o găseşti pe măsuță, subt oglindă, explică doamna Ciudin, calm.

Bătăile inimii lui Naum se domoliră.

Domnul Ciudin nu păru că sufere vreo scădere. În ochii lui apărură semnele umede ale somnului şi primi să fie îmbrățişat de scaun, lăsând clipele trecute, cu desăvârşita lor înfrângere, să cadă în eternitate: şi el fu îndată nepăsător ca şi ea, cu ochii închişi.

Olimpia desfăcu, de la poarta ogrăzii, o umbrelă albastră, ceea ce miră întrucâtva pe Naum. Se gândi însă să lase pe altă dată întrebarea asupra acestui amănunt. Nici nu înțelegea cum ar fi putut aduce în discuție un lucru atât de mic.

— N-avem umbrelă albă, îi zise Olimpia privindu-l într-o parte, cu fruntea înclinată şi întoarsă.

Naum o admiră fără rezervă. Voi să se apropie mai mult de ea, ca s-o aibă alături, însă întâlni un arc al umbrelei: îl ciocni la tâmplă, apoi în ureche. Se întoarse la distanța potrivită.

Fără a privi spre dânsul, fata îi zise râzând:

— Mama se uită după noi din cerdac.

Naum oftă, râzând şi el:

— Se vede că femeile au totdeauna dreptate.

— Numai câteodată... răspunse Olimpia c-un glas nou, copilăros şi cântat.

N-o cunoştea încă întreagă. I se descoperea necontenit, clipă cu clipă. Şi era a lui, cu tot ce mai avea încă, nebănuit, neştiut şi necunoscut. Amețeala serii trecute îl cucerea iarăşi. Umbla încet lângă dânsa — bănuind numai locurile şi poarta țarinei şi pătrunzând în ierburile necosite.

Lăcuste mici, la fiecare pas al lor, tresăreau făcând salturi şi lovind steble subțiri, care risipeau un polen fin cu luciri de aur. În aerul neclintit plutea, fierbinte şi grea, mireasma marilor întinderi de flori sălbatice. Cărarea suia către rarişti şi poieni de stejari. Păşeau tăcuți în locuri singuratice, de şi erau foarte aproape de lume, şi n-auzeau nici un sunet, deasupra zvonului ierburilor,

decât bătăile metalice a două tălănci, care alternau undeva, în poieni mai depărtate. Olimpia închise umbrela. Naum, c-o subtilă şi pripită înțelegere, se apropie, cuprinzându-i mijlocul.

— Mergem mai departe, zise ea eliberându-se fără grabă şi depărtându-se.

Apoi se opri, ca să-l aibă iarăşi alături.

— Mergem până ce aflăm locul care ne aşteaptă.

Era de mirare cu ce uşurință găsea ea vorbe care aveau o înfățişare a lor proprie, într-o formă în care nu au mai sunat niciodată. Pe când în el nu avea decât o pasiune fierbinte, aproape mută.

Un vindireu pluti oblic prin lumină, deasupra poienii, şi slobozi câteva fluierături moi, ultima neisprăvită. De şi era un semnal comic, Olimpia se opri.

El întrebă râzând:

— Aici e?

— Poate. Ne oprim, însă nu mult. Trebuie să mă întorc, căci mă aşteaptă mama. Am de făcut o mică plimbare şi cu dânsa. Când sună toaca la ora cinci, trebuie să fiu acasă.

— Aşa de curând?

— Desigur. Însă ceasul pe care-l avem e al nostru. Putem spune prostii. Şi pe lângă ele şi lucruri înțelepte, care au cam aceeaşi valoare.

— Eu n-aş putea să-ți spun decât un singur cuvânt, — pe care însă îl ştii şi-l înțelegi numai uitându-te la mine.

— O, îl înțeleg şi mă tem puțin de el. Căci, de şi te iubesc şi eu, abia ne cunoaştem.

Naum nu se aştepta la acest adevăr, care pe el îl jigni. Nu se cunoşteau desigur decât de puține ceasuri; însă asta mai avea vreun sens când el hotărâse în sine, fără şovăire şi întoarcere, definitiv şi complect, — un destin nou vieții lui? Nu-l hotărâse, — era el însuşi luat de acel destin ca de un şuvoi înfricoşat, — dar era acelaşi lucru, căci existența nu mai avea noimă fără ființa aceea delicată de lângă dânsul.

— Nu stai? îl întrebă ea, aşezându-se în iarbă şi-n muşchiul moale.

El se lăsă să cadă lângă dânsa şi-i cuprinse mijlocul. Apoi îi mângâie mâna întinsă pe genunchi. Ea închise ochii înfiorată, îi deschise şi-i întoarse spre el cu un fel de supunere.

Naum o privea grav, concentrat tot în ochi. Ea clipi şi se retrase, desfăcându-se nesimțit. Nu aştepta acea privire stranie de la începutul iubirilor, dar o cunoscu imediat, fără s-o fi văzut vreodată.

Însă nu se înfricoşă. Se ridică în genunchi, se retrase mai mult, privi în juru-i şi vorbi cu glas netulburat:

— Mi se pare că trăim într-o colonie de furnici.

După aceea ridică fruntea, cu fața deodată palidă.

Tânărul deveni neliniştit:

— Ce este? ce ai?

— N-am nimica, îi zise ea zâmbindu-i.

— Te îndoieşti poate de mine. Te-am jignit? Ce s-a întâmplat?

— Nu, nu s-a întâmplat nimic; aş vrea numai să înțelegi că nu vreau să mă umileşti. N-aş putea să rezist. Şi n-aş fi mai fericită decât acum.

Îşi plecă fruntea spre mâna lui parcă ar fi vrut să i-o sărute. Naum simți între degete stropi fierbinți de lacrimi. Ca şi cum s-ar fi surpat arşița zilei în el şi i-ar fi intrat în creştet, se zbătu convulsiv şi fulgerat după Olimpia. I se părea c-o pierde. Îşi cufundă obrazul în muşchiul răcoros unde stătuse ea.

— Fii liniştit, îi zise Olimpia, când îl văzu înălțând capul. Nu mă simt jignită, nici supărată, căci te iubesc.

Îi trecu mâna pe fruntea asudată şi-i resfiră părul.

— Trebuie să ne întoarcem.

Naum se uita la ea rătăcit. Căuta un răspuns la lucrurile pe care încă nu le înțelegea.

— Ce fac? cum am să pot trăi? Trebuie neapărat să văd iarăşi pe părinții tăi. E nevoie de o clarificare şi de o siguranță — altfel mă simțesc nenorocit.

— Crezi că e nevoie? Mama ştie ceva. Se-nțelege că nu i-am putut spune tot, — ş-am păstrat pentru mine lucruri care sunt numai ale mele.

— Atunci trebuie să spun tatălui meu. Legătura noastră trebuie să primească o sancțiune oficială, căci trăim în lume.

— Va trebui şi asta, Naum. Mai târziu.

— Nu. Până ce nu isprăvesc ş-acest episod, care îmi apare din ce în ce mai necesar, nu, mă pot simți liniştit, ca să te am numai pentru mine, fără nici o piedică de nicăieri. Când ți-oi spune că trebuie să lichidez cu tatăl meu şi drepturile mele la moştenirea mamei; că trebuie să-mi las echipamentul acesta bizar şi să-mi aduc hainele; că trebuie să mă înarmez cu actele şi cu banii de care am nevoie, ai să înțelegi mai bine şi ai să mă trimeți tu singură la Tecuci.

Ea clătină din cap:

— Poate ai dreptate. Aş rămânea însă iarăşi ca într-un întuneric.

— Nu înțelegi, reluă el cu însuflețire, că pentru mine absența ta e mai mult decât întunericul? căci aceste trei sau patru zile, de care am nevoie, îmi vor fi iad. Dar trebuie. Şi plec chiar astăzi.

Ea era iarăşi lângă el gânditoare. Naum îşi plecă fruntea pe genunchii ei. Apoi se îndreptă ş-o strânse cu patimă. O sărută, căzând ca într-o umbră a morții.

— Trebuie să plec! — gemu el apoi, răsărind aprins.

— Aşa de curând? Numaidecât azi?

— Trebuie; numaidecât azi. Însă spune-mi cuvântul, să-l țin închis în mine cât voi lipsi.

Ea îşi lipi gura de urechea lui şi-l încredința încă o dată că i-i drag şi-l aşteaptă.

— M-aştepți? Te găsesc aici, la mănăstire?

— Desigur. Ce m-ar putea face să plec? Numai gândul mi se pare o absurditate. Cred că ai să mă găseşti aşteptându-te pe drumul de asară. Ştiind că vii, sunt în stare să suprim timpul. Mă cufund ca-ntr-o apă neagră — şi ies ia lumină numai când va trebui.

Erau cele dintâi cuvinte pasionate, rostite c-o voce în care nu era nici copilărie, nici gravitate— era altceva, din acele rezerve ascunse pe care şi le păstrase şi pe care începea să i le deschidă. În Naum trecu cunoştința aceasta c-o stare vecină nebuniei. Îşi iuți paşii pe povârnişul văii — temându-se să nu piardă un anumit ceas la care trebuia să plece; sau voind să se şi găsească plecat, ca să poată fi îndărăt cu un ceas mai curând.

Îi explica Olimpiei orele hotărâte şi etapele, îi făcu portretul tatălui său, îi dădu amănunte asupra micii averi de care dispunea. Fata îşi deschisese iarăşi umbrela albastră şi-l urma ascultându-l, păşind puțin mai în urma lui, trasă şi dusă oarecum de vârtejul care era în el, fericită şi totuşi mirată ca de un fenomen măreț.

— Cu toate că ți-ai impus o misiune, zâmbi ea, ar trebui să umbli mai încet şi mai potrivit cu pantofii mei.

El îi aminti că era aşteptată neapărat de doamna Ciudin, la ora 5.

— Mama nu m-aşteaptă, şi nu iese niciodată, se tângui ea cu vocea-i copilăroasă. Opreşte-te, sărută-mi mâna şi iartă-mă că ți-am spus cea dintâi minciună. Te încredințez că e cea din urmă.

Acest ultim pătrar al ceasului lor de despărțire, Naum îl duse în sine ca o vibrare prelungă de lumină. Când coborî de la arhondaric în fugă, cu sacul şi bățul, şi ocoli puțin spre singura ulicioară pe care o cunoştea, — mai văzu umbrela, care se aplecă într-o parte. Salută ochiul de la Pocrov, scuturându-şi bereta şi se duse să-şi caute căruța tocmită în grabă. Până la Târgu-Neamț avea un ceas. De la Târgu-Neamț până la Paşcani, într-o trăsură uşoară cu cai iuți, mai puțin de trei ceasuri. Găsea un tren potrivit pentru Tecuci. În orice caz lua cel dintâi tren, oricare ar fi fost. A doua zi, luni, era acasă. Putea vedea pe tatăl său, colonelul. Îl găsea neapărat, deoarece nu pleca în concediu decât după 20 august. Are să-i explice cât mai simplu; dacă va fi nevoie, cât mai amănunțit, — toate. Între el şi tatăl său era o prietinie de camarazi, — nu putea fi vorba de nici o discuție, deoarece chestiunea pe care se ducea să i-o comunice era ceva personal al său. Asta se întâmplă luni, până la prânz. După amiază, trebuie să vadă pe avocatul său pentru suma de bani

de care avea nevoie. Avea o parte din banii mamei sale puşi într-o ipotecă de primul rang, foarte sigură. Datornicul ceruse însă o păsuire pentru primul semestru, făgăduind în septemvrie dobânzile pe care trebuia să le achite în april. Dar el avea nevoie imediat. Dacă această afacere nu are o soluție firească şi destul de probabilă, — se pot găsi încă alte zece soluții. Aşa încât va avea banii până în sara zilei de luni sau, cel mai târziu, în cursul zilei de marți. În această zi îşi pune în rânduială rufele şi hainele, în două geamandane mari de piele. Are nevoie mai ales de haina neagră. Miercuri, prin urmare, va fi pe drum îndărăt.

XVI
«Ca floarea câmpului înfloreşte...»

Împrejurările se desfăşurară întocmai, potrivit cu marea-i hotărire, care-l susținea deasupra lucrurilor şi oamenilor. La Paşcani, trecu din trăsură în tren. Se opri numai o clipă la casa de bilete, unde tocmai cădea ferestruica. El ciocăni scurt şi i se deschise. Îl privi cineva de jos în sus. Se lăsă cercetat, — nepăsător, ştiind în acea clipă că nu i se va opune nici o împotrivire. Într-adevăr, omul cu ochelari plecă fruntea şi primi banii. Se sui în vagon şi-şi găsi locul. Deci sosirea la Tecuci era fapt împlinit. O parte a faptului era în viitor, însă tocmai de acel viitor era sigur.

Unii oameni intră în accidente şi catastrofe. El zâmbi, căci cea mai simplă apreciere a probabilităților îl făcea să fie ferit de aşa ceva. Mai întâi, desigur că acei oameni îşi întârzie timpul, îşi schimbă drumul, îşi prefac hotărârile, se întorc pe căi încâlcite. Au şanse mai multe la loteria nenorocirilor.

El n-avu nici întârziere.

Găsi însă pe tatăl său bolnav în pat. Îl îmbrățişă şi-l cercetă cu grijă. Se încredință că propria lui traiectorie rămânea neschimbată.

Colonelul avea un uşor acces de *angor pectoris*. Era un fumător neînduplecat, s-ar fi putut zice eroic. Şi semnele luptei lui i se vedeau în petele de fum de la mâna

dreaptă, la cele două degete cu care purta țigara, şi-n mustața-i încărunțită prea devreme, — rămasă însă de un castaniu unsuros dedesubtul nărilor largi şi negre ca nişte minuscule hornuri căptuşite cu funingine. Rănile vii nu se vedeau; — se auzeau numai ca un cântec straniu înlăuntru, când Naum îşi apleca urechea asupra pieptului. Acel piept fusese odată tare şi stătuse totdeauna drept, în haina de oştean. Cu toate cusururile lui de violență şi încăpățânare, cu toată puțina cultură, Naum de mult ştia în tatăl său un om deosebit — întâi printr-o strictă corectitudine, ceea ce numea el onoare, ş-al doilea printr-o pasiune sălbatică a meşteşugului, — socotind oştirea mai presus decât toate funcțiile sociale.

Aşa, cheltuindu-se cu energie pe drumu-i îngust, lăsase în urma lui pe mama băiatului, care murise încă tânără, într-o umbră de tristeță. Căci, cu un caracter ca al lui, viața nu era uşoară. Şi îmbătrânise şi se uscase şi el înainte de vreme, fumând țigară de la țigară. Acuma, în pieptul acela altădată tare, suna un vag zvon de cornuri militare, cântând retragerea şi amurgul.

La această observație ironică a colonelului, Naum se simți răscolit de ceva care semăna cu durerea, de ceva care i se punea în cale şi putea să tulbure armonia unor hotărâri.

— Tată, îi zise el zâmbind şi luându-i mâna; poți să fii liniştit, căci de astă dată nu-i decât un avertisment. Poți să te faci bine şi să trăieşti mai mult decât noi, — numai să voieşti.

— Aşa mi-a spus şi doctorul Rizescu. Şi el fumează ca şi mine. M-a sfătuit să mă las de tutun, — măcar să fumez mai puțin. Însă eu cred că trebuie să întrerup brusc. Cu moderația nu pot face nimic: abstinența e mai uşoară; cu toate că doctorul, probabil ca să mă mângâie, m-a încredințat că el nu-i capabil nici de una, nici de alta. Vra să zică ai venit să-mi dai o veste mare. Mi-ai spus-o îndată, între primele cuvinte, — de şi ai pretins c-o laşi pe mai târziu, după ce mă cercetezi.

— Am spus eu asta, tată?

— Ce să-mi spui? Am înțeles că te-ai îmbolnăvit brusc la mănăstirea Neamțului; însă de o altă suferință. Frumoase locuri: am trăit şi eu odată pe acolo. Spune.

— Întâi trebuie să-ți iei doctoria.

— S-o iau.

Se aşează bine în perine şi privi atent pe băiat cum îl serveşte. O vagă ironie îi ascuți privirile şi-i încreți fața. După ce înghiți calmantul, închise pleoapele şi rămase liniştit.

Naum se uită în juru-i ca şi cum băgase de samă o lipsă. Apoi, cu fruntea întoarsă spre un ungher al camerei, se duse către visul său. Avea în el ceva asemănător covorului din basmul oriental, care-l făcea să se mişte uşor în timp şi-n spațiu.

Colonelul deschise ochii şi puse asupra lui aceeaşi privire.

— Băiete! şopti el c-o modulaţie monotonă de glas.

Naum rămase neclintit. După câteva clipe, sunetul îi lovi înţelegerea. Tresări şi reveni spre tatăl său. Îi repetă precipitat, în câteva cuvinte, de ce a venit. Se găsea într-un ceas potrivit, şi-ntr-o poziţie bună, — pe care trebuia să le folosească fără cea mai mică întârziere.

— Mai ales, argumenta el, după cele dintâi informaţii sumare, — trebuie să adaog că e copila unui prietin al tău.

— Un prietin al meu! — Ciudin? — Poate. Socoţi că asta are vreo importanţă?

— Credeam, tată, că-ţi aduci aminte de el. E interesant prin maniile lui, adăogi Naum.

— La vârsta aceea, când va fi fost, n-avea nici el manii, nici eu anghină. Nu-l mai ţin minte. Interesante, dacă vrei să ştii, nu sunt nici alte ştiri pe care vrei să mi le serveşti. De pildă, vrei să spui că e frumoasă. Asta-i o copilărie. Spune cum o chiamă?

— Olimpia.

— Iată ceva precis. Mi-i destul. N-am a mă amesteca în această afacere, care te priveşte, cum foarte bine îmi dai a înţelege. Nu protesta, căci ai dreptate. Crezi că eu am făcut altfel? A, şopti el gânditor, vremea anilor tăi e teribilă! Aş vrea să mai trec prin acel foc şi prin acea cenuşă...

Într-o bună dispoziție, cuprinse pe băiat şi-l sărută, regăsindu-se inconştient în el, ca-ntr-un Phonix. După aceea îl îndepărtă, obosit:

— Acuma, băiete, du-te şi-ți vezi de afaceri. Nistor avocatul ştiu că-i în oraş. Diamant cred că-ți va putea da o parte din bani. Să n-ai nici o îndoială. Astăzi isprăveşti cu ei. Dacă mă fac bine şi-mi încep concediul, natural că am să vin şi eu la mănăstire, ori la Iaşi, ca să văd pe acel domn bizar care spui că a fost odată copil şi a învățat cu mine în aceeaşi şcoală... Îți cauți şi-ți iei toate actele cu tine, ca să nu mai porți o grijă; însă îmi închipui că n-au să meargă lucrurile chiar aşa de repede, încât eu să rămân în întârziere.

— Până ce-ți începe concediul, vei fi cu totul bine... răspunse Naum, ferindu-se să deie un răspuns. Căci în privința grabei sau întârzierilor el statornicise în sine, fără întoarcere, hotărârea. Nu putea da timpului oamenilor mai mult decât i se cuvenea.

Ziua de luni, deci, se împlini întocmai aşa cum văzuse el încă de pe drum, în căruța care-l ducea de la mănăstire la târg. Toate lucrurile care-l interesau, pornite mai demult de un impuls parțial, se mişcau în marginile unei orbite. El îşi apărea sie însuşi ca un focar central, căzut deodată din nou între ele, şi orientându-le energic spre sine.

Sara şi-o petrecu jucând şah cu colonelul. În pauze, îi înşiră impresii din drumul lui în munți, început prin

Valea Bistriței, între piscuri şi culmi de brădet, mai mult prietineşti, lipsite de măreția sălbătăciilor deşerte. Numai Ceahlăul stă gol şi solitar în peisagiul poetic. Şi-n jurul lui dorm legende preistorice.

Tatăl său era un adversar puternic şi-i câştigă fără greutate cele trei partide, ceea ce păru a-i domoli şi mai mult suferința. Dar îndată după asta, ascultă distrat impresiile băiatului, scăpătând din când în când pleoapele — şi lăsându-se iarăşi preocupat de otrava pe care o acumulase în el, an cu an, cu atâta plăcere şi grijă.

Când ațipi în odaia cu lumină mică şi fața i se zugrăvi în perini palidă şi ca subt un fum, rămase una din ordonanțe ca să-l vegheze. Naum se retrase, pasiunea lui cerându-l singur şi treaz în întuneric.

Marțea o petrecu în tulburare şi hărțuieli. Era ziua actelor, şi unii funcționari bătrâni aveau un obicei nesuferit de a-l privi prea mult şi prea lung peste ochelari. Şi scriau c-o încetineală nemaipomenită în condici. Mai mult decât atât. Le venea unora ideea să se oprească la jumătatea unui cuvânt, interesându-se deodată despre cel mai mare eveniment al zilei. Naum află astfel despre o studentă americană în vârstă de şaizeci şi doi de ani.

Încă neştiind că astfel mor oamenii în oraşele mici, la marginile lumii, privea în toate părțile împungător şi cu duşmănie. Fără îndoială că, în schimb, nici el nu era primit cu bunăvoință. De şi era băiatul colonelului şi se

ridicase oarecum dintr-o pulbere comună, pe care o simțea iar în nări şi-ntre măsele, — dovedea că-i un străin inoportun şi semeț. Nici ei nu ştiau nimic despre explorările şi descoperirea lui. Aşa încât, stând numai o clipă laolaltă, rămaseră depărtați şi neînțeleşi şi el se întoarse spre calea sa.

După ce-şi strânse în chingi geamandanele, intră în odaia colonelului, gâfâind încă, şi se aşeză pe un scaun la căpătâiul lui, ca şi cum dorea să steie. Ca să vadă dacă are vreme pentru asta, îşi scoase ceasul şi-l întrebă.

Tatăl său începu a râde.

— Du-te, îi zise el. Aici, lângă mine, n-ai ce face; mă însănătoşez şi fără tine.

— De ce, tată? Mai am vreme până la tren.

— Nu cred.

Spusese toate aceste cuvinte cu un aşa glas, regăsind în ochii fiului său umbre trecute, — încât nu fu surprins de lacrimile lui Naum.

Îl mângâie uşor pe umăr şi-l ținu puțin îmbrățişat. Apoi se despărțiră. Naum se revăzu liber, — aşa cum îi era dorința: liber de acest trecut, pe care-l părăsea fără remuşcare şi fără regrete.

XVII
«Răsar-o vijelie din margini de pământ...»

Miercuri sară intră în mănăstire. Nu era prea târziu ca să nu întâlnească din loc în loc oameni, pe cărări, subt arbori, înainte de poarta țarinei. De şi pricepea absurditatea gestului, se apleca neeontenit în laturea trăsurii, să pătrundă prin întuneric şi să recunoască silueta Olimpiei. Trebuia să fie îmbrăcată în alb, — şi avea o mişcare ş-un pas care i se imprimaseră definitiv în conştiință. În trei zile dorințile lui reveniseră ca nişte talazuri şi acuma îl copleşeau din nou. Era ritmul unei mări interioare, arzătoare şi fără astâmpăr.

Olimpia nu era nicăieri în lungul drumului, nici în piața slab luminată. Nu putea să fie desigur nici aici, căci nu putea ieşi singură. — Dar îl aştepta, — căci şi dorul ei trebuia să fie treaz, ca şi al lui. Părinții ei au intrat în odăi şi s-au aşezat în paturi. Ea aştepta în cerdac, cu urechea atentă.

Îşi sui geamandanele în pripă, pe scara cunoscută, ajutat de părintele arhondar. După aceea, nelăsând să cadă între el şi gazdă nici un cuvânt, nici o privire, coborî în fugă, străbătu cu paşi mari piața şi intră în străduță.

Casa era cu geamurile întunecate, — aşa cum trebuia. Totuşi, undeva în dos, ca-ntr-un adăpost, ferit, lucea un

foc, ori o candelă a cărei răsfrângere rămânea singuratică, părând că nu arde nimănui. Naum nu băgă dintrodată în samă acest amănunt. Dădu drumul portiței să cadă în clampă şi grăbi spre cerdac.

Nici o mişcare.

«Atunci nu m-aşteaptă, se gândi el. A socotit că n-am putința să mă întorc aşa de curând. Dovadă că nu mă cunoaşte. Eu totuşi am crezut în cuvântul ei. Acuma ce pot face? Căci trebuie s-o văd imediat şi neapărat.»

Aducea în el, greu, tot viitorul cu toate posibilitățile de fericire. Totul o cerea în el pe Olimpia, cu putere mută şi oarbă, — pe cea vie, nu pe cea din halucinație.

Se sui în cerdac şi se opri lângă locul ei. Se hotărî o clipă să bată încet la uşă. Dar nu bătu. Pe urmă aşteptă să se deschidă acea uşă — şi să-i apară dintrodată, cu brațele întinse, cu sânul uşor desfăcut: sânul acela asupra căruia făcea, în biserică, semne mărunte.

Se poate cumva să-l fi aşteptând în locul acela pe care el nu-l mai ştia, unde s-au oprit ş-au stat singuri întâia oară, între flori şi sub cer? Dar pe-acolo au sunat clopotele cailor ş-a trecut trăsura. N-a văzut-o el, — trebuia să-l vadă ea.

Nu. Desigur că e tot în casă.

Atunci îi veni în minte lumina ferită, din umbra din fund a locului. Poate pătrundea dintr-o cămăruță de subt acelaşi acoperământ; ori dintr-o clădire mai mică,

deosebită mai la o parte. Voi să treacă acolo prin cerdac şi găsi calea închisă de un părete. Se întoarse şi coborî în ograda.

Atunci privi, pentru întăia oară în acea sară, cerul. Era fără stele, amenințător şi îmbulzit de nouri. Fâlfâia un vântişor răcoros dinspre Carul Mare, de deasupra muntelui Rusu. — Acuma e mai sigur că Olimpia e acasă şi nu-i plecată nicăieri, — căci ea cunoaşte aceste semne. În curând acel vântişor avea să crească şi s-aducă ploaie.

Se grăbi spre lumina ferită. Lucea dincolo de-un nuc rotat, în chilia monahului, — aşezată deosebit, în fundul ogrăzii.

Stătu la îndoială: n-avea ce căuta la călugăr. Nu-i rămânea decât să se întoarcă la arhondaric, s-aştepte ziua. Îi trebuia însă măcar o veste despre dânsa. Pe lângă asta, la sunetul glasurilor, ea are să înțeleagă ce este, şi, în sfârşit, are s-o vadă.

Era încă o încercare de a-i da de veste. Îşi grăbi paşii, nădăjduind şi-n alte complicații: poate stârneşte un câne din cotlonul lui, ori deşteaptă o slugă care doarme pe prispă.

Ograda şi casa rămaseră tăcute. Trecu pe sub nuc, atingând cu fruntea foile. Bătu în uşă de două ori, apoi aşteptă, cu ochii la geam. Monahul mormăia şi cânta înlăuntru. Auzind zgomotul, se oprise. Naum îl văzu rămânând atent, fără să se clintească. Apoi întoarse

capul şi privi pieziş spre fereastră. Îşi făcu semnul crucii, mişcând furişat braţul. Tânărul bătu în geam.

— Cine-i?

— Deschide, te rog, cuvioase părinte; vreau să te întreb ceva.

Călugărul veni spre uşă ş-o trase în laturi. Întrebă a doua oară c-o voce din cap, — parcă străină de el:

— Cine-i?

— Eu sunt, părinte. Un musafir din mănăstire.

— A! poate vii pentru casă...

— Care casă? Mai ai una?

— Nu, am numai pe asta.

— Tocmai; am venit să te întreb despre chiriaşii cuvioşiei tale. Abia acum am sosit de pe drum, şi-i văd că dorm. Aveam a le spune, ceva deosebit de important, care nu sufere întârziere.

— Aveai treabă cu domnu Ciudin? pentru vreo chestie de bani?

— Da.

— Apoi nu-i aici; a venit o telegramă ş-a trebuit să plece numaidecât.

— Ce telegramă? cine-a plecat?

— Domnu Ciudin.

— Asta se poate. Dar doamna Ciudin şi domnişoara? Dumnealor se află bine?

— Apoi domnu Ciudin a plecat luni. Iar marți au primit şi ele altă telegramă. Atuncea au luat tot, au lepădat ce nu le trebuia, şi s-au dus. Acuma a rămas casa slobodă. Credeam că-ți trebuieşte dumnitale, căci am fost lăsat răspuns la arhondaric.

— Părinte, gândeşte-te bine la ce te întreb şi ce spui. Nu se poate!

Călugărul se dădu un pas înapoi, izbit de mânia fără noimă a străinului şi de glasul lui schimbat. Uşa căzu la locul ei. Naum o împinse şi intră înlăuntru.

— Nu se poate! răcni el holbat. Trebuie să fie la mijloc o nebunie ori o farsă.

Călugărul se retrăgea subt amenințare, ca dinaintea unei iazme, căutând îndărătu-i un cotlon.

Deodată văzu pe străin oprindu-se, răsucindu-se în loc şi izbindu-se în uşă. Voia s-o deschidă din lăuntru în afară şi se izbea într-însa. Apoi o trase spre el, o bătu de părete şi se năpusti cu capu-nainte, în umbră. Intră în cerdacul de dindos şi căzu asupra uşii de-acolo. Avea ceva cu uşile.

— E închisă, domnule, se tânguia monahul, venind după dânsul cu spaimă. O deschid eu, dacă porunceşti; n-o strica!

Umbla în jur cu lampa, — ferind-o cu palma de suflarea vântului.

— Unde-s? se întoarse cu strășnicie Naum.

— Cine, domnule? vai de zilele mele! Strici uşa şi mă costă o groază de parale.

— Unde-s? Răspunde!

— Nu-s, domnule, după cum ți-am spus. Au plecat! Lasă-mă să deschid eu.

Dar uşa sărise lesne din clampă şi opritoarea căzuse în sală cu zgomot. La lucirea din urmă-i, Naum se încredință, după câțiva paşi, că odăile nu mai erau locuite. Divanurile erau strânse, cu lăvicerele pe ele, perdelele lăsate, — şi peste toate un miros de flori veştede uitate în pahare.

Atunci strigă a treia oară spre călugăr, ca şi cum ar fi fost el vinovăția — ori prăpastia în care căzuse ceea ce căuta. Glasul i se rupse, — dintrodată răguşit. Se prăvăli afară.

S-ar fi putut opri într-o clipă de cugetare. Ar fi putut urmări cercetările într-un cerc mai întins. Ar fi putut presupune că i s-a lăsat un răspuns. S-ar fi putut întoarce pe urmele aceleia care pentru el, în acea clipă, nu mai era decât femeia, adulmecându-i urma, spre a o descoperi la capătul unui drum cotit, în lume şi-ntre oameni. Dar era lovit de furia elementară a cărnii, multă vreme conținută, forță oarbă din aceeaşi esență cu stihiile. Era deşert de orice gând; îl umpluse o divinitate cumplită, care cerea o jertfă pasionată în acel ceas, fără nici o întârziere.

Încă nu se dărâmase nimic asupra lui, dar asta trebuia să se întâmple neapărat dintr-o clipă în alta. Ori trebuia să i se desfacă fruntea, ca o schijă în explozie. Încercă încă o dată un răcnet, un sunet fără înțeles şi fără scop. Apoi, ca şi cum, într-o fracțiune de clipă, s-ar fi frânt şi desfăcut, se deşertă de toată mânia şi căzu slab în iarbă, c-un fel de scheunat ridicol.

Monahul — cu lampa stânsă de vânt — se retrăsese înfricoşat şi pusese zăvor la chilie. Între viforul care venea din munte cu biciuiri de ploaie şi între răcnetele acelea şi acel scheunat era o legătură; căci cu adevărat, uneori, demonul are glas şi lătrat, în lucruri şi făpturi în acelaşi timp. Naum rămase singur, în abominația dezolării, încleştat de acea stranie putere pe care o înțelesese cu frică şi cutremur călugărul. Nu mai avea conştiința existenței; totuşi instinctul, din profunzimile ființii, îşi făcea loc, apărându-l. Căci ploaia rece, amestecată cu grindină de ghiață, îl izbea. Se încovrigase ca un vierme, cu fața în jos şi cu fruntea în pământ. Şi-n poziția aceea îl găsiră cu mult mai târziu monahii, chemați de părintele Evlampie, după ce spaima lui şi furtuna cerului trecuseră.

XVIII
Cum a dus Dumnezeu pe înecat înspre liman...

Toate acestea le vedea Natanail după ce se întorsese grabnic la Vovidenie, din drumul Pocrovului. Apucase pe-un pripor, după aceea pe o râpă neumblată, — fără a mai privi îndărăt, umblând printr-o ceață a sufletului. Acuma sta în chilia fără pat, cu candelă aprinsă subt icoane şi cu cartea deschisă pe masă. Era în picioare. Îşi lepădase în colț, lângă uşă, bățul şi-şi trecuse palmele peste fruntea umedă.

Atunci văzuse toate. Ca şi cum un glob de sticlă, plin c-un lichid de opal, ar fi pâlpâit, fulgerat. Într-acea clipă veniră toate, nu într-un cortegiu orânduit şi logic, ci împreună şi-n acelaşi timp, totuşi unele suind îndărăt, înălțându-se de la sfârşit către început, printr-o asociație de imagini aproape suprapuse. De şi-i păreau că se rotesc, toate stătură în clipa aceea. Păliră şi căzură, — lăsând totuşi în el acea viață străină şi trecută, ca rezonanțele unor ecouri stânse.

Era patima lui din lumea cealaltă, de care-l despărțea negura morții. Căci căzuse desăvârşit în moarte, după noaptea aceea în care ceruse adăpost pământului, ca un vierme. Nu mai ştiuse nimic de el însuşi, — câtă vreme? I-au spus mai târziu alții, din altă lume şi alt veac. Căci el, din acea peşteră, se întorsese pe pământ

ca unul dintre tinerii de la Efes, — nemaicunoscând pe nimeni, ascultând altă limbă, privind altă cetate şi auzind pomenindu-se despre alt împărat. Cei ce l-au primit au văzut minunea ş-au dat laudă mare lui Dumnezeu.

I-au spus că a stat în celălalt tărâm optsprezece zile şi optsprezece nopți. Cele douăsprezece ore duble au fost însemnate de atâtea ori de un enorm painjen negru care umbla pe-un cadran fără formă, fără lumină şi coloare. Din arşița acelei stări îi rămăsese foarte vag amintirea lui.

Iar după ce se întorsese, stătuse bolnav o lună şi jumătate fără ca să aibă decât nedesluşit înțelegerea lucrurilor şi oamenilor care-l înconjurau.

Avea lângă el, la căpătăi, pe Atanasie. Umbra lui subțire se mişca fără zgomot în preajmă-i, călcând atent cu pantofi de pâslă. Îi punea mâna pe frunte, privind lung în ochii lui măriți, plini încă de pâcla celor neştiute. Aşeza asupra lui ceva răcoritor. Îi lua un braț slăbit ca o strună discordată şi-i ținea mâna într-a lui.

Era ş-un ceas când îl hrănea c-o lingură mică de lemn, ca pe un prunc,

El tăcea. N-avea a spune nimic, căci de dincolo nimeni nu se întoarce cu veşti. Iar cele din viața lui de altădată se scufundaseră, ori rămăseseră pe alt țărm. Aşa încât privea ca un copil la toate câte i se întâmplau, deşteptându-se încet-încet.

Atanasie îi vorbea uneori. Abia târziu a început a înțelege ce-i spune. Totuşi tăcea — având în el încă o îndărătnicie, ca o drojdie necurată. Se întâmplase cu el ceva, îi lipsea ceva, i se luase ceva. Într-o zi, a treizecea a vieții, îşi aduse aminte şi privi ascuțit înspre călugăr, întorcând fruntea pe perinăr.

— Unde-i?

Atanasie se apropie. Se uită la el cu uimire şi în acelaşi timp cu o bucurie pe care foarte rar o cunosc oamenii. Bolnavul primi în el acea bucurie şi acea prietinie pentru totdeauna.

— M-ai întrebat ceva?

— Unde-i?

Călugărul îi căută mâna şi-o cuprinse într-a lui. Se aplecă asupră-i şi-l întrebă cu blândeță:

— Despre cine vorbeşti?

— Unde-i? Am căutat-o şi n-am găsit-o.

— Vorbeşti despre tânăra care a plecat cu părinții ei? Ai fost găsit în fața casei unde locuiseră.

— Da. Trebuia să-l aştepte.

Vorbea ca despre altcineva. Păru obosit un timp.

— Fii liniştit, îi zise Atanasie. Din cele ce au trecut nu se mai întoarce nimic. Nici umbra lucrurilor nu se mai întoarce. Într-adevăr, am aflat că s-a întâmplat ceva acelor străini care de mai multe veri găzduiau aici, în mănăstirea noastră. Era un boier, o doamnă, şi copila lor.

— Cum îi chema?

— Nu ştiu. Mi s-a spus. Dar nu mai țin minte.

— Nici eu nu-mi mai aduc aminte.

— Da, precum spun, căci acel boier a fost chemat la Iaşi pentru averea lui, de care era păgubit. Trebuia să-i vândă tot şi nu-i mai rămânea nimic.

— Îl chema Sever Ciudin.

— Aşa este... se opri Atanasie şi-i puse mâna pe frunte, mângâindu-i-o.

— Dar Olimpia de ce a plecat?

— A plecat după tatăl său. Stai cu linişte şi pace. După cum o chema o depeşă. Aşa a voit Dumnezeu să ajungă târziu, cu toate că a pornit cu mare grabă, — găsindu-l căzut şi mort de dambla.

— Pe cine?

— Pe tatăl său.

Bolnavul ascultă cu destulă linişte. Apoi închise ochii.

— Dumnezeu a spus cuvântul şi-a făcut semnul, grăi încet Atanasie, şi ca de un cutremur oamenii slabi au căzut sfărâmându-se.

Ochii bolnavului se deschiseră.

— Nu înțeleg ce spui.

— Ba totuşi eu socot că vei înțelege, căci, până acuma, optsprezece .zile ai fost căzut între morți; şi de treizeci

începi a te deştepta, ca să se adeverească încă o dată puterile cele nepătrunse.

— Vrei să spui că eram să mor?

— Eu te-am văzut mort.

— Poate era mai bine, şopti bolnavul, căci mi s-a întâmplat o nenorocire mare.

Atanasie îl privi iarăşi uimit.

— De unde ştii asta? Dacă n-ar fi vrut Dumnezeu să ai cunoaşterea unor asemenea lucruri, nu s-ar fi putut să ştii. Noi, aici, găsindu-ți hârtiile, am scris la Tecuci ca să se cerceteze şi să se deie de ştire părinților dumnitale. Şi abia după o lună am primit ştirea nenorocirii aceleia, împlinindu-se şi zilele părintelui dumnitale. Pe când dumneata, fiind între morți, te-ai întors.

Bolnavul rămase mut. În găvanurile lor adânci, ochii deschişi i se înecară în lacrimi. Ciudat i se pare acuma — că nu-l împungea nici o suferință.

Într-un târziu, privi fără prietinie pe Atanasie şi se întoarse cu fața către părete.

Trupu-i rămase slab încă zile multe. Iar în înțelegerea lui, deşi întremată, rămânea încă ceva neîncheiat, o crăpătură pe unde pătrundea întuneric. Acelaşi lucru îl avea şi-n ființă. Fusese desfăcut şi risipit şi-şi mai căuta ceva pierdut. N-avea putere de mânie, de ură, de durere,

de disperare. Era totuşi mângâiat de lumina vieții şi vegeta într-o tihnă care nu venea de la ceva ce era în el, ci de la ceva ce nu era, — de la lipsa totală de suferință.

Îşi mai făcea loc în el o simțire de curiozitate pentru figura aceea mohorâtă şi ascetică din preajma lui, care avea totuşi fața zâmbitoare. Costumul călugăriei e ceva convențional, — încerca el să-şi explice, — şi acest om subțire şi slab ar putea fi îmbrăcat şi-n alb.

— Nu-i aşa, părinte? Cuvioşia ta ai putea să fii îmbrăcat şi-n alb.

— Fără îndoială, domnule. Precum am fost, căci, în copilăria mea şi-n lumea mea, eu am fost țăran.

— Ş-acuma eşti altul?

— Sunt altul. Şi de-aceea mi se potriveşte mai bine strai cernit. Căci m-am depărtat de lume ş-am venit în pustie. Am părăsit toate ale oamenilor ş-ale veacului, căci sunt zadarnice. Deoarece m-am văzut fără bucurie şi fără plăcere, uscat în mine pentru toate ale lor. Am venit către singurătate şi către Dumnezeu, umplându-mi lipsa.

— După cât înțeleg, ai avut o nevoie, — de şi unii vin aici cum s-ar duce la orice altă îndeletnicire.

Călugărul tăcu.

— Nu-i aşa, părinte?

— Nu ştiu. Legământul e numai între mine şi cel căruia m-am plecat. Vor fi fiind alții cum spui. Eu nu-i cunosc

şi ei vor da samă. Se vor înfăţişa la dreptul judeţ şi vor sta cutremurându-se, apoi vor trece către Demonul minciunii.

— Aş înţelege şi asta, părinte Atanasie.

— Ai să înţelegi, căci Dumnezeu te-a ales să fii al său. Trecând prin moarte, ai rămas deşert ca o alvie secătuită, în care are să intre curând o apă nouă.

— Felul cum vorbeşti, părinte, mi se pare comic.

Atanasie fu mulţămit de acest cuvânt pe care nu-l înţelegea şi-l şi uită îndată. Iar bolnavul, mai târziu, se feri să i-l mai amintească, — rămânând totuşi convins că poezia aceasta de cuvinte era un dar ascuns al monahului.

Într-o zi, Atanasie îi puse pe măsuţa de lângă pat o însemnare. Era scrisă în grabă, cu creionul, pe un petec de hârtie.

— Însemnarea aceasta e pentru dumneata. A lăsat-o, când a plecat, domnişoara aceea străină. Era în odaia unde ţi-ai suit boclucurile, însă n-ai văzut-o. Părintele arhondar zice că te-ai coborât furtunatic, ca şi cum te-ar fi chemat cineva într-adevăr, erai chemat cu mare grabă — pentru ca să se plinească hotărârile.

Tânărul privea pieziş foaia care fusese îndoită-n patru ş-acuma era desfăcută.

— Spune că se duce, lămuri Atanasie, — ceea ce ai văzut şi dumneata singur numadecât. Iar însemnarea

asta a rămas zadarnică. Şi stă aici ca un lucru fără trebuinţă. Până acuma am ţinut-o închisă, — acuma am adus-o, fiind a dumnitale.

Bolnavul o luă. Stătu puţin la îndoială, apoi, ridicând ochii şi văzând privirea dreaptă a lui Atanasie, avu o pornire de jignire şi de ruşine şi o rupse încet în bucăţi mărunte care se risipiră ca foiţi ofilite de flori. — «Totuşi ar fi trebuit să-i văd şi să-i cunosc scrisul», cugetă el cu îndoială, — şi-avu iarăşi o pornire neprietinoasă pentru monahul acela care vorbea ca un nebun, de şi avea o figură aşa de cuminte.

Din când în când venea să-l vadă şi să-l cerceteze un doctor nalt şi gras. Era om vesel, şi-l privea cu ochi mici şi negri ca păcura. Revărsându-şi pe piept bărbia şi fălcile, râdea mulţămit, recunoscând progresele întremării. Într-o zi îi puse mâna pe obraz ca unui copil:

— Acuma ştii cum mă chiamă, colega?

— Ştiu, domnule doctor.

— Cum?

— Calalb.

— Foarte bine. Cum e adevărat că mă chiamă Calalb, aşa sunt de sigur că avem să facem în curând amândoi un chef în Târgu-Neamţ, la Tomovici.

— De asta mă îndoiesc, domnule doctor. De şi mă văd intrând în convalescenţă, simţesc totuşi în mine ceva iremediabil stricat.

— Vorbe şi copilării. Parc-ai fi părintele Atanasie. Nu cumva ai de gând să te faci călugăr?

Tânărul crezu că trebuie să râdă.

— Ascultă, îi zise doctorul. După ce-ți faci convalescența, aici în cerdac, în fața brazilor, pe o toamnă aşa de splendidă ca asta, te duci la Iaşi să găseşti ce-ai pierdut; şi pe urmă ai să vii singur la mine să mă cauți, ca să facem cheful. Poate să vii şi într-o tovărăşie, eu nu mă supăr. Să ştii că atuncea pregătesc eu anume vin, care stă în sticlele lui înfundate numai pentru mine. Şi-mi aduce păstrăvi un pădurar de la Pipirig, cu care sunt eu prietin încă din copilărie, căci eu-s muntean de la Pipirig: — de aceea m-am întors aici, ca să mor la locul meu. Noi nu putem trăi la câmp.

— Cine?

— Noi, muntenii. Noi numai la miroaznă de brad şi la apă rece. Bună e apa de aici, — însă eu beau mai mult vin.

— De şi eşti medic.

— Tocmai pentru că-s vraci, — cum ar spune părintele Atanasie. Căci nu suntem stăpâni să facem ce voim, dragă Naum, şi fiecare îşi poartă osânda în sine.

— Adică, oftă bolnavul, suspinând uşor şi zâmbind, suntem pulbere sub suflarea marelui ziditor, cum ar spune acelaşi părinte al nostru, Atanasie.

— Aşa-i. Câteodată el spune bine, crede-mă. Şi află că e un călugăr desăvârşit, — trăind pentru duh.

Asta îl bucură pe Naum, de şi el n-avea prietinie pentru monah.

În începutul acela tihnit de octomvrie, toamna se făgăduia lungă şi plăcută. Umblau lin funigei, aninându-se în pieptenele cetinilor. Iar Atanasie ştia şi alt semn pentru întârzierea vremii bune, pe care-l găsise scris pe scoarțele din lăuntru ale unei cărți vechi. Căci — anume — coțofenele, adică țărcile, nu se mişcaseră încă din toată lumea spre un loc al lor bine ştiut. Porneşte un vânt înaintea vremii rele de toamnă, şi ele, ridicându-se în slavă, plutesc pe el şi se duc aşa cârduri, cârduri dese, adunându-se în popas la un munte din Balcani carele se chiamă Paşova Pianina. Acolo unde se opresc ele, bătând fără încetare, creşte iarba Roxil, pe care n-o mânâncă nici un dobitoc, dar e bună de leac.

«Aceea ar fi foarte bună pentru mine... gândea Naum, în scaunul lui. Căci leacurile acestea, care vin de departe şi mai ales din trecut, au în ele ceea ce lipseşte medicamentelor noastre. Mai întâi oamenii cred în ele, — al doilea le-au descoperit dobitoacele, precum se vede, înainte de venirea omului în lume.»

— Nu-i aşa, părinte Atanasie, că leacurile le-au descoperit dobitoacele înainte de venirea omului în lume?

— Cum e cu putință asta? râse Atanasie. Şi om şi dobitoc şi leac au venit odată la hotărârea lui Dumnezeu.

— Se poate înțelege şi asta, gândi Naum, căci pentru Dumnezeu nu sunt ceasuri şi zile. Şi oamenii au apreciat lucrările lui după proasta lor ştiință şi înțelegere.

Când ridică ochii, văzu coțofenele, adică țărci, zburând foarte sus pe deasupra brazilor, pe vântul înălțimilor, spre Balcani, unde creşte iarba Roxil. Atunci se hotărî să plece cât mai curând la Iaşi, ca să nu-l apuce vremea rea în munte.

Veni un băitanaş palid, cu comanac, şi cu pletele retezate până în dreptul urechilor. Se opri în dreptul lui Atanasie şi privi spre străinul întors din lumea morților; apoi iar se duse cu ochii negri la călugăr.

— Ce-i, frate Daniil?

— A venit un boier de departe; zice că vrea să-i spuie ceva...

— Cui? mie? întrebă cu mirare Naum, luminat mai mult decât încălzit de o presimțire.

Băitanaşul făcu semn repede cu capul, de sus în jos.

Nistor, avocatul de la Bârlad, suia scările în urma lui Daniil, subțire şi uscat, încă vioi şi tânăr, cu toți cei şaizeci de ani trecuți. Se arătă foarte bucuros că-şi găseşte clientul în stare bună. Îi scutură mâna moale.

Privirea lui Naum se întoarse într-o parte, obosită.

— Am auzit că ai fost grav bolnav, vorbi Nistor. Necontenit m-am gândit la dumneata să vin să te văd, căci nu voiam să-ți scriu într-o chestie ca aceasta.

— Ce chestie?

— Îți explic îndată; e o chestie destul de delicată.

— Poți să vorbeşti şi față de părintele Atanasie, şopti tânărul, plecând fruntea.

Daniil încremenise mai la o parte, cu gura puțin întredeschisă de mirare şi curiozitate. Monahul, agitând spre el barba, îi făcu semn să se scufunde în josul scării.

— Iată despre ce-i vorba, urmă avocatul, rostind precipitat vorbele. Părintele dumnitale, cum am înştiințat aci, la sfânta mănăstire, căci te ştiam foarte grav bolnav şi nu puteam nici nu trebuia să-ți scriu personal, a decedat încă în cursul lunii august. Era destul de întremat după plecarea dumnitale din Tecuci. S-a ridicat ş-a ieşit în oraş. L-am văzut râzând şi bând bere. Eram alături de el când mi-a spus vesel că aprinde ultima țigară la cel dintăi pahar de bere.

— A început să fumeze iarăşi... şopti Naum, fără să ridice fruntea.

— Imediat, chiar din acea clipă. Şi-ndată după asta a avut încă un atac şi s-a sfârşit grabnic. Noi ne miram cu toții, căci îl văzusem atuncea, cu câteva zile înainte, la berărie. Acuma chestia se prezintă puțintel cam încurcată.

— Care chestie?

— Chestia averii rămase. Căci dumneata nu ştii, şi nici n-ai avut de unde şti, că tatăl dumnitale a lăsat un testament.

— Da. Ei, şi?

— A lăsat un testament, nu însă în favoarea dumnitale, îți lasă ceva — însă restul trece în altă parte.

— După cât înțeleg, a făcut o donație unei instituții. N-am nimic împotrivă. Mie îmi ajunge ceea ce mi-a rămas de la mama.

Avocatul clătină din cap, zâmbind nehotărât:

— N-a făcut nici o donație.

— Atunci cum?

— Atunci a lăsat altcuiva. În casa dumneavoastră s-a şi aşezat o doamnă oarecare Vasiliu, care a stat lângă el în timpul bolii. Dumneata n-ai văzut-o, când ai trecut, aşa de grăbit, pe la Tecuci. Dar se afla acolo. Colonelul întreținea relații cu dânsa de multă vreme. Sunt şi doi copii nelegitimi. Însfârşit, părerea mea este că testamentul se poate ataca.

Naum ridicase ochii, c-o uimire nespusă. Apoi stătu privind țintă la avocat, — având însă înainte-i imaginea tatălui său care-l îmbrățişa râzând şi-l lăsa să plece cu

plăcere, socotindu-l pe jumătate despărțit de el, şi aproape străin. Se desfăceau unul de altul; fiecare urmându-şi osânda intimă, cum ar fi spus doctorul Calalb.

Îşi murmura, ca şi cum ar fi fost singur, ultimul gând.

— Cum spui dumneata? N-am înțeles bine.

— Nu spun nimica, iartă-mă, domnule Nistor. Mă gândeam că viața noastră nu-i veselă...

— Într-adevăr, încuviință fără convingere avocatul. Acuma ce părere ai? Să deschid acțiune?.

— Nu cred că e nevoie; rămânem aşa cum suntem.

— Cum? laşi unor străini casa unde te-ai născut şi ai crescut? Eu n-aş face una ca asta, Doamne fereşte!

— Nu te supăra, domnule Nistor, şi lasă-mă să fac cum mă îndeamnă mâhnirea mea. În acelaşi timp, te rog să-mi faci un loc în trăsura dumnitale până la Paşcani.

— Mergi cu mine la Tecuci? tresări cu bucurie avocatul.

— Nu. Mă duc la Iaşi, să caut pe cineva.

Atanasie tăcuse tot timpul, cu pleoapele plecate, petrecându-şi necontenit printre degetele mânii drepte câteva fire de barbă. Când auzi hotărârea plecării, îşi înălță fruntea încrețită, privind fără mirare pe ucenicul său.

«Cel ce rânduieşte plecările rânduieşte şi întoarcerile», cugeta el. Era cu desăvârşire încredințat că, după orice fel de rătăciri şi dibuiri, acel suflet se va întoarce către

pacea sa, ca într-un liman fără vifor. N-avea încă nici un semn, — dar semnele vor veni la vremea lor.

Cu mâna lui îi căută bagajele şi i le coborî. Aşteptă liniştit pe Naum să iasă de la stăreție şi primi şi el salutarea plecării, cu fruntea înclinată şi c-o linişte desăvârşită, ceea ce uimi întrucâtva pe călător.

«Oamenii se despart prea uşor unii de alții», cugetă el iarăşi, şoptit.

Făcu drumul la Iaşi cu tulburare şi c-o nelinişte a imaginației, căutând să-şi înfățişeze icoanele iubirii lui. Avea în el o răsfrângere a imaginilor care se creaseră în el în celălalt drum, spre Tecuci, chinuindu-l cu cruzime până la zdrobire şi sânge. Acuma se adunau în el şi se asociau fără durerea şi bucuria de-atunci. Resortul lor lăuntric slăbise.

De şi era încă ofilit de boală, găsi destulă putere să umble şi să caute adresa familiei Ciudin. Văduva Ciudin şi cu fiica sa nu mai erau în Iaşi. După lichidarea averii defunctului Ciudin, fuseseră nevoite să părăsească în ghiarele datornicilor casa cu tot ce se afla în ea — lăsând să curgă în puhoi şi asta după moşii şi bani; şi plecaseră în Oltenia. Se auzea, nehotărât, că domnişoara Olimpia s-a logodit. A avut, după cât se spunea, nişte aventuri pe la mănăstiri, cu toate acestea se zice c-ar fi găsit un logodnic, cine-o fi acela...

Aceste informații i le dădea o cuconiță simpatică, albă şi moale în costumul ei de dimineață. Era veselă, ames-

tecându-le şi punându-i-le oarecum dinainte. Ca vecină şi bună prietină a Olimpiei mai ales, avea o părere de rău neprefăcută pentru asemenea plecare bruscă tocmai cine ştie unde, la mama dracului...

Pomenind numele fantastic, cuconița zâmbi, — căci pentru ea nu mai era decât o vorbă. În singurătățile de unde venea el, acest sunet reprezenta însă o realitate înfricoşată. Amesteca această observație într-o prelungă şi ostenitoare negură care-i pătrundea în suflet. Ce era de făcut? Nu mai era de făcut nimic. Trebuia să rămâie cu brațele atârnând în lungul trupului.

Avea nevoie de o împrospătare a energiei şi pe urmă va vedea dacă trebuie să-şi prelungească mai departe cercetările. După zvonurile pe care le auzise, şi acest îndemn era lovit şi supus uscăciunii.

În mâhnirea toamnei, amânând mereu reluarea cursurilor, făcea plimbări lungi şi încete, mai aşteptând ceva, o întâmplare minunată, ca cealaltă. Dar o minune vine totdeauna pură şi neîngemănată şi cere o singură condiție: să n-o aştepți. Cucoana Lucica Cornea îl mai văzu venind o dată şi avu plăcerea şi bucuria să-l informeze că, după cât se aude şi după cât se ştie...

— După cât se aude şi după cât se ştie, e mai mult decât sigur că Olimpia s-a logodit...

În ochii aceia simpatici, Naum păru că surprinde două scântei maliționase; dar ce putea gândi acea minte, în dosul acelor ochi, pe dânsul nu-l interesa. Şi, afară de asta se putea să nu fie nimic adevărat.

De mult paserile schimbătoare îşi făcuseră soborurile lor, hotărând ploile şi lapoviţele toamnei. Naum se simţi micşorat şi slăbit şi începu să tuşească. Atunci profesorul său doctorul Negură, îl sfătui să se întoarcă iarăşi la brad şi la linişte. — O asemenea convalescenţă primejdioasă nu trebuia întreruptă, — declarase el, privindu-l peste ochelari. Du-te la mănăstirea Neamţu, şi nu mai păcătui!

Bătrânul doctor râdea, rostind dramatic ultimele cuvinte, însă Naum era aproape încredinţat că întoarcerea lui se găsea în rânduiala firească a împrejurărilor şi fatalităţii sale.

Astfel, fără uimire, părintele Atanasie îl văzu venind şi-i zâmbi luându-i mânile slabe şi subţiri şi strângându-i-le într-ale sale.

Naum se duse să vadă pe stareţ. După aceea se întoarse la chilia părintelui Atanasie. Şi câţiva monahi şi fraţi veniră îndată să-l privească de departe, spre a se încredinţa că minunea Celui Prea înalt e în curgerea împlinirii sale.

Cel dintăi lucru plăcut pentru oboseala bolnavului a fost pacea acelei blânde pustii şi a singurătăţii de iarnă. Pe urmă, fără a-şi da întru nimic sama, — armonizând dărâmările lui interioare cu viaţa cea nouă, înţelese că lucrurile au o logică în sine, numai interpretarea lor diferă, de la om la om ori de la veac la veac. Explicaţiile fenomenelor în aparenţă simple sau simbolice, pe care le găsea în juru-i în acea chinovie de primitivi, nu erau mai prejos decât explicaţiile complicate ale oamenilor din cealaltă lume. În fond şi unele şi altele erau convenţii. Încă esenţa

explicațiilor arhaice era mai pură şi mai poetică dacă încerca s-o descarce de atâtea forme, de atâta rutină şi frazeologie bizară. Mai mult: formele şi vorbele fiind indiferente, le-ar putea primi, ca să se închidă deplin într-o alinare de care avea tot mai multă nevoie, ca şi cum şi-ar fi simțit foarte aproape moartea, care încheie toate, şi nădejdile şi renunțările.

Trăind astfel acolo, ascultând viforul codrilor şi clopotele, petrecu iarna, având plăcere mai ales pentru sufletul fără minciună şi fără nedreptate al lui Atanasie.

Când veni primăvara, se simțit întremat şi tusa-i contenise.

Se afla, într-o zi, în cerdac şi se lăsa să-l bată soarele.

Părintele Atanasie veni domol şi se aşează aproape de el, jos, pe treptele scării. Când îi vorbea, întorcea capul peste umăr şi-i luceau ochii c-un fel de bucurie ascunsă pe care o primea din lumină şi din lucruri.

— S-aud şuvoaiele în râpile muntelui... zise el într-o vreme, stând atent şi ascultând. Vine şi miros de muguri, adăogi el. Astăzi ți-i mai bine?

— Astăzi mi-i bine.

— Te-am cunoscut şi te-am văzut vesel. Să ştii, frate, că astă-noapte am dobândit, de departe adusă, acea iarbă cu numele Roxil, care creşte pe-un munte unde se adună țărcile toamna, din toate părțile lumii. Cunoscând-o că-i de leac şi are să-ți fie de folos, am căutat-o la sihastri, pe la schituri, dar n-o mai aveau. Atuncea, ştiind că pleacă un monah al nostru în călătorie la locurile sfinte şi pe

la mănăstiri în ținuturi depărtate, l-am rugat pe dânsul să mi-o aducă. El s-a dus şi, întorcându-se astă-noapte, mi-a adus-o.

— A adus iarba Roxil? De unde?

— A adus-o de la un schit al Sfintei Fecioare, care se găseşte în nişte munți Balcani, precum scrie în însemnarea pe care o cunoşti. Aşa încât el a plecat în ziua sfintei Paraschiva, în octomvrie 14, luând binecuvântare de la părintele stareț.

— Cum îl chiamă? tresări bolnavul, ca şi cum abia atunci îl pătrunsese uimirea.

— E un călugăr bun, cu numele Valerie, care în cealaltă viață a fost păstor de oi. Deci dobândind el binecuvântare, a purces şi a umblat acolo unde l-am rugat eu. După aceea s-a dus la Prodromul Sfântului Munte şi la alte schituri şi mănăstiri din singurătăți. Şi luând de pe unde a fost un frate, de neamul său bulgar, s-a întors cu bine, după ce a umblat o sută optzeci şi două de zile.

— Şi de ce a adus pe bulgar?

— L-a adus. Căci şi acela e un monah care umblă precum a umblat el. Este între noi obicei ca să umblăm, spre a vedea pe alți frați monahi cum petrec, ce lucruri şi obiceiuri sunt la ei, cu ce se hrănesc, ce fel de dobitoace au, ce icoane făcătoare de minune se află în aşezările lor. Şi după ce vedem toate, luăm lemn de chiparis, rădăcini şi flori uscate, şi ne întoarcem la locurile noastre cu pace...

Călugărul tăcu, întorcând puțin fața, ca şi cum ar mai fi aşteptat o întrebare, stând gata să răspundă. Însă

bolnavul rămăsese tăcut. El de mai înainte aflase ceva nedesluşit de aceste călătorii misterioase, necunoscute oamenilor din lumea cealaltă. Acuma, dorind să vadă pe cel străin şi pe cel ce fusese cioban, neînțelegându-se între ei decât prin semne şi călătorind alături ca doi frați atâtea zile, săptămâni şi luni, — visa, mişcat, închipuindu-şi toate. Căci imaginația rămăsese în el încă nestricată.

Aceşti călători cerniți apar foarte rar în târgurile celorlalți oameni, — a europenilor, cum îi numea atunci, pentru întăia oară Naum. Neapropiindu-se decât cu mare sfială de trenuri, umblă mai mult pe jos sau cu vehicule primitive. Când ajung la țărmul mării, intră în corăbii cu pânze. Trec fără supărare peste graniți, găsesc primire în colibele oamenilor care se îndeletnicesc cu meşteşugul pământului şi-al vitelor, şi, ferindu-se de îngrămădirile cetăților, străbat, pe căi grele, la mănăstirile din pustii. Umblă fără contenire sub mâna lui Dumnezeu, tot aşa de încet ca şi-acum douăzeci de sute de ani, îşi poartă ca melcii tot ce-i al lor în spate, trec mări şi râuri, codri şi deşerturi şi ajung unde le-a fost porunca.

În lumea aceasta, în care se născuse pentru a doua oară printr-o durere proprie, el mai avea însă încă multe de aflat, cum a început a vedea nu mult după aceea, începând o adevărată ucenicie şi învățătură nouă.

Căci lumea aceea primitivă rămăsese, în multe privinți, cu complicații pe care nu le mai cunosc şi le-au uitat

oamenii cetăților. El trebuia să cunoască şi să învețe semne şi sunete în legătură cu câteva mii de noțiuni care erau despărțite de ceilalți şi închise pentru ei. Numele plantelor şi copacilor, al gângăniilor, al zburătoarelor şi fiarelor. Cu fețele lor schimbătoare, cu umbletul lor, cu modulațiile glasurilor, cu urmele paşilor, cu tot ce era al lor în amănunte, — toate trebuia să le ştie cu mirare, apropiindu-se prin ele de minunile neistovite şi veşnice.

Un om al acestei lumi întârziate n-are simplificările civilizației — cu unelte, aparate şi maşini care au făcut pe cei ce le fabrică ori le întrebuințează să piardă legătura cu natura şi misterul ei primordial. Primitivul trebuie să cunoască semnele vremii după vânturi; şi, după alte cunoştințI mai amănunțite, pe balaurii furtunilor, grindinilor şi marilor prăpăstii de nouri. Ceasul îl învață după soare. N-au chibrituri, n-au busolă, deci trebuie să ştie să producă singuri focul şi să se orienteze. Şi trebuie să poată să se hrănească, atunci când nevoia cere, cu rădăcini şi poame sălbatice. Trebuie să ştie a prinde peştii cu mâna şi a găsi pe pământ, sub cetini dese, ouăle găinilor sălbatice. Vitele nu le jertfesc, căci îi ajută la muncă, şi arar se înfruptă din carnea unui junc rupt şi stricat de ghiara ursului. Ştiu să numere şi să socotească după alte sisteme; încheie carul, întocmesc pârghia şi clădesc casa după învățături care se regăsesc în fundurile Asiei, unde calcă piciorul acelor monahi pribegi; şi în stațiunile preistorice, unde se coboară nişte oameni mirați şi cu ochelari mari, neştiind că foarte aproape continuă a trăi

urmaşi asemănători cu cei din acele morminte. Aceştia de acum n-au găsit de cuviinţă încă să adopte oala de fier, ci urmează să-şi fiarbă hrana la vetre libere, în oale de lut, unii acceptând numai arama şi bronzul. Dând la o parte invenţiile lumii nouă, care nu sunt esenţiale vieţii, nici nu-i aduc fericire, lui Naum i se părea că găseşte aici adevărata etapă a eliberării omului, cu o vastă scară de cunoştinţi şi descoperiri, acumulate în serii de milenii. De aceea aveau cunoştinţi mai multe şi mai sigure, noţiuni diverse până la mari şi tainice adâncimi. Eresurile şi înşelările lor erau cu mult mai puţine decât adevărurile, care erau nesfârşite. Chiar demonii, farmecele şi miracolele nu erau o absurditate cum socotise el, fără replică posibilă, în cealaltă viaţă. Ci erau aspecte ale fenomenelor vieţii, care aveau alte semne, alte nume şi alte explicaţii decât în lumea din care ieşise el.

Astfel s-a produs începutul uceniciei lui, după care s-a absorbit şi s-a adâncitdefinitiv într-un esoterism propriu şi în renaşterea-i minunată. Căci era o adevărată minune pe care Dumnezeu o pregătise cu grijă, cum spunea Atanasie; aşa cum în alte zile şi veacuri făcuse şi pregătise alte minuni, fără ca oamenii cei mulţi să le vadă, ori, dacă le-au văzut, să le înţeleagă.

XIX
În liniştea pădurii, trăia ş-un biet lup

«Erau ochii ei vicleni; cred că nu m-am înşelat», îşi zicea Natanail, stând în picioare în chilia lui.

Îi rămăsese, între toate, încredințarea dintăi, că tovarăşa din acele zile aşa de depărtate nu-şi păstrase cuvântul jurat. Ieşise ca din pământ asupra lui, tulburându-l. O urmase pe o cărare arzătoare, rămăsese în urmă şi se cufundase în moarte. Ea se dusese înainte fără să-l privească, cotise pe alte căi, în lumea cealaltă; nu mai era între el şi ea decât spuza impalpabilă a unui vis. Văzuse tulbure toate în globul de opal — ca şi cum se răsfrânseseră acolo imaginile îngropate în el, trezite de un semn. Imagini şi gesturi care erau numai umbra fumului unor imagini şi gesturi pulsând de sânge şi cutremur: toate arseseră, lăsând în el o urmă de venin, — foarte puțin, atât cât trebuia ca să dovedească realitatea trecutului. Altfel nimic din ce fusese el nu mai exista, căci era altul.

Plecându-se încet-încet unei discipline noua şi acceptând pentru viață explicații care năşteau dintr-o nouă economie fizică, trecuse la toate concesiunile trebuitoare păcii definitive. Texte, rugăciuni şi ritualuri se aşezaseră ca o umbră protectoare peste zilele şi ceasurile lui. Pentru sufletul lui rănit, dezamăgit şi îmbătrânit înainte de vreme, radia din ele o poezie pătrunzătoare. Fusese însfârşit

surprins şi de fapte nouă, — căci, de când era duhovnic, mânile lui pipăiseră şi alinaseră suferinți adevărate. Credința îi apăruse atunci, în prima clipă a realizării, ca cea mai înfricoşată dintre toate minunile umanității, deasupra tuturor descoperirilor şi invențiilor materiale. Căci cuvântul său şi atingerea sa putuseră suprima durerea.

Prestigiul pe care-l avea învierea sa, cum îi spunea Atanasie, şi situația lui materială, care-i îngăduia să ocolească mărunțişurile meschine ale obştei, îl țineau ridicat şi-n propriii săi ochi.

În tihna aceasta a misticismului său veneau acum să-l înțepe amintiri — un soi de vietăți stranii şi duşmane pe care el le credea înlăturate, însă care trăiau un fel de viață proprie. Erau amintirile evadate ale unor fapte care trecuseră prin acel trup şi-l zguduiseră atât, încât era să rămâie împrăştiat şi mort în pulberea pământului. Pentru el deci se ridicaseră ochii aceia şi-l priviseră de jos cu uimire; cunoscându-l, — de şi se înşelau.

Olimpia nu ştia prin urmare nimic de soarta lui. Fără îndoială că are să-l caute. Poate ar fi fost mai bine să-şi urmeze drumul ei nainte; — însă nu-l va urma şi se va opri, căci în acei ochi încă frumoşi, veniți din lume în singurătate, lui i se păruse că a surprins ceea ce se chiamă curiozitate, adică demon al neliniştii. Fiind femeie, aceea care se chema şi pentru el Olimpia va veni aici, privind în juru-i fără scop şi fără rost şi părând uimită.

Acea clipă o aştepta ca pe-o încercare pe care n-o merita. Va trebui să asculte întrebări şi să deie răspunsuri. Ce întrebări şi ce răspunsuri mai pot fi bune pentru el? Nu înțelegea de ce-ar trebui să aştepte acea clipă. Nesimțindu-se în stare să privească dârz ori să facă un semn de înlăturare, — găsi că mai este o cale care l-ar scuti de sforțări şi tulburare.

— Paramoane! chemă el încet, înturnându-se spre uşă.

— Aici sunt, părinte, răspunse ucenicul, venind cu grabă la poruncă.

— Ascultă, Paramoane. Pregăteşte traista noastră cu mâncâre. Ia pâne şi brânză de aceea pe care o mai avem de la Mănăilă Baciul, care ştiu că-ți place ție. Pune şi legume, după rânduială, şi câteva pere coapte. Umple ulciorul cu apă. Ne ducem să începem cositul în poienile ce sunt în sama mea. Nu uita cutea, ciocanul şi batca. Având deosebită grijă pentru mâncare, să nu cumva să uiți coasele, Paramoane.

— Sărut mâna, părinte; n-am să uit nimic şi am să îndeplinesc toate, după cum îmi porunceşti, răspunse ucenicul.

— Şi să înfingi, Paramoane, un băț în pământ înaintea uşii, ca să vadă cei ce vor veni că nu suntem acasă şi să se ducă ori să ne aştepte. Astăzi ar face mai bine să se ducă decât să ne aştepte. Am uitat să-ți spun că trebuie să hrăneşti cățelul.

— Părinte Natanail, nu puteam să uit, pentru că a venit el singur să ceară. I-am dat, — ş-acuma doarme. Asta arată că şi cuvioşia ta ar trebui să te odihneşti, căci astă-noapte pot zice că n-ai dormit...

— Dacă ți-a fi somn, Paramoane, şi-i fi prea trudit, te-i culca subt o umbră de stejar, c-o pală de iarbă căpătăi. Acolo dormi mai bine decât aici. Nu uita, iarăşi, să duci şi pe Țubichi să doarmă acolo.

— Merge el singur, părinte, căci ne simte când plecăm. Cățelul acesta e un spion cum nu se mai află pe lume.

Natanail încercă să râdă; dar se opri, căci îi apăruse în simțurile adormite imaginea de altădată a Olimpiei. Aceea însă nu mai era, — se stinsese. Voi să şi-o înfăți-şeze pe astălaltă, aşa cum îi fulgerase în acea dimineață. Nu putea să adune în imaginație decât ceva nedesluşit. Poate-ar trebui s-o aştepte; căci în forma aceasta nouă şi întrucâtva schimbată, asemănătoare totuşi celei vechi, trăise şi vibrase pasiunea tinereței lui. «Zădărnicii, murmură el mişcat; lucruri trecute şi întoarse în aburul neființii lor.»

Luându-şi toiegelul, păşi pragul, cu Paramon alăturea şi cățelul după dânşii. Avea pe față o lipsă de sânge, pe care ucenicul său i-o mai văzuse de câteva ori, când suferea de piept, în unele toamne cu negură, — ş-o încre-țitură de suferință şi mâhnire.

După ce ieşi pe portiță, porni pe cărare la dreapta, înspre Pocrov.

— Nu mergem la poienile noastre, părinte?

— Se-nțelege, răspunse Natanail; ai dreptate; mă gândeam la altele...

Ocoli cu hotărâre înspre stânga, scuturându-şi fruntea şi pletele subțiri, uşor încărunțite.

— Aşa-i, ai dreptate, noi ne ducem la poienile noastre. Ai luat coasele şi toate câte ne trebuiesc? Aşa. — foarte bine.

— Am luat toate, îngână Paramon, privind cu grijă spre stăpânul său.

Trecură îndată vâlceaua, lăsând în urmă bisericuța Vovideniei, cu chiliile ei paşnice, — ca nişte pui împrejurul cloştei lor, cum obişnuia a zice poetic Paramon.

De astă dată observația nu trezi atenția lui Natanail. Mergea domol, spre umbra pădurii — şi din urmă veni bătaia de toacă a ceasului 11. Sunară şi clopotele. Soarele lovea cu mare putere şi strălucire. Îşi şterse cu mânica umezeala de pe frunte. Apoi, a doua oară, trase dintr-un buzunar din lăuntru o năframă subțire cu horbotă. Era un dar al unei femei dintr-un sat din munte, care căzuse zdrobită în chilia lui, pentru mari suferinți, plecând fruntea şi cerând alinare. Erau suferinți şi chinuri de dragoste, — de şi ea le învăluia şi le ascundea. — Aceste muieri subțiri şi cu ochi împungători ale muntenilor sunt dintr-o rasă nebună şi pătimaşă! — îşi şterse fruntea cu năframa şi răzbătu în cea dintâi poiană. După aceea merse prin umbra străpunsă de lumină.

Ajungând în locul lui depărtat şi ferit, se opri. Se uită la stejarii singuri; apoi păşi mai departe, către cei doi mesteceni cunoscuți. Îşi lepădă subt ei haina de deasupra şi rămase într-alta mai sprintenă şi mai scurtă. Îşi legă fruntea şi părul cu năframa, lăsând comanacul peste celelalte boclucuri. Primi de la Paramon coasa, ş-o ținu în stânga cu toporâştea în pământ, ca să-şi facă semnul crucii cu dreapta; apoi scuipă în palme — cum cerea acelaşi ritual mecanic — şi începu să tragă prin iarbă cu lama curbă şi scânteietoare. La fiecare fâşâit ritmic, florile felurite şi spicele fine se cumpăneau şi se culcau în stânga. Înfloriseră dimineața şi mureau în soarele amiezii.

Din când în când se opreau, scoteau din tioc cutea umedă ş-o treceau repede peste ascuțişul oțelului, cu sunete subțiri care săgetau zvâcnit spre văi. Şi iar porneau, legănându-se mlădios şi păşind o dată scurt după fiecare mlădiere.

După ce culcară două brazde lungi şi paralele, se întoarseră încet spre mesteceni, cu obrazurile aburite. Natanail se simțea mai ostenit decât în alte rânduri. Se lăsă lângă ulciorul cu apă.

Paramon desfăcu lama lui din toporâşte, înfipse batca în pământ, se aşează şi el alături pe-o coastă, rezemat în umărul stâng, şi începu să bată ascuțişul coasei cu ciocănaşul, stând atent şi cu nasul neclintit asupra acestei lucrări.

Când isprăvi, ridică fruntea şi văzu pe starețul său

stând neclintit cu fața în sus, sub pletele luminoase ale celor doi copaci. Brațul drept îl avea aruncat în laturi, mâna stânga îi era adusă peste piept, în dreptul inimii. Avea ochii închişi şi părea că doarme. Se culcă cu fereală, desfăcu ş-a doua coasă şi o ciocăni, în acelaşi ritm monoton de cântec.

Când isprăvi, se întinse o pauză mai lungă de tăcere. Ca într-o subită tulburare, Natanail tresări şi deschise ochii.

«Nu dormea, îşi zise cu plăcere Paramon. Cine ştie ce vedea el, acolo unde noi nu putem vedea încă nimic.»

— Ce este, Paramoane? n-a venit încă nimeni să mă cheme?

— Nu, părinte Natanaiâ, n-a venit nimeni.

Atunci Țubichi se sculă din locul lui de lângă tarhat, înălță nările şi primi înştiințare pe adierea vântului. Lătră de câteva ori fără mânie, întrebând cine este.

Ochii negri şi mari ai ucenicului crescură şi mai mult. Zâmbi, întinzând urechea, căci simțea glasuri, departe încă, pe cărare.

— Ba vine cineva! hotărî el, întorcându-se cu admirație spre monah.

Starețul însă părea neliniştit, şi el nu înțelegea de ce. Se înălțase în picioare şi-şi căuta comanacul şi rasa. Se zăriră, printre stejarii rari, în altă poiană, haine albe. Atunci se linişti şi se aşeză la locul său.

— Sunt slujitori de la vite, lămuri Paramon.

Erau doi băitanaşi — desculți şi cu pălării pleoştite ca nişte ciuperci în cap. În mâni purtau bețe grele crestate şi înflorite cu cuțitul. Se opriră. Apoi, după ce recunoscură pe Natanail, veniră la el, se închinară şi-i sărutară mâna dreaptă pe rând.

Călugărul tăcea, întârziind să-i întrebe. Paramon le făcu semn să vorbească.

— Ne-a trimis un boier, vorbi unul din ei care părea mai mare.

Natanail întoarse fruntea.

— Ne-a dăruit câte-o țigară. Era un boier bătrân şi bea şi el dintr-o țigară. Ne-a dat s-aprindem. Ne-a întrebat dacă ştim unde-i cuvioşia sa părintele. — Ştim. Coseşte cu fratele Paramon, într-o poiană. — Atunci duceți-vă, zice boierul, şi spuneți-i aşa că este un domn de la Bucureşti, care vrea să-i spuie ceva. Şi dacă poate, să se întoarcă după amiază acasă. Îl poftesc să vie numai-decât — ş-am să trec după amiază pe la Vovidenie.

— Aşa a spus?

— Da.

— Şi era singur?

— Era singur. Ne-aşteaptă să ne întoarcem şi ne mai dă câte-o țigară. Da cuvioşia ta să nu crezi că noi am lăsat vitele de capul lor. Le-am lăsat în sama altor băieți. Ş-acuma ne-ntoarcem îndată cu răspunsul.

— Bine, zise Natanail.

— Să ne-ntoarcem şi să spunem aşa: bine?

— Da.

Băitanaşii se întoarseră, urmăriți cu atenție de botul cățelului. Natanail răsuflă prelung pe nări şi se lăsă iarăşi pe maldărul de iarbă.

Nu rămânea îndoială. Era un mesager din partea ei, — atacându-i liniştea. Poate va trebui s-o vadă, — însă teama care însoțea această idee rămânea într-însul statornică.

— Paramoane, zise el către ucenic, trebuie să începem iarăşi. Acuşi se face sară.

— Da, părinte. Pot începe şi eu singur, căci nu-s trudit ş-am dormit bine.

— Ba am să mai dau jos şi eu măcar o brazdă.

După un ceas, gustară puțină brânză şi pâne neagră, stând într-un genunchi, lângă ulcior, sub mesteceni. Lui Paramon, pe lângă zahăr, îi plăcea mai ales ceapa, — şi ospăta din una, mare şi frumoasă, după ce-o zdrobi cu pumnul. Apoi părintele răspunzându-i că nu bea apă, — deşertă el singur o partă din ulcior.

— Paramoane, îi zise monahul zâmbind, tu toate le faci cu plăcere şi bucurie a simțurilor, ca şi ceilalți oameni, din lume.

Ucenicul se ruşină, punând nasul în pământ. După aceea îşi şterse îndesat gura cu palmele şi se ridică la treabă.

Într-un târziu, Natanail se opri la capătul din vale al brazdei şi întorcându-se spre păduri şi spre soare, ceti ceasul trei. Era o arşiță mare şi apăsătoare în văzduh — şi se iscase un nour de dincolo de asfințit. Până ce urcă încet la deal, sub poiană, nourul crescu, — îl împinseră şi-l răsfirară în cer tunete depărtate. Îndată începură de pe costişe să chiuie cositori, fugind pe cărări spre adăposturi, cu coasele înălțate în mâna dreaptă şi cu trăistile şi sumanele în stânga. De pe coasta depărtată de dincolo, peste şesul Nemțişorului, răspundeau alte chiote şi răcnete, şi oameni mici fugeau la deal.

Aceste semnale şi chemări domolindu-se, sosi cu mare repeziciune şi oblic ploaia din munte. Trecu sunând peste păduri. O clipă luci soarele. Apoi veni altă ploaie mai deasă, întunecând lumina. Stejarii stăteau neclintiți, ca nişte corturi verzi, în poiană, şi-n frunzişul lor fâşâiau dulce picăturile.

Văzduhul se răcori. Ploaia se duse ca un fum spre câmpii depărtate şi cerul începu să se însenineze. Dar monahul şi ucenicul său rămaseră încă o vreme în adăpostul lor, privind spre curcubeul care apăruse foarte aproape, în marginea pădurii.

«Trebuie întâi să soarbă toată apa de pe fânaț... se gândea Paramon. Acum intrăm în iarbă ca-ntr-o baltă.»

Dintr-o poiană din lăuntrul pădurii, veniră până la ei sunete înăbuşite de tălănci. Natanail le ascultă un timp, socotindu-le depărtarea. Zise către ucenic:

— S-apropie oi de-a lui Mănăilă.

— Aşa este, răspunse ucenicul, atent şi el. Au suit de la cerbărie în poiană, la stâna cea veche; au venit spre noi ş-acuma se depărtează iar.

Călugărul ascultă iar sunetele şi picurările.

— Aşa este, — încuviinţă el. Până ce se zvântează iarba, eu zic, Paramoane, să intrăm în pădure, către ele, să dăm un răspuns lui Mănăilă, pentru caşul despre care am vorbit cu dânsul. — Poate-i pregătit şi-l putem lua.

Paramon potrivi în crengi ciumpăvite, pe trunchiurile mestecenilor, boclucurile lor şi coasele. Lăsându-le în sama copacilor, pătrunseră în pădure pe subt arcul curcubeului, care se stânse imediat după trecerea lor. Răzbătând pe o cărare bine cunoscută, de şi era de mult necercetată şi pădurea o ascunsese cu îngrijire, — se apropiară de tălăncile oilor.

Le auzeau aproape. Mai trebuiau să coboare într-o rovină adâncă şi să suie malul celălalt, foarte oblu, printre trunchiuri dărâmate şi încurcături de crengi. Tocmai suiau, cățărându-se şi făcându-şi cu greu loc, când tălăncile se zbătură cu spaimă în două răstimpuri apropiate. Un zăpăit furios de câne izbucni îndată după aceea. Ş-un

răcnet de om — gros şi prelung — cu mânie şi îndârjire îndemna cânele, — părea că se apropie şi se depărtează, după mişcările încâlcite şi cotite de fugă printre brazi şi tufărişuri.

— E glasul lui Mănăilă, zise Paramon, lăsând în urmă pe monah şi răzbind cel dintăi deasupra, pe mal.

Nu se vedea încă nimic, dar s-auzea cânele apropiindu-se. Şi glasul chiuia şi hăulea cu disperare.

— Să ştii, zise încet, cu aţâţare, Natanail, şi asculta foarte încordat, răsucindu-se şi privind prin desime, — să ştii c-a dat lupul în oile lui Mănăilă.

— Asta trebuie să fie, aprobă, cu linişte Paramon; alta nu-i!

În acelaşi timp, între ei, căţelul deodată se zbârlise, mârâind c-un glas străin pe care atunci întăia oară îl găsise în el şi-l întrebuinţa. Îi crescuseră pe şira spinării ţepi de arici. Se trăgea încet înapoi, însă nu cu frică, ci c-o mare mânie stăpânită.

— Lupul! suflă deodată Paramon, înăbuşit, şi feri în laturi.

Şi el şi Natanail se aplecaseră cătând între sfărâmăturile din jurul lor crengi groase, negre şi răsucite, — arme în aparenţă formidabile. Le ridicară deasupra capetelor, aşteptând pe duşman.

Sălbătăciunea nu venea cu grabă; căci aducea un cârlan destul de greu şi de lânos. N-avusese vreme să-l zugrume şi-l târâia de grumaz, făcând salturi scurte şi oprindu-se din când în când ca s-asculte. Venea drept spre râpă, spre cărarea ştiută, care era ş-a lui. Simțind ceva într-acolo, se oprise o clipă, cumpănind o orientare nouă. Atuncea îl ajunse din urmă Dârlău, cânele lui Mănăilă. Lupul lepădă cârlanul, îi dădu o lovitură scurtă de colț sângerându-l la gât şi lăsându-l încâlcit în spini, — şi făcu față. Dulăul îl izbi cu ragila. Dar dihania avea, în gura enormă şi roşie, cuțite agere. Ajungând pe duşman cu ele, se scutură şi rămase câteva momente liberă. Îi crescuse şi ei dintrodată coamă, care-o făcea mai naltă; şi când se răsuci, cu ochii sângeroşi, cercetând cel mai bun loc de trecere, apăru ca o fantomă a umbrei, mânioasă, înfricoşată şi tristă în acelaşi timp.

Dintre călugăr şi ucenic, țâşnise dintrodată, pe neaşteptate, şi Țubichi. Era cu mult mai mic decât lupul, decât dulăul cel flocos şi decât cârlanul, dar avea în el un avânt de explozie ş-un curaj eroic. Sări în coasta stângă a lupului şi aproape în aceeaşi clipă fu în dreapta lui, şi iar săgetă în stânga, încolțind scurt, ferindu-se şi revenind; pe când Dârlău se izbea în aceeaşi vreme, răzbătu spre ei şi Mănăilă, cu baltagul. Paramon şi Natanail se mişcară şi dânşii.

Baciul lepădase de pe el toate pe cărare, şi glugă şi sarică şi căciulă. Mânicile cămăşii slinoase îi fugiseră spre umeri. Şi pregătea, gâfâind, baltagul în mânile-i mari, încordându-şi brațele.

— Nu-l lăsa, măi Dârlău! Ține-l, măi! strigă el gros şi răguşit.

Se poticni cu mirare. Vedea altă dihanie mică, care țupăia şi lovea de pretutindeni, muşcând scurt, lăsând şi iar apucând, cu mârâituri izbucnite şi subțirele. Când zări mai încolo pe călugăr şi pe ucenicul său, înțelese, şi se minună în sinea lui mai mult decât de orice pe lumea asta. Dar n-avea vreme de pierdut, şi se năpusti cu străşnicie, potrivind bine şi la vreme lovitura cu baltagul.

Nu putea avea decât o singură clipă scurtă, când apărea în lumină, din rostogolirea înfricoşată cu dulăul, capul mare al dihaniei. Atuncea îl păli. Aşteptă iarăşi şi mai dădu o lovitură, mai îndesată şi mai sigură, căci fiara slăbise. Fălcile lui Dârlău o fixară cu grumazul la pământ şi baciul, opintindu-se a treia oară, îi zdrobi țeasta. Atuncea se linişti şi Țubichi şi rămase privind țintă şi cu mânie spre duşmanul pe care credea că-l doborâse el. Când îl observă tresărind, se mai zvârli o dată în el.

Lupul pieri între oameni şi câni fără să deie nici un glas şi nici un sunet. Intră c-un fel de demnitate în liniştea morții.

Natanail avea pentru întăia oară înaintea lui asemenea privelişte. Fu cutremurat ca de o durere pe care de mult n-o încercase. Îl străbătea o simpatie pentru pasiunea şi îndârjirea măreață a fiarei. Deodată căzuseră şi se stinseseră lângă el.

Baciul deschisese cu cuțitul beregata cârlanului; apoi îl luă de-un picior, târâindu-l mai departe în cărare. Zise spre călugăr:

— Ți-aş da şi dumnitale, părinte Naftanail, un hartan; dar ştiu că nu mânânci carne.

— Mulțămesc, moş Mănăilă; eu veneam pentru caşul de care am vorbit: să-ți aduc aminte.

— Acela este şi vine la vremea lui, părinte, să n-ai nici o grijă.

Dădu din cap, privind spre Țubichi, ca la o minune a lumii.

— Părinte, eu aşa poznă n-am văzut de când maica m-a făcut... hotărâ el. Eu n-aveam în aşa cotei nici o credință, şi văd că-i întocmai ca spirtul care-mi place mie. Bre-bre-bre!

Îşi clăti într-o parte capul şi se duse cu cârlanul.

Natanail veni până la marginea râpii, apoi se întoarse şi mai privi o dată spre lupul mort, ca şi cum rămăsese lângă el ceva al său.

— Să mergem, Paramoane, zise el încet. Eu am uitat că-n după-amiaza asta mă aşteaptă acasă cel ce mi-a trimes răspuns.

XX
«Unde nu-i durere, nici întristare, nici suspin...»

Paramon ocoli prin poiană, ca să vadă dacă mai are vreme şi putinţă să lucreze, rămânând să aducă el toate boclucurile. Natanail se întoarse de-a dreptul la schit, purtând ca pe o fiinţă neliniştea pe grumazi.

Căsuţa era singură, în lumina înclinată a soarelui, cu băţul înfipt înaintea scării cerdacului. Nu-l aştepta nimeni. — Trase din pământ băţul şi-l rezemă de un stâlp, pe când urca pe gânduri treptele.

Ţubichi îi trecu printre picioare, vioi şi vesel. Coborându-şi spre el privirea, monahul îşi aduse aminte de crâncena şi muta pieire a fiarei, şi nemulţămirea aceasta, revenită iar, se amestecă cu mâhnirea lui intimă.

Ar fi dorit să găsească o urmă, ori o veste, — totuşi era mai bine aşa cum voise şi nădăjduise de la început. Oftând prelung, cum avea de mult obişnuinţa în cugetele şi preocupările lui, se duse la cartea deschisă pe măsuţă. Dar painjenii slovelor nu i se arătară din întuneric decât mai târziu.

Începu să cetească murmurat, — când scăpă soarele pe uşa deschisă. Nu mai era mult până la ceasul asfinţitului. Întorcându-se către dunga dreaptă de lumină, o văzu deodată dispărând, parcă ar fi trecut peste ea un nour. În prag i se arătă o figură străină.

Era Olimpia Mironeanu, cu fruntea goală şi părul acoperit numai până la creştet de un văl fumuriu, care i se grămădea încreţit pe umeri. Avea un zâmbet care semăna cu cel de demult. Şi în zâmbetul ei era amestecată şi teamă, căci poate se ştia şi se simţea încă vinovată. Cu stânga îşi ţinea vălul la piept. Cu dreapta se sprijini de uşor. Nu salută cu vorbe. Nu ştia cum ar fi putut saluta, cu ce cuvinte, cu ce nume. Îşi plecă numai fruntea şi şi-o ridică iar.

— Pot să intru?

— Pofteşte, zise încet Natanail, răsucindu-se o clipă spre painjenii cărţii deschise.

Apoi o observă tot în picioare.

— Ar trebui să staţi, doamnă. Vă rog, aşezaţi-vă.

— Într-adevăr, mă simt puţin cam obosită.

Se aşeză încet, ca pe un puf delicat, pe laiţa tare. Privi pieziş, cu îndoială şi cu aceeaşi sfială, spre monah. Întrebă:

— Cred că m-ai cunoscut.

Natanail făcu semn afirmativ cu capul.

— Încă de azi-dimineaţă?

— Da.

— Am fost sigură de asta. Aşa că am rugat pe domnul Emil Lepădatu să cerceteze în mănăstire, ca să putem şti unde locuieşti. Am aflat îndată drumul, împreună cu destule informaţii, care m-au făcut imediat să nu

mai am nici cea mai mică îndoială. Însă n-am găsit pe nimeni aici şi domnul Lepădatu a avut ideea să trimeată în pădure nişte copii de la vite. Noi am plecat fără să mai aşteptăm răspuns. Acuma m-am întors singură. Trebuia să vin. Simțeam că altfel nu se poate.

Vorbea pripit. El o asculta cu capul plecat, simțind în el amintirea unei ciudate şi vechi emoțiuni a aceluiaşi glas.

— Aşa-i că-ți închipuiai c-am să vin?

— Desigur.

— Şi totuşi nu m-ai aşteptat.

El tăcu.

— După cât înțeleg, urmă ea, am rămas în ochii dumnitale vinovată că n-am stat aici la datoria mea, aşa cum cereau sentimentele mele de-atunci şi cuvântul pe care-l dădusem. Desigur c-aş fi rămas; nimeni n-ar fi izbutit a mă convinge c-o clipă mai înainte că s-ar putea să nu rămân şi să nu aştept. Dar după o clipă a sosit vestea pe care cred c-o ştii. Tata căzuse şi murise în mijlocul unei cooperative. Eram chemate. Nu puteam să las pe mama singură. Ne-am dus.— Ş-atunci — prin ce împrejurare nu înțeleg, — prin ce împrejurare s-a putut să nu găseşti cele câteva cuvinte de explicație pe care le lăsasem pentru dumneata şi prin care te chemam imediat după mine? Căci îți mărturisesc: în acel şuvoi care ne lua şi ne îneca, singura mea nădejde era c-ai să vii numaidecât să ne ajuți, să ne salvezi. Te cunoscusem,

în acele puține zile ale tinereții noastre, energic şi hotărât, şi te-am aşteptat.

El o privi uimit. Zâmbetul ei pierise, şi avea ochii mari întorşi şi fixați asupra trecutului.

— M-ai aşteptat?

— Da, urmă ea, desigur că te-am aşteptat. Ş-am rămas singură în nenorocirea mea, îndoindu-mă de tot ceea ce fusese şi se spusese între noi. Abia ne văzusem, eram prea tineri, şi ne despărțisem uşor. M-am simțit nedreptățită...

Accentul glasului ei mărturisea mai mult decât atât. Întorcându-se din ziua aceea de demult, văzu pe călugăr. Adăogi mai încet:

— Asta am vrut să ştii...

— Mai era nevoie? rosti greu Natanail, privind înspre unghiul icoanelor.

— Crezi că nu era?

— Poate nu era nevoie. După cum vezi, m-am despărțit de toate ale veacului ş-ale vieții.

La aceste vorbe care-i apărură neaşteptate, mai ales prin desnădejdea lor calmă, doamna Mironeanu bătu de câteva ori din pleoape şi găsi cu greu aerul de care avea nevoie.

— Trebuie să înțeles, reîncepu ea cu greutate, că din pricina aceea te găsesc aici? Este totuşi ceva neînțeles, căci nimic din ce erai atunci prin temperament şi cultură

nu părea să te îndrumeze pe asemenea cale. Izolarea dumnitale e voită şi necesară? Nu mai simţeşti nici o nevoie de lume? Lumea aceea era totuşi a dumnitale. Şi-acum te-ai imobilizat în alta.

— Asta e mai greu într-adevăr de înţeles, zise pe gânduri Natanail, simţindu-se din ce în ce mai liber şi mai liniştit. Viaţa aceasta să nu-ţi închipui că-i mai puţin bună decât cealaltă. Neclintirea aceasta e numai înşelătoare, căci ocolind oraşele şi oamenii, un monah străbate câmpiile şi munţii, se duce până-n locuri sfinte şi vechi, răzbate la Eufrat şi Nil — şi vede Tebaida monahilor de mult adormiţi... E o lume în trecut şi-nlăuntru. Am făcut şi eu această călătorie pe jos şi m-am simţit mulţămit...

— Cât de ciudat vorbeşti... şopti ea cu teamă.

— Iar aici, între păduri şi-n munţi, urmă el, am ales ceea ce a trebuit sufletului, după acea înfrângere şi moarte.

Ea-l privi cu lacrimi, şi-i văzu mânile cu unghii neîngrijite şi ghetele grele pline încă de pulberea drumurilor de care vorbea.

— Ai putut face asta din pricina mea? tresări ea, plângând.

Se lăsă asupra mânilor acelora, le cuprinse şi voi să-şi lipească buzele de ele. Monahul se feri uşor. Ea rămase în picioare, cu umerile zguduite de suspine.

— Iartă-mă, urmă ea, încercând să se stăpânească. Am venit aici poate dintr-un simţământ de curiozitate. Şi abia acuma înţeleg ce ruptură oribilă şi nepermisă

s-a întâmplat în viața noastră. E aşa de tragic, încât pare comic, încât pare o farsă amuzantă...

El se trase un pas, văzându-i aprinderea pasionată. Era totuşi ea — de şi-i păruse că poate avea îndoială, în cea dintăi clipă a revederii. Era ea, cu unele gesturi şi intonații şi cu toată gingăşia ei anumită — aşa cum i se arătase în fulgerarea-i brutală a trecutului, în care se văzuse umbra imaginilor şi se prefirase prin el umbra sensațiilor.

— O farsă amuzantă, repetă ea, vorbind cu batista şi ştergându-şi grabnic lacrimile. Căci n-am venit numai de curiozitate, — pentru care mă simt şi mai vinovată, şi mai osândită. Am venit pentr-un fel de împăcare, a cărei nevoie o simțeam tot aşa de mult ca şi a curiozității. Pentru o prietinie care a rămas totuşi în mine, cu toată durerea şi dezamăgirea la care socoteam că aveam drept şi văd că nu aveam. Pentru ceva care a fost — aşa de tare şi de scump, numai o dată în viață. Pot să spun că în mine amintirea acelor ceasuri e încă vie ş-am fost atunci fericită.

— Da... murmură el.

Cu buzele-i arse încerca să mai prindă o picătură dintr-un izvor pentru totdeauna secătuit.

— Numai pentru asta am venit, plângea ea înăbuşit şi sfâşietor, aşezându-se iar în locul ei, pe laița bolnavilor, şi încovoindu-se asupra genunchilor. Credeam să găsesc

totuşi ceva. Căci altfel, trebuie să-ți mărturisesc, eu m-am împăcat cu viața mea. Pentru soțul meu am prietinie adevărată şi-l iubesc; am copii care sunt acuma totul pentru mine. Te-ntorci totuşi c-o simțire cu totul de altă natură în țintirimul trecutului!

Ramase un timp încovoiată, cu coatele pe genunchi; apoi se linişti şi-şi şterse încet lacrimile. Natanail o privea adânc mişcat, cu inima împovărată, neînțelegând însă în totul ascuțişul acelei sfâşieri.

— N-avem să ne mai vedem niciodată, suspină ea, privind departe. Plec chiar în astă sară.

— Cine ştie... murmură Natânail, întorcându-se spre cartea lui.

— Nu, niciodată... sfârşi ea, c-un gust de otravă în gură. Niciodată!

Se ridică şi-şi potrivi vălul pe față.

— Trebuie să mă duc.

Sta la îndoială; voia să-i spuie cuvântul de adio, care i se părea că trebuie să încheie revederea lor. Dar nu găsea forma, nici epitetul. Numele de altădată nu mai exista. Acestălalt era absurd pentru sentimentul ei. Se întoarse şi ieşi, ducând povara trecutului.

La schit, în acea clipă, începu să cânte muzical toaca de vecernie.

XXI
Călătorie către cel din urmă ostrov

După câteva zile, ieromonahul Natanail, simțindu-se mai slăbit şi mai plin de întristare în îmbătrânirea-i timpurie, se hotărî, după sfatul lui Atanasie, să se abată până la schitul schivnicului Iosif, la Icoană, în muntele Rusu. Avea nevoie poate să se încredințeze cuiva, să se elibereze printr-o spovedanie; înțelegea prea bine însă că acesta e un lucru foarte greu. În explicația lui erau amestecurile altei lumi şi mai ales o înțelegere personală, interpretare a veacului şi a ştiinții, pe care misticismul său nu o putuse acoperi cu totul. Era încredințat însă că va găsi împrospătare de energie, căci acolo trăia un om care izbutise să se izoleze şi mai mult, găsind tărie în sine şi-n credința care mişcă munții.

Lăsă pe Paramon şi pe Țubichi acasă, dorind să fie cu totul singur. Porni mai domol decât avea obiceiul. Simțea în piept, împungându-l iar, dureri cunoscute, pe care le socotise complect stinse. Paramon era mai îngrijat de fața stăpânului său, pe care lucea ca un reflex de lună.

Ocoli mănăstirea cea mare pe sub pădure şi ieşi la locul care se chiamă Cerdac. Acolo se înalță o clădire de piatră şi cărămidă, un fel de paraclis rotund, deschis din toate părțile, cu semnul crucii deasupra turnului. Pe bolta interioară sunt scrise zugrăveli curate şi bune, povestind întâmplarea care se află însemnată şi pe crucea

de marmură din mijloc. Se vede sus şi se spune jos că anume, în vremea zaverei de la anul 1821, intrând turcii în țară la noi ca să zdrobească răscoala grecilor lui Ipsilant, au început a face multe răutăți şi stricăciuni creştinilor şi sfintelor lăcaşuri. Atuncea monahii de la Neamț, temându-se, au hotărât să ascundă şi să îngroape în pământ icoana cea mare a Maicii Domnului, de şi asemenea imagine făcătoare de minuni purta în sine toată puterea şi toată biruința împotriva unor necredincioşi ca aceia. Omeneasca frică fiind mai presus decât înțelegerea, părinții au pus deci pe Maica Domnului într-un car prost cu doi boi — şi-un muntean din partea locului a dus-o, împreună cu doi cuvioşi monahi, în muntele Rusu, şi-au îngropat-o acolo în nişte stânci, punând semn. Trecând furtuna şi neliniştile, soborul a hotărât să aducă iarăşi la locul său sfânta icoană şi-a trimes părinți s-o dezgroape; iar după mare slujbă, apoi, au ieşit cu praporele şi-n odăjdii cu toții înaintea sa, având în frunte pe Harie, arhimandrit şi stareț. După cum se vede din zugrăveli, au adus de data aceasta pe Preacurata într-o căruță c-un cal. Şi se mărturiseşte, pe crucea de marmură, că s-a întâmplat atunci o minune, — că icoana părea înegrită şi ştearsă: şi când a întâmpinat-o mulțimea cu cântări de slavă, i s-au rumenit obrajii şi s-a făcut mai frumoasă decât era înainte, chiar în acel loc, la Cerdac.

Toate acestea sunt însemnate, scrise şi zugrăvite.

În stâncă, unde a fost îngropată Sfânta Fecioară, muntenii şi călugării au clădit deasemeni acoperiş de lemn

şi draniță şi nişte binecredincioşi creştini au aşezat altă icoană, întocmai ca cealaltă zugrăvită şi împodobită. Locul a rămas aşa multă vreme peşteră şi acoperemânt, având păzitor un shimonah, care dormea pe pământ şi pe căpătăi de piatră şi se acoperea c-un postav mic. A trăit astfel ierni şi veri, cu privighere multă şi somn puțin, până ce i s-a arătat semn şi poruncă în vis. Atunci s-a sculat acel shimonah, şi, cu puterea şi credința lui, adunând şi ajutoare de la lume, a înălțat peste peşteră bisericuță de lemn, împodobind-o cu toate. Şi deasupra râpii a ridicat pe piloți, sub streşină de şindrilă, clopotniță, în care a aşezat întâi, după mijloacele şi puterea lui, nişte clopoțele şi nişte zurgălăi. Iar mai apoi a putut agonisi clopote mari şi adevărate, care cântă, cum cântau şi cele mici, puterea lui Dumnezeu.

Înspre acel schit, urmând un drum pe lângă apa Nemți-şorului, prin poieni, merse Natanail încet şi pe gânduri. Locurile nu erau prea singuratice. Răzbea până departe țipătul unui fierăstrău care spinteca trunchiurile de brazi. Treceau din când în când căruțe cu încărcături de lemne. Apoi, într-o vreme, cotind pe lângă o cruce de piatră, dintrodată ajunse la un pripor, într-o râpă umedă. Acolo era linişte şi nu se afla suiş decât pentru picior. Nu se mai auzeau nici tălăncile din luminişuri, nici fierăstrăul.

Urcă sus pe stâncă, într-o poieniță grămădită din toate părțile de pădurea de brad. Sui trepte îngrădite şi se sprijini cu mâna de un parmaclâc şubred aşezat pe țăruşi. Din râpă se înălța clopotnița şi de la ea până la aşezarea

schivnicului era aruncat pod. În dreapta, la marginea prăpastiei se arăta bisericuța, cu pragul de sus al uşii la înălțimea nasului. Avea turnuleț şi alcătuire după toată rânduiala; şi, cu toate că nu era decât o clădire primitivă şi trecătoare de lemn, cuprindea în lăuntrul ei toate cărțile, icoanele, zugrăvelile, candelele, sfeşnicele şi stranele, fără de care nu se poate credință şi lege; — numai toate erau mici, lucrate, cioplite şi aşezate aşa încât păreau o rămăşiță întârziată din veacuri străvechi, de la începutul creştinismului.

Încăperea scundă era deschisă şi Maica Domnului sta singură sub candela aprinsă. Sta cu fruntea înclinată spre prunc, zâmbindu-i uşor lui şi florilor de clopoței albaştri aşezate în mănunchi pe rotila unui sfeşnic.

Natanail se opri în picioare acolo, întorcându-se cu sufletul ca într-un trecut şi ca într-o copilărie. Toate în juru-i erau mici şi simple.

Când ieşi, găsi chilia schivnicului luminată de soare, cu uşa deasemeni deschisă; dar părintele Iosif nu era nici acolo. În fundul poienii însă, trei munteni stăteau aplecați asupra unor trunchiuri de brad, cioplindu-le cu topoarele. Dintr-acolo shimonahul îl văzu şi-i veni sârguincios întru întâmpinare, aplecat din spate şi cu pletele albe atârnând. Era un om bătrân, cu obrazul palid, dar sub marginea comanacului roşcat ochii îi străluceau plini de vioiciune şi prietinie. Purta opinci ş-o rasă mohorâtă. Era un vechi singuratic, — cu toate acestea părea a avea preocupările unui gospodar țăran, cu destule griji şi năcazuri.

— Dumneata eşti, părinte Natanail? Bine-ai venit la noi.

— Bine te-am găsit, părinte Iosife. Am intrat în biserică şi am văzut florile de la Sfânta Fecioară, pe urmă am ieşit să te caut.

— Apoi bine ai-făcut. Acele flori le-a adus dis-de-dimineață o femeie tocmai din Bucovina, care, a venit aici la noi, pentru rugăciune. Vin în fiecare zi şi bărbați, dar mai ales vin femei, pentru durerile şi năcazurile lor, la Maica Domnului. Pentru asta îndur eu multă pizmă de la unii din vale; dar Dumnezeu vede toate şi hotărăşte.

Natanail zâmbi, căci avea mai de demult cunoştință de acele ascuțişuri de nemulțămire ale monahilor Fecioarei celei adevărate.

— Ei ar spune, după cât aud, urmă schivnicul, că aici nu-i decât umbra şi locul — şi acolo, devale-i adevărul însă iată, credincioşii vin să vadă umbra şi locul.

— Părinte Iosife, ai dreptate.

— Ştiu că am dreptate, de-aceea eu spun şi mărturisesc Preacuratei toate, şi urmez a îmbrăca locul şi a împodobi bisericuța. Iată, în vara asta, vreau să fac un beci, ca să am unde pune unele şi altele. Şi dacă mi-a ajuta Dumnezeu, doresc a alcătui un lucru şi mai mare: să întăresc râpa de sub biserică cu parcane, prăvălind acolo şi bătând pământ şi piatră, — ca să se poată umbla în Vinerea Mare de jur împrejur cu sfântul aer. Iar acuma mi-au venit trei gospodari pe care nu i-am cunoscut de unde-s şi n-am ştiut cum îi chiamă şi, mărturisindu-se pentru ale

lor, m-au rugat să le dau canon să lucreze ceva pentru această sihăstrie, — aşa cum au făcut şi alţii înaintea lor, la bisericuţă, la clopotniţă şi la toată gospodăria. Ş-apoi le-am dat să cioplească lemn şi să dureze încă o chilie — adică a treia, pentru adăpostul unor credincioşi, ori a unui bolnav, ori a unor rătăciţi...

Topoarele sunau în pădurea sonoră. Din când în când lucrătorii se opreau din cioplit, mutau cu silinţi mari catargurile, şi-şi înălţau capetele, ştergându-şi frunţile de sudoare.

— Îs muncitori buni şi vrednici... zise părintele Iosif, privind către fundul poienii.

De la deal, de sub pădure, coborau, aducând cofe cu apă, două femei îmbrobodite strâns pe sub fălci şi îmbrăcate în straiul larg şi negru, al monahilor. De departe se înclinară, fără a-şi conteni umbletul, şi dispărură.

Părintele Iosif clătină capu-nspre ele:

— Sunt două cuvioase suflete, de la un schit de maici de departe, care au venit aici, luându-şi canon, pe doi ani, muţenia.

Apoi, c-un zâmbet de mulţămire pe faţa lui spânatică şi palidă, shimonahul începu să explice iar lui Natanail, ca şi-n alte daţi, câţi ani a vegheat el la peşteră şi cum a început el, cu ajutorul Maicii Domnului, acea muncă grea a vieţii lui.

— Nu intri în chilie, părinte Natanail? îndemnă el apoi, ca să guşti şi dumneata din bucatele mele?

— Ba da, părinte Iosife, am să intru, ca să mă odihnesc puțin. De câtva timp, mă simțesc, nu știu de ce, slăbit şi am în mine ca o pâclă.

— Oamenii sunt aplecați slăbăciunii şi durerii, părinte Natanail.

— Aşa este; de aceea mă supun.

Schivnicul se opri şi-l privi, clipind din ochi.

— Asta nu se poate, nu ne supunem, ci ne rugăm. Căci şi slăbăciunea şi lenea trupului sunt tot ale Satanei, Intră aici, adăogi el apoi blând, şi te aşează pe laiță.

Natanail se aplecă la prag şi intră într-o încăpere îngustă, în care, subt icoane şi candelă, abia aveau unde se învârti doi oameni. Pe o măsuță joasă, cu trei picioare, în scăfițe de lemn, câțiva hribi fierți, puține păstăi de fasole, şi usturoi pisat. Şi-o pătrare de mămăligă, tăiată cuața.

— Pofteşte, zise schivnicul. Şi murmură încet rugăciunea mesei, făcând semnul crucii, apoi se lăsă într-un genunchi, lângă măsuță. — Gustă şi dumneata, că este de unde, slavă Domnului!

Cu obrazul înveselit, cătă spre Natanail, — apoi deveni serios, ca în fața unei îndeletniciri grave. Slujindu-se cu mâna, luă de câteva ori din prânzul pregătit, mestecând în tăcere şi privind pe ferestruică, pe când oaspetele său părea dus pe gânduri. Îl cercetă de câteva ori îngrijorat şi clătină din cap.

Se auziră afară paşi grăbiți. Cineva se opri lângă prispă.

— Aşteaptă puțin, până ce isprăvesc şi mă închin... zise dinlăuntru shimonahul.

— Cine-i? întrebă Natanail, deschizând ochii.

— Alt năcăjit... îl lămuri bătrânul cu glasul lui grăbit, rămas limpede şi neîngroşat, — alt năcăjit care vine întruna de două zile şi-mi cere deslegare şi canon, şi sfat. Văzând că-i unul alungat de oameni şi izgonit pentru fapte rele, îl sfătuiesc să se ducă să se închine legii şi să se deie supus. El însă se teme.

— Trebuie să fie Pintilie... zise Natanail.

— Aşa-l chiamă. A fost şi asară; acuma nu înțeleg de ce se întoarce iar. Intră, omule, şi spune ce-ai mai făcut.

Pintilie intră anevoie pe uşă, cu părul zbârlit şi ochii înfricoşați. Observând că mai este cineva, dădu înapoi. Dar recunoscând pe monah, se linişti şi pătrunse în chilie cu fruntea plecată, cu şuvițe curgându-i în mustăți şi pe nas. Era nebărbierit şi cu obrazul afumat, — cu straiele stropite de glod şi îmbâcsite de țarină.

— Ce este, bre? De ce te-ai întors iar? strigă la el shimonahul.

— D-apoi ce eram să fac, părinte schivnice? Mă gândeam că tot aicea aş putea găsi un adăpost şi-o pace, împlinind orice slujbă şi orice pedeapsă, cum scrie în cărțile cuvioşiei tale. Căci pe Onuță l-au puşcat.

— Ce vorbeşti, bre? Poate ai visat.

— Pe Onuță l-au puşcat, repetă cu glas gros şi zugrumat Pintilie. Noi ne-am adunat la locul nostru, căutând în scorbura ştiută caşul şi pânea. Dar nu le-am găsit. Văzând primejdia, ne-am sculat. Am dat să suim în sus, printr-o râpă. Atuncea jandarmii au prins să tragă după noi. Tovarăşul meu, părinte schivnice şi părinte Naftanail, numai atât a apucat a zice: Gata! S-a lăsat pe frunzare cu capul sub mâna dreaptă, ş-a început să deie dintr-un picior, parcă scurma... Atuncea m-am îngrozit mai tare, c-am rămas singur, şi m-am repezit cu capu-nainte către deal, şi, căţărându-mă pe unde nici capra nu poate răzbate, am scăpat, ş-am putut coborî în astălaltă parte. Am stat ascuns şi mi-au prăpădit urma. Dar ştiu c-au să mă descopere iar ş-au să mă puşte şi pe mine. De aceea cad aici iarăşi cu răgăminte; să mă primeşti şi să mă aperi...

În ochii lui tulburi, Natanail cunoscu deodată privirea lupului. Ş-avu iarăşi în el o tresărire de milă şi mâhnire.

— De ce n-asculți, Pintilie, şi nu te supui oamenilor? vorbi el încet.

— Care oameni, părinte Naftanail? strigă rătăcit banditul. Eu ştiu atâta că ei m-alungă şi mă puşcă. Cum mă duc acolo, gata! Ce să fac eu acuma? unde să mă duc eu acuma? Trimete-le dumneata un răvaş, părinte Naftanail, să mă ierte. De-acu, dac-am rămas fără Onuță, eu mă las de toate, numai să mă ierte.

— Hai, hai, du-te şi fă cum îți spun eu... vorbi shimonahul, şi-i puse mâna pe umăr. Dacă-i vedea că nu poți, întoarce-te şi roagă-te în genunchi la Maica Domnului

— ca să-ți deie ea putere să te supui. Am să mă rog şi eu ş-am să cetesc, ca să ți se moaie inima şi să nu rămâi aşa de spăriet şi de crâncen, ca o fiară...

— Ceteşte-mi acuma, părinte! mormăi cu sprânceana încruntată Pintilie.

Natanail se încovoie şi ieşi iar în lumina poienii, lăsând pe hoț sub mâna şi sub cartea schivnicului. Trecu încet prin aşezarea aceea măruntă din preistorie, şi se apropie de muntenii care-şi făceau canonul. Îşi isprăviseră şi ei prânzarea, din pită neagră şi brânză în scoarță de brad. Băură apă dintr-un cofăel. Apoi închinându-se şi făcând cruce, se aplecară, îşi luară iar topoarele şi se adunară la tulpina unui brad vechi, ținând sfat pentru moartea lui.

Era un brad bătrân din marginea poienii, ciumpăvit până la vârf. Se cățăraseră mai de demult alții cu barda pe cuiele lui, sus, şi-i doborâseră cetina. În ajun, începuseră să-l curme de la rădăcină. Acuma voiau să-l isprăvească, şi începură a bate în el cu topoarele dinspre partea pădurii. Sunau adâncuri până departe — şi bradul se înfiora la fiecare bătaie.

Părintele schivnic ieşi grăbit pe prispă, de deasupra omului său îngenunchiat, şi făcu semn cu cartea spre munteni. Ei se opriră.

— Măi oameni buni, strigă shimonahul, băgați de samă cât tăiați din topor şi cât puneți pe urma fierăstrăul, — ca să nu cadă cumva bradul peste o chilie.

— Lasă, părinte schivnice, că ştim noi acest meşteşug! răspunse unul din munteni. Vezi de alină pe ticălosul acela, că se prăpădeşte!

Ridicară iarăşi topoarele şi părintele intră în chilioară. Ţinând din nou sfat, puseră jos topoarele, aduseră, fierăstrăul şi pregătiră penele. Traseră cu oţelul zimţuit care fâşâia şi râdea muşcând în lemn. Apoi acelaşi glas strigă:

— Acuma! trageţi mai repede. Dă cu nădejde în pana cea mare!

Bradul se clătină încet-încet, apoi se cumpăni mai tare şi căzu cu vuiet înăbuşit pe pământul neregulat al poienii. Se zgudui şi se rupse în trei. Muntenii se plecară asupra trunchiului şi-i numărără anii. Era mai vechi decât ei, decât pustnicul şi decât peştera. Căzuse omorât şi era bun de parcane la bisericuţa Maicii Domnului.

Natanail se aşeză în soare, pe un colţ de trunchi putred. Stăruiau în el mâhnirea şi neliniştea, — de-aceea se răsfrângeau în toate câte-l înconjurau, oameni şi lucruri. Nădăjduia însă, închizând ochii, într-o pace şi-ntr-o binecuvântare. Viitorul poate nu i le mai păstra; înapoi nu se mai putea întoarce; le simţea însă nedesluşit, din pământ şi din miresmele pădurii, din moartea şi viaţa care se urmează şi se amestecă necontenit.

❋ ❋ ❋